

БЕЛАРУСКІЯ ПАДАННІ

сабраныя

Уладзіславам Вярыгам

з прадмовай

Яна Карловіча

*Раскажы ты нам казку, дзядуля,
Што хаваў у душы многа год,
Не для таго, каб мы тут паснулі,
А каб наш абудзіўся народ.*

Беларускія паданні

**Сабраны Уладзіславам Вярыгам
у ваколіцах Новага Двара і Астрыны
Лідскага павета ў 1884 г.**

Апублікаваны ў Львове ў 1889 г.

**Знойдзены Леанідам Лаўрэшам з Ліды
ў 2022 г.**

**Апрацаваны Алесем Хітруном у Лідзе
ў 2025 г.**

**Прадмову напісаў Ян Карловіч
у Варшаве 31 снежня 1887 г.**

**Прадмову пераклаў Станіслаў Суднік
у Лідзе 27 жніўня 2025 г.**

Беларускія паданні

сабраныя Уладзіславам Вярыгам

з прадмовай

Яна Карловіча

ПУП “Пружмень”
Ліда
2025 г.

Дзяржаўная ўстанова "Лідскі раённы цэнтр культуры і народнай творчасці"

БЕЛАРУСКІЯ ПАДАЊННІ - Ліда: ПУП "Пружмень", 2025. - 144 с. Факсімiле арыгiналу і лiтаратурная апрацоўка.

Рэдактар: Станiслаў Суднiк.

Расчытаў арыгiнал і зрабiў кампутарны набор Алесь Хiтрун, навуковы супрацоўнiк Лiдскага гiсторыка-мастацкага музея.

У кнiгу ўвайшлi 23 казкi, сабраныя ў Лiдскiм павеце Уладзiславам Вярыгам у 1884 г. Казка "Верабей", паводле якой Нацыянальны банк Беларусi ў 2025 годзе выдаў дзве манеты "Былінка і верабей", знаходзiцца ў гэтай кнiзе.

Кнiга выдадзена ў рамках падрыхтоўкi да XXXII Дня беларускага пiсьменства.

Уступ Яна Карловіча

Беларуская мова, а таксама песні, паданні, прымаўкі і загадкі народа, які на ёй размаўляе, заслугоўваюць нашай бачнай увагі, найперш з погляду таго, што на гэтай мове гаворыць на гэты час звыш пяці мільёнаў чалавек, і паўтару, што яшчэ больш важнае, што лёсы беларускага народа праз вякі спляліся тугімі вузламі з гісторыяй Польшчы і што беларускае племя стварае на гэты час на велізарнай прасторы народны фон для польскай інтэлігенцыі.

Ці і калі перастане яно быць толькі фонам, ці разаўе сваю гаворку ў цывілізаваную мову, як паставіцца да братняга польскага элемента, ці захавае сваю адрознасць, ці таксама сальвецца з пераважным палітычна і колькасна вялікарускім племенем - пра гэта сёння разважаць мы не маем ні права, ні магчымасці; залежыць гэта будзе перш за ўсё ад жадання і волі саміх беларусаў.

Тым часам варта нам, старэйшым іх братам па цывілізацыі, збіраць іх творы непісьменнага дагэтуль іхняга пісьменніцтва, вывучаць мову, звычаі і традыцыі.

"Збор звестак краёвай антрапалогіі" падаваў ужо ў тамах V і X беларускія прыказкі, сабраныя стараннем п. Дубоўскага. Дадаём зараз да таго вязанку паданняў, сабраных п. Уладзіславам Вярыгам у 1884 годзе ў ваколіцах Новага Двара і Астрыны ў Лідскім павеце.

Гэтая вязанка - толькі частка багатага народнага матэрыялу, запісанага сярод беларусаў п. Вярыгам; некалькі соцень песень яшчэ спачываюць у яго тэчцы і неўзабаве пакажуцца на свет.

Публікуючы сёння крыху казак, лічым сябе абавязанымі накрэсліць некалькі слоў пра беларускую мову, яе абшар і адносіны да іншых славянскіх моваў, пра зборы беларускіх народных рэчаў, нарэшце пра правапіс, які мы прынялі ў змешчаных ніжэй паданнях.

Ці можна беларускую мову называць мовай? Ці не ёсць яна

хутчэй гаворкай або дыялектам вялікарускай мовы ці нават украінскай. Альбо, можа, яна ёсць мяшанкаю дзвюх вышэй названых моваў з польскай мовай?

На гэтае пытанне пастараемся адказаць цалкам прадметна, ані на хвілю не сыходзячы з навуковага грунту. Робім гэтае папярэджанне таму, што як і да многіх іншых праблем чыста навуковых, так і да гэтай здолелі ўжо прымяшацца пабочныя погляды і засцярогі, якія не маюць з ведамі нічога супольнага.

Вядома, што паняцце мовы не ёсць дакладна акрэсленым; ужываюць гэты выраз адзін раз у больш шырокім, другі раз у больш вузкім разуменні; маючы напрыклад на ўвазе ўсю грамаду славянскіх моваў, называем іх не раз дыялектамі, а ўсе разам славянскай мовай у стасунку, напрыклад, да санскрыту, лаціны і г.д.; то ізноў гаворым пра кашубскую мову, калі спыняемся на польскіх дыялектах і бачым яе значна большую, чым у іншых гаворак, адметнасць.

З другога зноў жа боку мы былі схіляліся прызнаваць тэрмін "мова" толькі за тымі мовамі, якія маюць менш або больш багатае пісьменніцтва і пэўнае палітычнае значэнне.

Пытанне ў тым, ці павінны мы беларускую мову называць мовай, дыялектам ці гаворкай, з улікам неўстаноўленага і эластычнага значэння вышэй пададзеных паняццяў, прыводзіць да пытання, у якіх стасунках беларуская мова знаходзіцца з найпадобнейшымі да яе, якія гэтыя найпадобнейшыя да яе мовы, якім параўнаннем з вядомымі нам іншымі мовамі мы здолелі б аналагічна выразіць ступень падабенства і розніцы беларускай мовы адносна найбліжэйшых да яе роднасных моў.

Як рэч несумнеўную, можам паведаміць, што беларуская мова не ёсць мовай, якая мае пісьменства і палітычнае значэнне, а таксама што ў славянскай грамадзе належыць да рускай сям'і разам з украінскай і вялікарускай. Справа ідзе толькі пра больш дакладнае вызначэнне ступені яе ўзаемасувязі з дзвюма тымі мовамі.

Прагнучы не збочыць ні на крок з навуковай дарогі, мусім перад усім спытаць думку пра гэта ў папярэдніх даследчыкаў. Пан Карскі*, аўтар адзінай дагэтуль найпаўнейшай беларускай

*Обзор звуков и форм белорусской речи. Москва, 1886, стр. 156-160. Аўтар - радавіты беларус (стар. 3).

граматыкі, больш-менш так гэтую рэч прадстаўляе.

Траякі ёсць погляд, - гаворыць ён, - на становішча беларускай мовы сярод рускай сям'і. Адны яе лічаць за гаворку паўднёварускага дыялекту, другія за гаворку ўкраінскага дыялекту, трэція нарэшце за дыялект так жа адрозны, як вялікарускі і ўкраінскі.

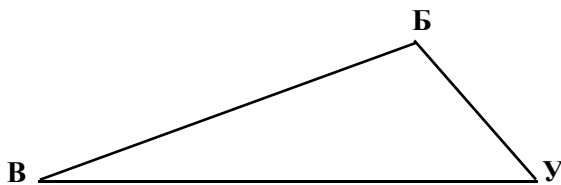
Да першых належаць пераважна расійскія навукоўцы, як напр. Сразнеўскі, Патэбня. Супраць іх п. Карскі прыводзіць аргументаваны довад, што пэўнае падабенства беларушчыны з паўднёвавялікаруускай гаворкай ёсць вынікам не паходжання першай ад другой, а гістарычнага ўплыву беларусаў на паўднёвых вялікарусаў, а таксама вынікам самастойнага развіцця абодвух дыялектаў.

Другі погляд выражае Міклосіх. Супраць яго п. Карскі падае значную розніцу беларускай мовы ад украінскай, як, напр., цвёрдасць **р**, так зваане **дзе-канне** (ці вымаўленне змякчонага **д**, **т**, як **дз**, **ц**), **а-канне** (г. зн. вымаўленне ненацісканога **о** як **а**) і адсутнасць у беларушчыне пераходу **о**, **э** на **і** ў замкнутых галосных.

Трэцяга погляду трымаліся Максімовіч і Надзеждзін: бачылі яны ў беларускай мове мову адрозную, якая займае сярэдзіну паміж вялікаруускай і ўкраінскай.

П. Карскі не далучаецца ні да аднаго з вышэй пададзеных поглядаў, выказвае свой уласны: *“Руская мова распалася на два дыялекты: вялікарускі і ўкраінскі; пазней вялікарускі дыялект распаўся на гаворкі: паўночнарускую, беларускую і паўднёварускую; пазней беларуская гаворка падлегла моцнаму ўплыву украінскага дыялекту і польскай мовы”* (стар. 160).

Не могуць тут уваходзіць у абшырныя спрэчкі, дазволу сабе выказаць уласнае меркаванне ў той справе, якое амаль згаджаецца з поглядам Максімовіча і Надзеждзіна. Ілюструю яго наступным трохкутнікам, у якім літара **Б** абазначае беларускую мову, **В** - вялікарускую, **У** - украінскую.

Здаецца мне, што беларуская мова трохі менш адасоблена

ад вялікарускай, чым украінская, а пры тым бліжэй да той апошняй, чым да вялікарускай. Меркаванне гэтае маё абапёрта на веданне ўсіх трох адроткаў рускай мовы (пад рускай мовай тут трэба разумець старарускую, новарускую аўтар называе вялікарускай, *перакл.*), пастараюся абгрунтаваць гэта больш абшырна дзе-небудзь у іншым месцы, а тым часам для характарыстыкі беларушчыны падаю найважнейшыя яе ўласцівасці, якія ў параўнанні з уласцівасцямі сваяцкіх моў, дадуць ніжэй вобраз розніц і падабенстваў трох галін рускай мовы.

1. У беларускай мове кожнае славянскае *е*, не будучы пад націскам (акцэнтам), гучыць перад націскам як *я*, напр., *пярун*, *бярэ*, а ў складах пасля націску - амаль заўсёды як *а*, напр., *зорачка*, *збіванне* і да т. п.;

2. Кожнае *д* і *т* перад змякчальнымі галоснымі пераходзіць у беларускай мове (як і ў польскай) у *дз* і *ц*, гэта так званае *дзе-канне* і *це-канне*, напр., *дзерці*, *церці* і да т. п.

3. *Р* у беларускай мове не змякчаецца ніколі, напр. *рабы*, *рэзаць*, *куру*, *карыць* і да т. п.

4. Канчаткі, якія адпавядаюць польскім *-не*, *-ле*, *-це*, гучаць па-беларуску са здваеннем *н*, *л*, *ц*, напр., *гаданне*, *вяселле*, *піціцё* і да т. п.

Чатыры гэтыя ўласцівасці адрозніваюць беларускую мову ад дзвюх іншых рускіх моў, і разам з іншымі, якія я тут не называю, з'яўляюцца прыкметай яе асобнасці і самастойнасці.

Наступныя ўласцівасці супольныя альбо з вялікарускай, альбо з украінскай мовамі.

5. Кожнае ненаціскае *о* пераходзіць у беларускай мове ў *а*, цалкам выразна ў складах перад націскам і менш настойліва ў складах пасля націску, напр., *вароты*, *лубацкі* і да т.п. Гэтая ўласцівасць называецца *а-каннем*, супольная з вялікарускай мовай, хаця ў той апошняй *о* ненаціскае атрымоўвае афарбоўку менш выразнага *а*.

6. Змякчэнне зычных гукаў перад мяккім *э* (як у польскай мове), напр., *верас*, *пекці*, супольнае ў беларускай і вялікарускай мове.

Дзве вышэй пададзеныя ўласцівасці адрозніваюць беларускую і вялікарускую мовы ад украінскай, якая не ведае ні *а-кання*, ні змякчэння зычных перад *э*.

Наступныя прыкметы агульныя для беларускай і ўкраінскай моваў і чужыя для вялікарускай

7. Прыметнікі мужчынскага роду заўсёды заканчваюцца на **ы** або **ый** і ніколі на **ой**, напр. **зялёны (й), дурны (й)**.

8. Пасля галосных **в** і **л** пераходзяць у **ў** з большай галоснай падфарбоўкай, чым ва ўкраінскай мове, таксама перад зычнымі, напр., **кароў, даў, ўбіць, ў лес** (у двух апошніх прыкладах трэба разумець, што перад імі стаіць слова, якое заканчваецца на галосную, *перакл.*) і да т. п.

9. Славянскае **g** пастаянна гучыць, як звонкае **h** за выключэннем некаторых выразаў іншамоўнага паходжання, напр., **галава, бога** і да т. п.

10. У некаторых выпадках гарлавое гучанне змякчаецца да шыпячага, напр., **у лужы, на языцэ, у кажусе**.

11. У трэцяй асобе адзіночнага ліку цяперашняга часу ў значнай колькасці дзеясловаў у большай частцы беларускіх гаворак адпадае канцавое **т**, напр., **ведае, грае**.

12. Форма пытання ўтвараецца з дапамогай **чы** (як у польскай мове), якое гучыць альбо так жа, альбо **ці**, напр., **ці ваша бачыў?**

13. Выразы, якія адпавядаюць польскаму **jak, jaki**, маюць **j**, а не **к**, напр., **як, які** (а не **как, какой**, *перакл.*)

14. Слоўца, якое адпавядае стараславянскім **ся, са, из**, набывае форму **з, с** (цалкам, як у польскай мове), напр., **збіваць, здыхаць, зрубаць, запхнуць, забраць, спуціць, сказаць** і да т. п. Таксама ў выпадках, калі гэтыя **з, с** з'яўляюцца аобнымі прыназоўнікамі: **с табою**, але **з аўсам, з душы, з варот** і да т. п. (паводле цяперашняга правапісу пішацца **з табою**, хаця гучыць **с табою**, *перакл.*)

15. Вялікарускаму **из-** у складзе з выразамі адпавядае ў беларушчыне (як ва ўкраінскай і польскай мовах) **вы-**, напр., **выбіраць, выпіць, выхлы** і да т. п.

16. Перад цяжэйшымі групамі зычных (збегам зычных, *перакл.*) беларуская мова змяшчае **а, і** (амаль у тых жа выпадках, што і ўкраінская), напр., **Аўлас, аўторак, алянны (й), Амсіслаў, амшара, аржаны (й), ізбег, ізрада, ізрана, ілгаць, ілле, ільнуць, ірваць, іржа** або **аржа, іржаць, іспадок, істрон, іструб** і інш.

Паколькі параўнанне вышэй названых уласціваццяў беларушчыны з найбліжэйшымі да яе мовамі гэтым не вычэрпваецца,

здаецца мне, што гэта даводзіць слухнасць сцвярджэння, якое я вышэй тры разы прыводзіў.

Сцвярджэнне гэтае адносіцца да акрэслення залежнасці, абапёртай амаль што на самім голасе, а таму на асноўнай і першаснай, так сказаць, моўнай субстанцыі. Але з бегам часу гэтая радзімая аснова злучылася са значным прыростам чужых наносаў, непазбежных у гісторыі кожнай мовы.

Хочучы перш за ўсё даць уяўленне пра сённяшняю фізіягномію беларускай мовы, мусім успомніць пра наносныя ў яе якасці і ўласцівасці.

Утварыліся яны ў выніку ўплыву суседніх моваў, якія разам або па чарзе ў розныя часы і ў рознай ступені ўплывалі на мову беларусаў.

Так найдаўней стараславянская мова ў царкоўнай форме трохі ўздзейнічала на беларускую мову, потым суседства і палітычнае з'яднанне з Польшчай унесла ў яе вялікую колькасць польскіх выказаў, форм і зваротаў, робячы пры тым моцны ўплыў на ўклад; відавочным ёсць таксама пэўны адбітак маларушчыны і татарскай мовы, а ў найноўшыя часы вялікаруская мова аказвае найбольшы ўплыў на беларускую.

З гэтага пункту погляду лёсы беларушчыны вельмі падобныя да гісторыі ўкраінскай мовы, таму і гэты погляд мусім прыняць, улічваючы асаблівую блізкасць гэтых дзвюх моў, калі ўзяўшы іх разам параўноўваем з вялікарускай мовай, якая, як вядома, падлегла моцнаму ўплыву стараславянскай мовы і большаму, чым дзве іншыя рускія галіны, уздзеянню фінскіх і татарскіх моваў.

Цяжка знайсці аналогію трох іншых арыйскіх моваў, якія былі б дакладна ў такіх жа між сабой стасунках, як тры рускія дыялекты; аднак прыблізна маглі б назваць напр., чэшска-мараўска-славацкую, італьянска-правансальска-іспанскую, або таксама верхне-сярэдне-ніжнянемецкую. Трэба разумець, што дакладнай аналогіі тут быць не можа, а толькі прыблізныя супастаўленні.

Мы ўжо ўспаміналі пра граматыку п. Карскага, таму выпадае дадаць некалькі слоў пра літаратуру беларушчыны. Не маючы ўсё ж намеру падаць тут вычарпальную бібліяграфію, спынімся на ўказанні яе крыніц

Спіс іх чытач знойдзе ў граматыцы Карскага на стар. 5-10, а ў магчымай паўнаце ў абшырнай працы п. А. Ельскага "Слоўца

пра матэрыялы, якія служаць для даследвання беларускай гаворкі, этнаграфіі і літаратуры" ў "Хвілі", 1886 г., № 17 - 23. Дадам да спісу вышэй названых пару не змешчаных там рэчаў: Яна Баршчэўскага "Шляхціц Завальня, ці Беларусь у фантастычных апавяданнях, папярэджаная крытычным поглядам на беларускую літаратуру Рам. Падбярэскага", Пецярбург, 1844-1846, чатыры томікі 3. Радчанкі "Сборника малороссийскихъ и белорусскихъ народныхъ песенъ Гомельскаго уезда", Пецярбург, 1881 г., сшытак 1 (не ведаю, ці выйшлі далейшыя); Дамбавецкі "Песни белорусовъ Могилевской губернии" ў працы "Опытъ описания Могил. губернии", Магілёў, 1882 г. т. 1; Е. Раманаў "Белорусский сборникъ. Томъ первый. Губернія Могилевская. Выпуски первый и второй. Песни, пословицы, загадки". Кіеў, 1886 г. Таксама належыць заўважыць збор пад назвай "Wajaz polski" Глінскага, складзены з беларускіх паданьняў, сабраных у Наваградскім павеце, Менскай губерні.

У канцы падаю апісанне і абгрунтаванне транскрыпцыі, ужытай тут у першы раз для перадачы беларускай мовы.

Палічыўшы, што пісьмо, якое ўжывалася да гэтага часу польскімі і расійскімі пісьменнікамі, не перадае належным чынам уласцівасці беларускага вымаўлення, я пастараўся ў пэўнай ступені новай транскрыпцыяй тых недахопы ўхіліць. Не гаворачы пра яе практычную вартасць, запэўніваю, што перадае яна цалкам дакладна ўсе беларускія гукі і падае апісанне знакаў і адпаведнага ім гучання.

Што да галосных. Вымаўляюцца яны, як і па-польску. Дзе асноўныя *э, о* выражаюцца праз *а*, там яно і захоўваецца, у тым ліку пасля націску, дзе ёсць слабое адценне *э* або *о*; але паколькі пераважае гук *а*, будзем пісаць *а*, абапіраючыся на палажэнне, што пісьмо не можа і не павінна адлюстроўваць усякія слабыя адценні, асабліва ў працах нелінгвістычнага зместу.

У анклітычных выпадках таксама бачым *а* заміж асноўнага *о: да мора*. Націск падае тут на *мо*, таму польскае *do* пераходзіць у беларускае *да*.

Што да зычных. Іх змякчэнне я выражаю з дапамогай крэскі, як і ў польскай мове *ń, ś, ź*, і гэта не толькі ў канцы слова, але і ў пачатку, і ў складах, напр., *mańvéď* чытаецца як *мядзьведзь*. Праз кансеквенцыю адносіцца гэта і да *l*, таму належыць *l* чытаць як *ł*, а *l'* як *l'* польскае. Гучанне *dź* выражаем знакам *d'*; гучанне *dź*

(*dʒ*^v) знакам *o*; *g* у беларушчыне існуе толькі ў чужамоўных выразках; усюды ў іншых месцах асноўнае *g* становіцца *h*; таму *h* вымаўляецца, як украінскае, славацкае, чэшскае *h*. Гучанне *ch* я выражаю знакам *x*. Чубкі над знакамі замяняюць тое, што па-польску пішам дадаючы *z*, таму *č* чытаем, як наша *cz*, *ś*, як *sz* і г. д. *r*' адпавядае польскаму *rz* і сустракаецца толькі ў выразках, запазычаных з пальшчызны. *V* вымаўляецца, як наша *w*, а *w*, як наша *u* кароткае ў польскіх аўтараў. Адрозніваецца яно ад падобнага ўкраінскага гучання тым, што ёсць чыста галосным, у той час як украінскае мае больш гучанне зычнага. Там, дзе націск падае на перадапошні склад, не выражаецца; сям-там выдзелена знакам французскага accent grave.

Каб аблегчыць чытанне і разуменне тэкстаў, падаю польскую транскрыпцыю першай казкі, а таксама даслоўны яе пераклад, а далей падаю тлумачэнні цяжкіх выказаў і выказванняў.

Ян Карловіч,

Варшава, 31 снежня 1887 г.

PODANIA BIAŁORUSKIE

zebrane przez

WŁADYSŁAWA WERYHĘ

poprzedzone wstępem

PRZEZ

JANA KARŁOWICZA.

LWÓW.

DRUKARNIA POLSKA UL. SOBIESKIEGO L. 28.

Nakładem autora.

1889.

I. Kuračka i Patusòk.

Kuračka i patusòk pajsli sabè pa arexi. Prosié kuračka patuskà: kiñ arešak mñe. On joj kinuw i barzda smačny. Tak janà jahò boš prosié, a jon joj boš ña daw. Tak janà na jahò kazala: kab ty wdawiša, šta ty boš mñe ña dajèš. Tut kuryca w baðè, šta patusòk wdawiša. Pabehla kuračka da mora patuskà azywlaé, a mora joj vadý ña dalò: pajdi da vèpřa, pryñasi kol i mora dašé vadý. Na daw vèpř kolu; skazaw vèpř: pryñasi mñe zolañd ad duba, ta dam tabè kol. Na daw dub zaludà: pryñasi mñe ad lipy lyka. Lipa, lipa, daj mñe lyka. A na što tabè, duèe, lyka? Dam vèpřu zaludè. — A na što vèpřu zaludè? — Štoby daw vèpř kol.

— Na što moru kol? — Dašé vadý. — A na što vadà? — Kuru vadà: kurak lažyé la darohi, zaðar nohi, ledvé txúe.

A lipa kaža: ña dam lyka, pakul' ña pryñasèš malakà. Pryñasli malakà: Dala lipa dubu lyka, a dub daw zolud', vèpř daw kol moru, mora dala vadý. Na što vadý? Kurku vadà. Kurak lažyé la darohi, zaðar nohi, ledvé txúe, poki abehla, ñazywy staw.

Transkrypcja polska początku bajki I.

Kùraczka i piatuszòk pajszli sabiè pa arechi. Prosić kùraczka piatuszkà: kiń areszak mnie. On joj kinuń i barzda smaczny. Tak janà jahò bolsz prosić, a jon joj bolsz nia dàù. Tak janà na jahò kazała: kab ty ùdawiùsia, szta ty bolsz mnie nia dajész. Tut kùryca ù biadziè szta piatuszòk ùdawiùsia.

Przekład dosłowny tejże bajki.

Kurka i kogutek poszły sobie po orzechy. Prosi kurka kogutka: rzuć orzeszek mnie. On jej rzucił i bardzo smaczny. Więc ona go więcej prosi, a on jej więcej nie dał. Więc ona do niego powiedziała: żebyś się ty udławił, że ty więcej mnie nie dajesz. Tutaj kura w biedzie, że kogutek się udławił. Pobiegła kurka do morza kogutka ożywiać, a morze jej wody nie dało: pójdz do wieprza, przynieś kieł i morze da wody. Wieprz nie dał kła; powiedział wieprz: przynieś mi żołędź od dęba, to dam ci kieł. Nie dał dąb żołędzi: przynieś mi od lipy łyka. Lipo, lipo, daj mi łyka. A na co tobie, dębie, łyko? — Dam wieprzowi żołędź. — A na co wieprzowi żołędź? — Aby dał wieprz kieł. — Na co mu kieł? — Da wody. — A na co woda? — Kurowi woda: kurek leży wedle drogi, zadarł nogi, ledwie technie. A lipa mówi: nie dam łyka, póki nie przyniesiesz mleka. Przynieśli mleka. Dała lipa dębowi łyka, a dąb dał żołędź, wieprz dał kieł morzu, morze dało wody. Na co wody? Kurkowi woda. Kurek leży wedle drogi, zadarł nogi, ledwie technie; póki obiegła, nieżywym został.

II. Mazur.

Pan vyváaz harbuzy¹⁾ na torh. Xadić Mazur, azirájacca²⁾ što ta takója. Pan havoryć jamù: „heta jajka takója.“ A Mazur pytájecca: što-ta z hètaha jajka urođicca! A pan jamu havoryć: pašadi sam na hetym jajku, to žeraba³⁾ vyšadiš. Pryňòs Mazur hètaha harbuzà da xaty. Pytaja žonka jahò: što ty kupiw? A to ja takója jajka kupiw, što ja budu meć kańà. Janà pytaja w ñahò: što ty daw za heta jajka? — Rublów patnaśca; teraz žonka daj mńe mjejsca za pècaju⁴⁾, ja budu šadić, a mańe žonka karmi jàjkami xarašò, vòdkaju pal⁵⁾, kab ja ña halodny byw, kab ja hètaha jajka ña zamaryw⁶⁾. Žonka jahò xarašò kormić, xarašò poić: kormić jahò try ñadeli. Šadić jon na barbuže, a žeraba ñamà. Žonce začalo wžo⁷⁾ śmarděć ad harbuzà. Janà pytaja w jahò: čy ña jajka tvajě śmardić? čy ña žeraba buďa vyxadić?

Janà havoryć jamù: šadiš, šadiš, a ja ña maju čym karmić. Jon havoryć: pajdli na rynak, pakupi. Kazakòw mnoha bylò i sprasila kazakà, štab daw joj kańà, svajě aděńna i šawlu⁸⁾. Pryježdajec damòw i klićac jahò: xažain⁹⁾, adčyni¹⁰⁾. A xažain šadić za pèckaju, da ña akazyvajacca: „ga, ga, ga...“ Kazak abazdàw¹¹⁾ i druhi raz klića:¹²⁾ xažain, adčyni. A xažain: „ga, ga, ga, ga...“

¹⁾ bania, dynia. — ²⁾ ogląda się. — ³⁾ zrebie. —
⁴⁾ za piecem. — ⁵⁾ wódką poj. — ⁶⁾ zamorzył. — ⁷⁾ już. —
⁸⁾ odzienie i szablę. — ⁹⁾ gospodarzu, z wielkoruska, zwykle
a s p a d à r. — ¹⁰⁾ otwórz. — ¹¹⁾ poczekał. — ¹²⁾ woła.

Zlez kazák s kaňà, wźaw nahajku xaròšuju: ča-
hòž ty zdeś ¹⁾ šew, da ge, ge, ge... što za gegegege!..
da načàw jahò nahajkaj šeč. Pytaja kazák jahò: hde
tvajà žanà? — Pajslà na bazàr kušač ²⁾ pakupać. —
Smatrý ³⁾, jak žanà prydeć z bazaru, pakusać daśe
zaňasi heta jajka w les, kiń, ba jak druhí raz pry-
jedu, tak ja tabè i zańe halavù zrublù! na takòm
bałšòm ⁴⁾ jajcè ña šadí! — Pajexaw kazák.

Pryxodić žonka da xaty. Jon plačać i skàržycca:
hde ty zabàvila? da ñańe pryjexaw kazák i nahaj-
kaj čysta ⁵⁾ sšok. „Moj ty halubòk, ña sušý ⁶⁾ ty
ñańe i šabè, ba jak druhí raz pryjedeć, ta nas abojha
pazabivajeć“. Tak jon pasluxaw jajè, wźaw arbuzà
i pańòs w les. Pryńòs da lomù bałšoha i kinuw ar-
buzà tam; jak kinuw arbuzà, a zajač iz lomu vý-
skačyw, da paòeh. Mazur dumaw, šta žeràba; spla-
snùw rukami: sam šabè zhubiw; kab sidewby adin
deń, ñewby žeràba!

III. Try Syný.

Bylò w bački trý syný: dva razúmnyja, adin
durai. Byw sad bałšý. Whadiwsa ⁷⁾ ðik w sad, parýw
jahò. Tak janý xadili pilńavác, kab ubić. Bačka ka-
zàw: katory wbjè, tamú majontak moj astàńacca.
Xadiw razumny pilńavác — ña wbiw. Pašòw druhí

¹⁾ tu, z wielkoruska, zwykle: tutaka. — ²⁾ jeśeć
z wielkoruska, zwykle jeśeć. — ³⁾ patrz, z wielkoruska, zwykle
hlađi. — ⁴⁾ wielkiem, z wielkoruska, zwykle: válikam. —
⁵⁾ do czysta, zupełnie. — ⁶⁾ nie dręcz. — ⁷⁾ wñecił się. —

i toj na wbiw. Zhavarýw¹⁾ trećci durný: ja wbjú dika. Havarác razúmnyja: na tvaim razumam na wbili, a ty xceš²⁾, durný. Pryxodić w sad durný, až w sadè dik ryja. Wzaw durána, da wbiw jahò, padlažýw pad halavú i loh³⁾ spać. Nazawtra pašów brat razumny, našów durána, wbiwšaha dika, wbiw durána i w lom kinuw. I na védali, hde toj durána dewsá.⁴⁾ A toj razumny pryńòs da baćki dika i paxwaliwša, šta jahò wbiw. Jamú apisaw baćka wšo svaje xadaǰstva.⁵⁾

Na vasnú pahnáv pastušòk čalatkaw pa sadú. A na lońa tom výrasla dudka. Výrazaw pastušòk dudku, načné hrać i dudka havoryc: zahráj, zahráj, pastušòk, šta máne brat za dika zabiw, što w sadú ryw, a máne w lom skastrýw.⁶⁾ Baćka čujeć: što heta takojja, daj mńe, ja zahraju. Zahráv tatka jahò i dudka taja havoryc: zahráj, zahráj, moj ójčanka mi-leńki, šta máne brat zabiw za taha dika, šta ja wbiw, i w lom skastrýw. Wzaw acéc taha pastuška: hde ty dudku hétuju wzaw? Pastúch pavów⁷⁾ i pakazaw. Acéc pahládew,⁸⁾ lom toj razvárnúw,⁹⁾ až syn jahò w lońa lažýc, i w náhò z rota¹⁰⁾ dudka taja výrasla. Baćka pastarawša žyvaj vadý, ažyviv jahò i sprasiw: čahò ty loh tam? xto čabè wbiw? — M'áne brat wbiw za taha dika, šta w sadú ryw, ba ja wbiw dika, pad halavú palazýw i loh spać, a brat pažalëw, šta dureń zabiw, wzaw máne, zabiw, w lom skastrýw,

¹⁾ odezwał się. — ²⁾ z polska, zwykle: xočáš. — ³⁾ legł. — ⁴⁾ podział się. — ⁵⁾ zwykle: haspadarstva. — ⁶⁾ zarzucił, od kostra X = u polaków litewskich kostro siąg, kupa drzewa, chróstu. — ⁷⁾ słyszy. — ⁸⁾ powiódł. — ⁹⁾ popatrzył. — ¹⁰⁾ rozrzcili. — ¹¹⁾ z gęby.

a taha ðika bačku zaňòs i paxvaliwša, šta heta jon zabiw. Taðèrača, ¹⁾ synkù, taðè halavù zrublù, a xadajstva duríu addajù.

I duríu xadajstva astaloš.

IV. Pramudry Sa'amòn.

Byw sabè ađin žawnèr, ñew adnahò syna, nazywawša Pramudry Sa'amòn. Addalí jahò wèyceca da klas ²⁾. Byw duža ³⁾ silny: s kim zavàdecca ⁴⁾, važné za uxa, za šta ñabùđ, tak adarvè. Začali žalabu padavať, šta jon silny, ba mnoha pakalèčyw narodu. Pryšòw da matki, kaža: ⁵⁾ matka, treba wybaracca, ba mañè straćać. Tak janý výbrališa na vadù, pajèxali vadoju. Jèxali; zjeli wšo, šta mèli i ña mèli s čahò žyc. Pryjèxali da bèrahu. Wylaz syn, maci ⁶⁾ i pašeli na bèrazi ⁷⁾. Jon kaža na mačaru: šadi tut, a ja pajdù da lesu, moža što wbjù zješè zvárynu. ⁸⁾ Nabiw mnoha zváryny, napakli, padjeli. Nazawtra pašòw znow nabie zváryny. Jak pryšòw w les, znajšòw palac vèlki, a w tom palacu nakryta da stolu, pastawłana pačeñña i ja'eñña; šew, najewša, napiwša i nabràw dła matki. Matka pytaja: skul wżaw? ⁹⁾ Kaža: znajšòw dom v'aliki, i nakryta da stolu i patràw mnoha pastawłana; nabràw, matka, dła čabè. Nazawtra na ranku zabràw matku, pajšli da palacu

¹⁾ Zwykle: ča'pèr, ča'pèryka, ča'pèryčka = teraz (dopiero). — ²⁾ do szkół (klas). — ³⁾ bardzo. — ⁴⁾ wda się. — ⁵⁾ powiada. — ⁶⁾ matka (mac) — ⁷⁾ na brzegu. — ⁸⁾ może co ubiję zješè zwierzyny. — ⁹⁾ Zkąd wzięłaś.

tahò. Šeli ješć aběd; prychoďić dvanaccaé razbòjnikaw, pytajucea w nahò: što ty za adin? my ěuli, šta wradiwša Pramudry Salamòn za tryďawać¹⁾ žaměł, ala jon tut na dajďě²⁾.

Jon kaža: ja na dajsòw, ala pryjexaw. Kažuc razbòjniki: buďam bicca.

Tak jak jon začaw bicca, tak adinancaé wbiw, a dvanasty sxawawša za peč. Janý tam žyli dowhi³⁾ čas s swajeju matakaju. Pramudry Salamòn pašow nazawtra da lesu i nabiw ptašak mnoha. A toj razbojnik wylaz z za pečy da maci i kaža: strać syna, ta buďa naša wšo⁴⁾. Pryšow syn z lesu, i maci zaxwavela. Pytaja w mაცery: što tabě bałě? moža tabě što snilaša? moža wa šne padawalaša?⁵⁾ moža što chočaš zješć? ja tabě dastawlu. Janà kaža: šnilaša mńe: za tryďawać žaměł w dašatam carstwe jošć na dvanaccaé kańeńaw zaklaty mlyn; s pad astátńaha kańeńa dastać muki, pačy⁶⁾ pirahòw, ta ja budu zdarowa. Wlažyw tòrbačku jajě syn i pašow. Pramudry Salamòn prysow da mlynà. Pytajucea w nahò, što jon za adin: my ěuli, šta wradiwša Pramudry Salamòn, ala jon tut na dajďě. Jon kaža: ja na jšow, ala jexaw. Pytajuć: ěahò xceš? — Muki z astátńaho kańeńa dľa mაცery na pirahi. Advarnùw kańań, nabrãw muki i pajexaw damòw⁷⁾. Pryjexaw, matku xvòruju znašòw. Napòk pirahòw. Maci zjela i stala zdarowa. W try dńi zaxwavela znòw. Pytaja jon w matki: moža tabě što snilaša?

Mńe snilaša: za tryďawać žaměł jošć zaklaty sad; w tom sadù šadić krulěwna; mńe

¹⁾ trzy - dziewięć (27). — ²⁾ dojdzie. — ³⁾ długi. —

⁴⁾ będzie nasze wszystko. — ⁵⁾ zdawało się, śniło się. —

⁶⁾ niec (bezokolicz.) — ⁷⁾ do domu.

z tajè jáblani dastavić jablak, ta ja budu zdra-
rova. Pramudry Salamòn wlažyw torbu i pašow za
jáblakami. Pryšow da sadu. Pytajuć w náho: što za
adín? my čuli, što wradiwša Pramudry Salamòn za
tryďawać žamèl, ala jon tut ná dajďè. Salamòn kaža:
ja ná pryšow, ala pryjexaw. Pryxodić žmájà ¹⁾ i py-
taja w náho: što za adín? my čuli, što wradiwša
Pramudry Salamòn za tryďawać žamèl, ala jon tut
ná dajďè. Ja ná dašow, ala pryjexaw. Taja žmájà
kaža: budam bicca! čysć plac! — Jon kaža: ty čysć
praklåtaju silaju, a ja přesnaju ²⁾ dušuju ná mahù.
Jak dmùxnula žmájà, ačyšcila plac na vosim v̄arstow.
Jak dmùxnuw Pramudry Salamòn, ačyšciw plac na
dešac v̄arstow.

Pryxodić druhaja žmájà i pytaja: što za adín?
my čuli što wradiwša Pramudry Salamòn za tryďa-
wać žamèl, ala jon tut ná dajďè. Pramudry Salamòn
kaža: „ja ná dašow, ala pryjexaw“. — „Čysć plac!“
Pramudry Salamòn kaža: ty čysć, ty praklåtaju si-
laju, a ja přesnaju dušuju ná mahù. Jak dmùxnula
žmájà, ačyšcila na dešac v̄arstow. Pramudry Salamòn
na dvanacca v̄arstow. Začali bicca; zbiw tuju žmájù
Pramudry Salamòn. Wyxodić třecēja žmájà i pytaja:
što za adín? my čuli, što wradiwša Pramudry Sala-
mòn za tryďawać žamèl, ala jon tut ná dajďè. Ja
ná dašow, ala pryjexaw. Pytaja žmájà: bicca, alba
miricca ³⁾? Pramudry Salamòn kaža: bicca! Žmájà
kaža: čysć plac! — Čysć ty praklåtaju silaju, a ja
přesnaju dušuju ná mahù. Jak dmùxnula žmájà, ačyš-
cila plac na dwacca v̄arstow. Pramudry Salamòn

¹⁾ žmija. — ²⁾ (przašny) czysty. — ³⁾ godzić się.

na vosim v̄arstov. Začali bicca. Zm̄ajà whnala Pramùdraha Salamòna w žamlu pa kalena. Tak jon kaža: žawn̄er bjecca i daje oddyx; a ty m̄ie na daješ. Ne, na dam, wbjù!

Pramudry Salamòn začaw bić, papràviwsa, zbiw pasl̄edn̄aju zm̄ajù. Pašow da sadu, z̄naw krulewnu s sadu z derava, nabráw jablak la matki z tahà d̄erava, h̄de bylà krulewna. Krulewna prosić na ab̄ed Pramùdraha Salamòna. Pramudry Salamòn kaža: na mahù, xvòraja matka, treba našci jablaci la matki. Krulewna kaža: handlujma žukòinkami ¹⁾). Krulewna dala jamù svajù, a Pramudry Salamòn svajù. Kaža Pramudry Salamòn krulewnie: prysylāj karabl̄è ²⁾) na vyspu tuju kalá ³⁾) mahò domu, ja budu ždać. Pašow Pramudry Salamòn da domu, pryňos matca jàblaki. Matka zjela, bylà zdarova try dni. Paslá ⁴⁾) zaxvarela znow matka. Pytaja Pramudry Salamòn w matki svajěj: moža taže što sn̄ilaša? Jan kaža: m̄ie sn̄ilaša, što zrabie vannu, tak ja budu zdarova. Syn pašow, razdewa, začaw siekci drovy ⁵⁾), Našok drow, nanašiw vady. Vylaz toj razbojnik zza pačý i wkraw ⁶⁾) w Pramùdraho Salamòna padcažki ⁷⁾). Pramudry Salamòn ahlanuwša i kaža: h̄de majè padcažki? Vylažie razbojnik zza pačý i kaža: tut, w mañe. Kaža: nu, zabiw ty nas, a ja čabè adnahò na budu, tolki tažè výdaru vočy ⁸⁾). Vydraw vočy razbojnik Pramùdramu Salamònu. Pašow Pramudry Salamòn na tuju vyspu, h̄de m̄eli prys̄ei karabl̄è. Pačuw ⁹⁾) Pramudry Salamòn, šta pryxodać karabl̄è,

¹⁾ pierścionkami. — ²⁾ okręty (korabie). — ³⁾ koło (kole). — ⁴⁾ potem. — ⁵⁾ siec (rąbać) drwa — ⁶⁾ ukradł — ⁷⁾ szelki. — ⁸⁾ wydrę oczy. — ⁹⁾ usłyszał.

zduć¹⁾ na náhò. Ždali dva dni, ná pryžďali, pajëxali da xaty. Pytaja krulëwna: čamù ná pryvazli Pramùdraha Salamòna. Janý kazuć: námà nikoha, adin lažýć bez aćòw. Krulëwna kaža: paćòm ná brali, heta jon²⁾. Šela krulëwna w karabël, pajëxala samà. Paćuw Pramudry Salamòn, šta pryjëxala samà i wlažýw žukòinku ná ruku. Krulëwna hlanula i paznala pa svajòj žukòince, šta heta jon. Zabirajća jahò bez aćòw. Zabrali bez aćòw, pryvazli da xaty. Dali ahlosku: ³⁾ xto moža wstavić vočy, toj bude méeć veľku nahradu. Pryšòw stary žawnér i wstawiw vočy. Kaža krulëwna; budam čapër žanicca. Jon kaža: ná mahù, treba dastavić matku svaju. Šew na karablè i pajexaw pa matku. Pryjexaw da wyspy da tajaj, w kojaj byw wparòd.⁴⁾ Kaža na svajè karablè: ždeća máně da trećej hađiny; jak ja ná pryjdu pa trećej hađine, jedća da domu, ná ždeća máně. Pryšòw Pramudry Salamòn w les pad tuju xatu; bačýć⁵⁾ jđè razbojnik z mátkaju na spacar. Razbojnik kaža: murujća slup w nébo i w žamlù, ta budu nébo i žamlù varaćé.⁶⁾ Pašòw Pramudry Salamòn i wlez da pakoju i loh pad lòžkaju⁷⁾. Pryšòw razbojnik z mátkaju i palažyliša spać. Razbojnik razabrawša, skinuw padćazki, pašew padćazki na krešli i pazasnuli. Pramudry Salamòn wkraw tyja padćazki i wlažýw na šabè; vylaz z pad lòžki i pašòw da karablòw. Kaža: ždeća máně, pajëdam da domu, a ja pajdu zabaru svaju matku. Pryšòw Pramudry Salamòn, až janý spać. Adčyniw dčery, tak jany pasxapłališa⁸⁾. Pytaja raz-

¹⁾ czekają. — ²⁾ czemuście nie brali, to on. — ³⁾ dosłownie: dali ogłoskę, ogłosili. — ⁴⁾ pierwiej. — ⁵⁾ widzi. — ⁶⁾ obracać, poruszać. — ⁷⁾ pod łóżkiem. — ⁸⁾ pozrywali się.

bojnik: hĎe majĕ padĕazki? Pramudry Salamòn kaža: tut, w mańĕ. Kaža: ty vydraw mńe abedĕve voĕy, a ja taĕe adnĕ. Wźaw jon adno i abedĕve vydraw. Na matku kaža: nu, matka, zbirajša, pajedam za mnoju, budaš na vašelli¹⁾ majòm. Zabráw matku i pajexaw. Pryjexaw Pramudry Salamòn, pabyw try dńe i vašelli naĕalòš. Žaniwša Pramudry Salamòn z kruľĕwnaju. Zdaw jamu kruľ wšo vojska. Pramudry Salamòn šew konna i pajexaw ahľadĕć voj-ska. Jak abjexaw, pryjexaw da kruľa i kaža: što vaša za vojska, kali mńe ĕešci na oddajĕ. Kruľ raz-hńĕvawša, kazaw zaklikać²⁾ saldata tahò, katory na addĕw ĕešci Pramudramu Salamònu. Pazvali taha saldata. Kaža toj žawnĕr: na mahù addĕć ĕešci: mĕw adnahò syna, nazyvawša Pramudry Salamòn, a jak šew na lodku, tak zańaslò za tryĕďavać žańĕl w dašĕpaty tzja carstwa; sluźyw dvaccać pać hadòw i ĕapĕr sluźù, dvaccaćm pĕaty hod konĕu. Kaža Pramudry Salamòn: tak ty moj baĕka! Pytaja jon w baĕki: što zrabĕć z maĕaraju, šta janĕ jahò wšudy pasylala, kaby stracić? Baĕka kaža: nic inšaha na možna zrabĕć, treba pryvĕšci st-povaha kańĕ, wźać matku, pryvĕzać da kańĕ da xva-stĕ halavoju, tak naĕhĕj jajĕ razńašĕ.

V. Varab'ĕj.³⁾

Šew Varabĕj na bylinku,⁴⁾ a bylinka na kalyša. Varabĕj kazaw: kazĕ, kazĕ, jĕi bylinku hryź, ba mańĕ na kalyša. Kazĕ na pašĕ. Paźĕi, kazĕ, pryvĕdù na

¹⁾ na weselu. — ²⁾ zawoľać. — ³⁾ wróbel. — ⁴⁾ (bylica) rošlinka, łodyźka.

éa vawkà ¹⁾). Na pašow vovk. Pazdliz, vovk, pryvadu
 na éabě luděj; jdeće, ludi, vovkà bié. Vovk na jde
 kazý jeśó, kaza na jde bylinki hryzó, bylinka na ka-
 lyša. Pazdeća, ludi, pryvadu na vas madvadà; madvéd,
 madvéd, jdi luděj drać. L'udi na jdué vawkà bié, vovk
 na jde kazý jeśó, kaza na jde bylinki hryzó, bylinka
 na kalyša. Pajdu pa dawbnú; ²⁾ dawbnà, dawbnà, jdi
 madvadà bié. Madvéd na jde luděj drać, ludi na jdué
 vawkà bié, vovk na jde kazý jeśó, kaza na jde by-
 linki hryzó, bylinka na kalyša. Pazdliz, ³⁾ dawbnà, pry-
 vadu na éa červi; jdeće, červi, dawbnú tačýé. Na jde
 dawbnà madvadà bié, madvéd na jde luděj drać, ludi
 na jdué vawkà bié, vovk na jde kazý jeśó, kaza na
 jde bylinki hryzó, bylinka na kalyša. Pazdeća, červi,
 pryvadu na vas kury; kury, jdeće čarvěj jeśó. Na jdué
 červi dawbnú tačýé, dawbnà na jde madvadà bié, mad-
 véd na jde luděj drać, ludi na jdué vawkà bié, vovk
 na jde kazý jeśó, kaza na jde bylinki hryzó, bylinka
 na kalyša. Pazdeća, kury, pryvadu na vas karšuna; ⁴⁾
 karšun, karšun, jdi kur jeśó: kury na jdué čarvěj
 jeśó, červi na jdué dawbni tačýé, dawbnà na jde ma-
 dvědà bié, madvéd na jde luděj drać, ludi na jdué
 vawkà bié, vovk na jde kazý jeśó, kaza na jde by-
 linki hryzó, bylinka mañé na kalyša. Pašow karšun
 kur jeśó, pašli kury čarvěj jeśó, pašli červi dawbnú tačýé,
 pašla dawbnà madvadà bié, pašow madvéd luděj drać,
 pašli ludi vawkà bié, pašow vovk kazú jeśó, kaza pa-
 šla bylinku hryzó, stala bylinka varabějcyka kalyxác.

¹⁾ wilka. — ²⁾ szlaga, baba. — ³⁾ poczekajze. — ⁴⁾ jastrzab.

VI. Tramsyn.¹⁾

Adin żawnér miew syna. Jon byw rad z nãhò: hde jdé, taki za saboju jahò barè. Vyšaw w pola i harè;²⁾ kryčýc na walý i syn kryčýc. Jeda pan i py-taja: xto heta kryčýc w éabè druhi? Jon kaža: heta syn moj. Pan kaža: pradaj mñe. Jon kaža: ña mahù: adnahò syna maju, škoda prãdavać. A syn kaža: pra-daj, bačka. Bačka kaža: a što za éabè wzać? Syn kaža: važmi hrošaj³⁾ mášòk rowna za mnoju.⁴⁾ Pan pytaja: šta xceš? Jon kaža: nasýp, pan, hrošaj mášòk rowna s synam, ta pan zabarèš. Pan daw hrošaj mášòk rowna s synam, zabráw syna i pajexaw. Adjexaw try mili i vykinuw syna. Kalà taha syna výrasli xaròšyja kvtetki. Idúc troja luďej, bačúc, šta rastúc charòšyja kvtetki i znajšli tam taha syna. Znajšli w trox i za-brali jahò i dali jamù imã Tramsyn. Jeda pan i kaža: pradajca mñe. Tak janý kažuć: pradamo.⁵⁾ Pytaja pan: šta xoćaca? Znajšli w trox i xoćam trysta rublów. Pan zaplaciw im hrošy, wżaw Tramsyna i pa-vòz s saboju. Pryvòz da chaty⁶⁾ i kaža: nu, Tramsyn, pryxòd da mañè w vačery⁷⁾ na dyspazýcii. Pryšòw Tramsyn. Pan kaža: ja éabè kupiw, daw za éabè try-sta rublów; joć⁸⁾ w mañè w stajni koñ, kab⁹⁾ ty najehdiw¹¹⁾ jahò, ba nixtò ña moža najehdić; dva-naccać luďej davaw da najehdañña, a ty kab adin na-jehdiw. Pryšòw Tramsyn da stajni. Koñ pytaja: što

¹⁾ U Glińskiego Trzechsyn; trom trzem, więc niby: syn trzech (ojców). — ²⁾ orze. — ³⁾ pieniędzy (groszy). — ⁴⁾ worek (mieszek) równy ze mną tj. tak wielki, jak ja — ⁵⁾ sprzedamy. — ⁶⁾ do domu. — ⁷⁾ wieczorami. — ⁸⁾ jest — ⁹⁾ żeby(ś) — ¹¹⁾ wyjeździć, ujeździć, zwykle: najezdić.

ty, Tramsýn, smutny, da ná vasoly. Jakža ja mahù vasoly być, kali pan kazaw, kab ja ćabé najehdiw. Koń kazaw: śadaj i jed. Jon śew na kańa i pajexaw. Pryxodić da pana. Pan kaža: najehdiw, Tramsýn, nu pryhadłi věčeram na dyspazycii. Pryxodić na dyspazycii. Pan pytaja: najehdiw kańa? — Najebďiw. — Nu, Tramsýn, ćapéraka kab ty uznaw, ćamù slonea smutna, da ná vasola. Pryxodić Tramsýn da stajni. Koń pytaja: ćamù, Tramsýn, smutny, da ná vasoly. — Jakža mńe vasolym być, kali badà. Koń pytaja: što za badà? — Pan kazaw kab dawédawśa, ćamù slonea smutna, ná vasola. Koń kaža: heta ná badà, śadaj na mańé i jed. Pryjexali da mora. Až jeđa pani. Pytaja Tramsýn: ćamu slonka smutna, ná vasola? Kaža slonka: jak paxmurny deń, ta ná vasola, a deń xarośy, ta vasola. Pajexaw Tramsýn da domu. Pan pytaja: dawédawśa? Jon kaža: dawédawśa: jak paxmurny deń, ta ná vasola, a jak deń xarośy, ta vasola. Pan kaža: nu, Tramsýn, kab ty mńe dastawiw tuju pannu, katóraj ježdila. Pryśow da kańa Tramsýn i kaža: badà. Koń kaža: heta ná badà, ała ¹⁾ buđa badà; skazyś svajamù panu, kab zrabiw pavozku ²⁾ na śasci zamkòw. Tramsýn zalaźyw kańa i pajexaw. Pryjaždaja Tramsýn da mora, i pryjaždaja taja pani i pytaja: što, Tramsýn, jezdiś? — Tramsýn kaža: jezđu z tavarami, moža pani kupić. Pani kaža: dastań tavaraw. Jon kaža: ná mahù, treba trymacć kańa, náxaj pani leža sama. Pani adamknula, palezla pa tavaray; jak zalezla za astátńajaja d'věry, padskaćyw koń i zamknuw pańu. Zalaźyw Tramsýn kańa i pajexaw da domu. Pryjaždaja pad

¹⁾ ale. — ²⁾ wózek.

ganak, pan pytaja: jość pani? Jon kaža: jość. Adamknuli pavožku, až pani námá. Pan kaža: nu, Tramsyn, pěršy raz tabè daruju, a druhi raz ná daruju, kali ¹⁾ ná pryvážěš taj pani. Pryxodić Tramsyn da kaňá i kaža: badà. Koň pytaja: čahò badà, heta ná badà, ala buďa badà; skažy svajmù panu, náxáj zrobieć voz na dvanaccaé dvarěj. Pan kazaw zrobieć voz na dvanaccaé dvarěj. Zalažyw Tramsyn kaňá i pajexaw pa tuju paňu. Pryjaždaja Tramsyn, až jeďa taja pani i kaža: a, Tramsyn, xaćew mańé abmanuć ²⁾ Jon kaža: ja ná byw nihdy tut, pryjexaw pěršy raz; moža pani kupić tavarý? Pani kaža: pakažy. Jon kaža: ná mahù pakinuć kaňá, náxáj pani leža samà iskać ³⁾ tavaraw. Pani palezla iskać tavarow i zalezla za astàtnaja dvery. Tramsyn wżaw i zamknùw paňu. Pajexaw Tramsyn da xaty. Pytaja pan: czy jość? — Kaža: jość. Admykajuć dvery, až vylazić pani z vazà. W váčery klikaja pani Tramsyna: nu, Tramsyn, wznaw ty mańé, čamù ja smutna, da ná vasola i dastaviw ty mańé; nu, čađeraka, Tramsyn, kab ty dastaviw maj kufar. Pryšow Tramsyn da stajni i kaža da kaňá: badà. Koň kaža: heta ná badà, ala buďa badà; šadaj na mańé i jeď. Pryjexali da mora. Koň kaža da Tramsyna: tut buduć marskija sviñni, buduć zjadacca, ⁴⁾ tak ty id, razlučy, skažeš im: kali pryńaseća mńe kufar, ta ja vas razlučù každyx pa maści: sivyja da sivyx, čornyja da čornyx, belyja da belyx. Tramsyn razlučyw i janý pryńasli kufar. Wżaw kufar i pavòz da pani. Pani kaža: nu, Tramsyn, pryxadì večaram

¹⁾ kiedy, jeżeli. — ²⁾ oszukać, zwykle a šukać. —

³⁾ szukać (iskać). — ⁴⁾ zajaďać się, zagryzać się.

na dyspazycii. Tramsýn pryšów. Pani kaža: nu, Tramsýn dastaviw ty mańé, dastaviw maj kufar, dastaw majé klüčyki ad kufra. Pryxodié jon da kańá. Koń w náhò pytaja: što ty smutny, ná vasoly? Jakža mńe vasolym byé, kali bada? Koń pytaja: što za bada? Pani kazala, kab dastavié klüčyki. Heta ná bada, šadáj na mańé i jed. Pryjehaw Tramsýn da mora. Koń kaža: wleż w vadù, tut buďa jsci¹⁾ ryba adnà, tak ná čapi,²⁾ i druhaja — ná čapi, tréćaja buďa jsci, tak zlavi i każy:³⁾ addáj klüčyki ad kufra. Wleż Tramsýn da mora i staić. Adnà ryba jde, ná čapiw, druhaja, ná čapiw, jak tréćaja — zlaviw i kazaw: addáj klüčyki ad kufra. Janà addalà i Tramsýn pajexaw da xaty. Pryjazďaja, a pani pytaja: jošé? pryxadì w večar na dyspazycii da mańé. Dyspanuja večaram: dastaviw ty mańé, dastaviw maj kufar, dastaviw majé klüčyki, kab ty dastaviw šeśé kańěj, a šomna⁴⁾ kabyła. Pryxodié jon da stajni. Koń pytaja: što, Tramsýn, smutny, da ná vasoly? Kaža Tramsýn: jakža mńe vasolym byé, kali pani kazala, kab dastavié šeśé kańěj, šomnu kabyłu. Koń kaža: nu, Tramsýn, heta ná bada; skaży svajmù panu, náxáj daśé šeśé skur i pud smalý; tak ty važmì, na mańé nalažý skuru, a pa skury⁵⁾ smalý, pa taj smalè skuru druhuju, a pa taj skury smalý, a pa smalè tréćaju skuru itd.

Jak wśe skury wlažyli, tak koń kaža na Tramsýna: šadáj, jed. Pryjèxali da mora. Zakryčaw koń— adazváliša koni w moru. Tak toj koń kazaw: Tramsýn, jedma. Padjèxali dālaja. Zaržaw koń znow, ada-

¹⁾ iśc. — ²⁾ nie zaczepiaj. — ³⁾ mów. — ⁴⁾ siódma. — ⁵⁾ po skórze. — ⁶⁾ ucieczemy.

zvǎliša koni tyja. Tak jon kaža Tramsynu: jedma, ba ņa wćacćem. Zaćali jexacć, aź dahnali ix tyja koni i zarvali adnũ skuru s taha końã, šta była pryłěp-łana smaloju. Dǎłaja, da dǎłaja Tramsyn s swaim kańom. Janý znow dahnali Tramsyna, zarvali skuru, a Tramsýn dǎłaja s swaim kańom itd.

Pryjěxali pad ganak i tyja koni zarvali pasłěd-ńaju skuru. Pani vyxodić, płasnula w dalońa: ¹⁾ zdra-
stvij, ²⁾ koni.

Tak wśe pawstali. ³⁾ Pani kaža: advǎdi koni da stajni i pryxod' da mańě na dyspazycii. A na dyspa-
zycii pani kaža: nu, Tramsýn, dastaviw ty mańě, maj kufar, majě klũćyki, tak i majě koni; kab ty mńe ćapěr dastaviw żyjoncaj i hajoncaj ⁴⁾ vadý. Pryxodić jon da kańã, koń pytaja: što, Tramsýn, smutny, da ņa vasoly. Jakža mńe vasolamu być, kali pani dyspa-
navala żyjoncaj i hajoncaj vadý dastavić. Koń kaža: heta ta baďã. Kaža: pad' da swahò pana, ņaxǎj daćć dva hłãki. ⁵⁾ Daw pan dva hłãki. Tramsýn šew i pa-
jexaw. Pryjexaw da mora. Kaža koń: vaźmi mańě zarěž ⁶⁾ vykiń majě kiški i wlez w šarěđinu; ⁷⁾ pryłacć kruk jeść majò masa, tak ty stǎraha ņa bǎrý, ⁸⁾ ała maladoha; stary buďa pytać ćabě: ćahò treba? ty kažý: żyjoncaj i hajoncaj vadý; tak jon pytaja, ćy majaš súđinu? ty kažý: maju; jon kaža: pryvǎžý mńe ađin hłak pad adnò krylò, ¹⁰⁾ a druhi pad dru-

¹⁾ klasnęła w dłonie. — ²⁾ z wielkoruska: witaj (cie)
³⁾ stanęły. — ⁴⁾ z polska; zwykle: żyvušćaja i hajušćaja
vadã. — ⁵⁾ kamionka, u polaków litewskich hłak, hłaczek.
⁶⁾ zarźnij. — ⁷⁾ do šrodka. — ⁸⁾ nie bierz. — ⁹⁾ naczynie
(sǎd, sǎdek). — ¹⁰⁾ skrzydło.

hoja. Tramsyn tak zrabiw. Pryvazaw dva hlački pad krylja kruku, a kruk palaćew i pryňos žyjoncaj i hajoncaj vadý. Tramsyn wżaw, razadrãw ¹⁾ kručaňa ²⁾. Kruk kaža: što, Tramsyn, zrabiw, na što razadrãw? Jon kaža: vadù tvajù budam vedać ³⁾. Wżaw Tramsyn, pašmaravãw hajoncaju, zrasloša tak, jak i bylò; pašmaravãw žyjoncaju, adžyla. Tady Tramsyn wżaw kaňa svahò, pašmaravãw vadoju hajoncaju i ažýw koň. Šew i pajexaw. Pryjexaw da xaty. Pani kaža: jość? Tramsyn kaža: jość vadã. Pani kaža: treba zarezać kaňa. Zarězali kaňa. Paprabavali hajoncaju — zhailaša; paprabavali žyjoncaju — ažýw koň. Kaža: nu, Tramsyn, ćapër treba zrabieć vannu i try razy akrucieca ⁴⁾ w katlë, jak buďa kipëć vadã. Pryxodić Tramsyn da kaňa. Koň pytaja: ćamù, Tramsyn, smutny, ña vasoly? Jon kaža: jakža mñe vasòlamu być, kali pani kazala w haraćaj ⁵⁾ vadë kupacca. Koň kaža: paďi, padòj tuju kabyly, katòruju pryvòw taj pani i wlij toja malakò w kaćòl, hde kipieć vadã; wleź, try razy akrucieša. Pryšla pani, pryšòw pan. Tramsyn wleż w kaćòl i akruceiwa try razy i staw xarašejšy ⁶⁾ ad taj pani. Kaža pan nazawtra, kab zrabieć i jamù vannu. Zrabili vannu, vadã kipela. Pan wleż w kaćòl i sparywša.

A pani z Tramsynam žyvè i šahodña ⁷⁾.

VII. Synki z mèsacam w lob'a.

Bylò w pana try daćki. ⁸⁾ Pašli janý žyta žać, aźna jedã karòl. Sama starša ⁹⁾ daćka kaža: najjašnjejšy

¹⁾ rozdarł. — ²⁾ kručę. — ³⁾ wiedzieć tj. próbować.
⁴⁾ okręcić się, obrócić się. — ⁵⁾ gorącej. — ⁶⁾ stał się piękniejszym. — ⁷⁾ dzisiaj. — ⁸⁾ córki. — ⁹⁾ najstarsza.

karòl, wazmi mańe s sabòj, dam tabe xustku balenku
cańenku. — Ja twajej xustki na xaću i ćabè na xaću.
Na druhi deń znow pašli żyta zač, znow jeđa karòl.
Druhaja kaža: najjaśniejšy karòl, wazmi mańe s sabòj:
pašyju tabe kašulku cańenku balenku. — Ja na xaću
twajej kašulki i ćabè na xaću.

Na treci deń znow pajsli żyta zač. Trèćaja dačka
kaža: najjaśniejšy krul, wazmi mańe s sabòj: paradù ¹⁾
dwa syny: mėsacy w loba ²⁾, a gwězdački w patylicy. ³⁾
Pajexaw pan krul na palawańna, a žanà mela
dwa synki: mėsacy w loba, gwězdački w patylicy.
Była axmastryńna w tom dware. Wżalà, parèzala tyja
synki, w ganku sxawala, a adpisala da krula, šta
żonka dwa katy paradila. Krul adpisaw: xoć katy,
načaj żyvuć. Ad tyx synków vyrasli dwa jàvary.
Axmastryńna wžo byla za żonku, a jajé adpràvili
w pola awečki pašei. Da tyja jàvary da wšo wočy vy-
šakali axmastryńni. Da janà wžo xaćela, kab tyja jà-
vary paššakác i paššakali tyja jàvary, da zrabili lozku.
W nočy, jak lahuć ⁴⁾ janý spać, hètaja lozka kažac:
mńe lohka, ⁵⁾ ba ajécè lažýć, a mńe nadta ⁶⁾ ćazka, ba
na mńe mačyxa lažýć. Tak janà kazala tuju lozku
pašèć i spalić. Ajécè na xaćew, a janà nastajala, kab
spalili. Spalili toja lòžačka, da wlaćala dwe iskrački,
zrabilaša dwa halubki. Jak taja mačyxa xodić, ta tyja
halubki nadta wočy wysakajuć. Tak janà kańečna na-
stala, kab parèzali halubki tyja. Wpali dwe krapelki
krvi s tyx halubków, zrabilaša dwa karabcy ⁷⁾. Na

¹⁾ urodzè. — ²⁾ we łbie, na czole. — ³⁾ potylicy, tył
głowy, ciemiè. — ⁴⁾ położą się (legną). — ⁵⁾ lekko. —
⁶⁾ bardzo. — ⁷⁾ statki, okrèty.

moru pływali jany. Jak macyxa xodić kařa mora, tak jany papływúć na řaređinu, a jak tolki pajđeć da mora ix maci, řta ařecki pařwila ¹⁾, ta pływúć da beraha. Janá spoznala swaję synki; wřala i pařla zabrújućy ²⁾. Pryřla da takoha dvarca, řta kruř jeđa i zajazđaja na nać tudý.

Prōsicca janá tudý: puřcića na nać. Ařna ka-
zuć: da nas kruř zajazđaja my zabraćku řa puřcim. —
My xoć pad pećkaj palařymō. Puřcili na nać. Paleřli
pad peć i palahli. Ařna zajexaw kruř. Kruř řadew i
řa. bylō kamú boćki arexaw paraćatavac ³⁾. Jon
kařa: xto mńe arexaw boćku paraćatuja? — Ařna
pad pećkaj akazaliřa tyja synki: paraćatujam my!
Zaćali na nix kryćac: ćy wy zabraki da paraćatújaća,
vam treba byla řa wřlazac. Ařna jany wřlazli i
zaćali ćatavac. Jany ćatujuc: byla w aća try daćki
(dwa hareřki, ce) ⁴⁾, zali pad haroju řyta (dwa hareřki
ce), jeđa kruř: najjařnejřy kruř, wařmi mańe s saboj,
dam tabe xúřtaćku bařenku ćańenku (dwa hareřki ce).
Ja tvajęj xúřtaćki řa xacū i ćabē řa xacū (dwa hareřki
ce). Na druhi deń znow jeđa kruř: najjařnejřy kruř,
wařmi mańe s saboju, pařyju kařulku bařenku ćańenku
(dwa hareřki ce). Ja tvajęj kařulki řa xacū i ćabē řa
xacū (dwa hareřki ce). Na trećci deń znow jeđa kruř
(dwa hareřki ce). Najjařnejřy kruř, wařmi mańe s saboju
(dwa hareřki ce), parađu tabe synki: męřacy w loba,
a gřazdaćki w patylicy (dwa hareřki ce). Ařaniliřa
jany (d. h. c.). Pakinuw jaję baręmannuju (d. h. c.),
a sam pajexaw na pařawańia (d. h. c.). Byla axma-

¹⁾ pařla. — ²⁾ zebrać. — ³⁾ przeliczyć. — ⁴⁾ ce zna-
czy tu niby liczbę jakąř.

stryńńa (d. h. c.). Žanà míela dva synki (d. h. c.). Ta axmástryńńa adkrala (d. h. c.) da parèzala (d. h. c.). Dva katý spavila (d. h. c.). Axmástryńńa adpisala, šta janà paradila dva katý (d. h. c.). Adpisaw: náxaj xoć katý žyvúć (d. h. c.). Sxavali w ganku tyja synki (d. h. c.). I výrasla dva jávary (d. h. c.). Adprávili žonku owcy pašwić (d. h. c.). Axmástryńńa kazala tyja jávary pašéc i ložka zrabíc (d. h. c.). Paľahli spać (d. h. c.). Dy ¹⁾ w nočy havoryć ložka (d. h. c.); na máńé ajéc lažýć, ta mńé lohka (d. h. c.); na máńé máčyxa lažýć, ta mńé čážka (d. h. c.). Janà wčula ²⁾, da kańečna tuju ložku pašéc (d. h. c.). Užo pašekli tuju ložku (d. h. c.). Kazali pašéc, dy spalić (d. h. c.). Wy-lačali dwe iskrački (d. h. c.), zrabilaša halubki (d. h. c.). Da kańečna halubki parèzaci (d. h. c.). A kruľ ná xoća rezać (d. h. c.): hètakija ³⁾ pèknyja, náxaj žyvúć (d. h. c.). A jańà kańečna nastajala, kab parezać (d. h. c.). Zrabilaša dva karabcy, pašli na mora (d. h. c.). Jak kaľà mora máčyxa xodić, daleča paplyvúć (d. h. c.). A jak matka, ta pryplyvúć (d. h. c.). Dašlá da dvarà, dy i pròsicca ná nać (d. h. c.). Tak janý ná pušćajúć (d. h. c.). Kruľ paznaw, da šapački pazdymaw: tak w pakoju stala vidna. Tak janý tuju axmástryńńu na žaleznu baronu razadráli, a žabračku s pad pècki da-stali, dy i pajèxali s kruľam da sabè.

(Porówn. Dmitrievъ Sobranie pèsenъ, obrjadovъ i oby-čaeвъ krestъjanъ sèverozapadnago kraja. Wilno, 1869, str. 170—171).

¹⁾ Až, až oto. — ²⁾ usłyszała. — ³⁾ takie.

VIII. L'ákaj-kámaň.

Byw adim kupěc i pajexaw w druhuju žamlü kupevác i upadabaw sabě tam pańenku. Padmaviw ¹⁾ jajě i zabrãw s saboju. Pryvõz da domu i ažaniwsa. Žyli sabě dobra, měli uslužnaha lakajã. Žyli blizka rok. Zaprasili radicy jajě w hości. Pajěxali i zabrali lakajã s saboju. Jěxali cely mēšac praz mora. Pryšniwsa lakajũ son: xto na akrenća paranačuja try nočy, buďa ščastlivy. Tak lakaj prõsiceca w pana, kab pušciw na okrant načavác. Pan jahõ pušciw. Pryšõw jon na okrant načavác, až prylataja da nahõ ptaška ²⁾ i havoryć jamũ: padobny da padobny, ala w žycěu ña pewny: pryjeduć da bērahu da svaix radicaw, dadũć jamũ harbaty zatrutaj, a joj na try hady awšãnaha xleba ðela ³⁾ wstydu: čahõ ad svaix bačkõw ⁴⁾ wćaklã; ala xto čuja hētaja slova i adkaža ⁵⁾, ta pa kalena kãmaňam abvērũacca ⁶⁾. Pryxodić ðruhaja noć. Prõsiceca lakaj znow na okrant načavác. Pryšõw jon na okrant, až prylataja ptaška i havoryć jamũ: padobny da padobny, ala w žycěu ña pewny: pryjeduć da bērahu da svaix radicaw, dadũć kupcũ takoha kaňã, šta jak šadã na jahõ, ta jon jahõ pa wsim poli raznosić, a žõnca dadũć na try hady awšãnaha xleba ðela wstydu: čahõ ad svaix bačkõw wćaklã w čužuju žamlü; ala xto čuja, da adkaža heta slova, ta pa pojas kãmaňam abvērũacca. Pryxodić trećca noć. Prõsiceca jon znow w svahõ kupcã na okrant načavác. Tolki šta pryšõw

¹⁾ namõwił. — ²⁾ ptaszek, rodz. žēns. — ³⁾ dla, z powodu. — ⁴⁾ rodzicõw. — ⁵⁾ odpowie, powtõrzy. — ⁶⁾ w kamieñ siē obrõci.

na okrant načavác; pryľataja da nahò ptaška i havoryé jamù: padobny da padobny, ala w žyécù ná pewny-pryjeduć da ðerahu da svaix raďicav, paložuć ix spać w taki pakòj, šta tam jošé zńajà pad padlòhaju na dvanaccać halòw i taja ich aboix pajěsć¹⁾; ala xto čnja da adkaža heta slova, ta zawsim kãñańam ab-vérńacca. Pryjèxali janý da ðerahu da svaix raďicaw, vajšli da pakòju. Dajúć jamù harbaty zatrutaj. L'akáj kazaw: dajća mńe, ja zańasù svamù panu, ba vašyja sluhi ná wnarařavć²⁾. Wźaw jon tuju harbatu, ńasučý³⁾ nawmysńa paklypaw⁴⁾, wpaw, wylaw tuju atrutu i šklanka pabilaša. Potym dajúć jamù kańa takoha, šta jahò pa wšem poli raznosić. Tak lakáj kazaw: dajća mńe, ja pryřavù svamù panu, ba vy ná véda-jaća⁵⁾ jak padać. Wźaw, výastryw meč; wźaw taha kańa, védučý⁶⁾ i prabiw. Potym palažyli ix spać w taki pakòj, hde jošé pad padlòhaju zńajà na dvanaccać halòw. Tak janý lahli spać, a lakáj švečku zapaliw i w pakoi sidèw celu noć. W samu dvanaccatuju haďinu padymájacca padloha i vylazić taja zńajà. Jak ćaw lakáj, tak zarazòm try halavý séaw. Potym druhi raz, trećí i čáčvorty i zawsim pašòk, tolki krow papýrskala pa pakoi. Jon nanasiw vady i vymyw pakòj i wwidèw, šta krow kãpnula pani na lob; tak jon ná miew jak zmyć, ala pryšòw i jazykòm zlizaw.

Staw jon zlizyvac, a pan jahò wstaw i ačnuwša⁷⁾ i myšliw na jahò, šta jon pryšòw pańu calavác. Nazawtra wše pawstali. Raskazaw⁸⁾ kupèc, šta jaho

1) zje. — 2) dogodzić, potrafić. — 3) niosąc. — 4) posliznać się. — 5) nie wiecie. — 6) wiodąc, prowadząc. — 7) ciął. — 8) ořudził się. — 9) opowiedział.

Iakaj pryxadiw w nočy pańu calaváč. Tak asudili Iakaja za toja wřazaci da slupa i pastrelaci. Wřazali jahò da slupa, tak Iakaj staw prasicca: ña stralajća, pozvolća mñe son raskazáč, šta ja ñniw na akrenci: peršu noč prysów ja na okrant načaváč, až pryłataja ptaška i havoryć, šta padobny da padobny, ala w žyćeu ñapewny: pryjeduć da bėrahu da svaix radicaw, daduć jamu harbatu atrutaju, a joj daduć ña try hady awśanaha xleba; ala xto čuja, da adkaža, ta pa kalena kańańam abvėrnacca. Tak jak pryjėxali da bėrahu, dali harbatu zatrutaju; ja ños tuju harbatu, wřaw šklanku, pabiw i vyliw atrutu.“ Jak heta slova Iakaj kazaw, tak pa kalena w kańań abvėrnawśa. Potym havoryć Iakaj: „ja pašow na druhuju noč na okrant načaváč, až pryłataja da mańe ptaška i havoryć mñe: padobny da padobny, ala w žyćeu ñapewny: pryjeduć da bėrahu da svaix radicaw, daduć jamu takoha kańa, šta jahò pa wsim poli razńasė. Tak ja wřaw taha kańa i prabiw. Ala xto čuja, da adkaža hety slavà, to pa pojas kańańam abvėrnacca“. Jak tolki kazaw, tak i abarnawśa. Potym ješća havoryć: „pašow ja znow načaváč na okrant, až pryłataja ptaška da mańe i havoryć: padobny da padobny, ala w žyćeu ñapewny: pryjeduć da bėrahu da svaix radicaw, paložać ix spać w taki pakoj, hde jośe zńajà na dvanaccać halow i janà ix aboix pajėsć: ala xto čuja, da adkaža, tak zawsim kańańam abvėrnacca. Palazyli spać. Tak ja wřaw, vyastryw meć i šadėw noč, pilnavaw; jak vřlazla zńajà, tak joj wśe halawy pašcinaw i jajė zawsim pašok. Staw vymyváč pakoi i pyrśnula krow na lob pani, tak ja jazykóm zlizaw tuju krow, a pan kazaw, šta calavaw“. I jak kazaw wśe hėtyja slovy,

tak i zawsim abvárnuwša w kamań. Páhlađeli potym wše suđđa ¹⁾, katóryja sudili jahò razstrałác, w tonu pakoi i znašli pašačòmju zmaju. I tadý wše wvėryli jahò slavám. Tak vyjazđaja da xaty kupėc w svaju staranú i paškadaváv ²⁾ svahò lakajà, šta jon jamú vėrna služýw; toj kamań zabráw i pavóz. Pryvóz da svajėj xaty kamań toj, palażyw jahò w stancju, i jon lažáv. W šem hadòw ³⁾ prysniwša kupcú son, što, kab zarezaw svaix dvox dačėj i toju krowju pašmaravawby toj kamań, tak lakaj adżywby.

Tak jon wźaw dva syný svajė, zavów da ladowni i abodva zarezaw. Wyšmaraváv toju krowju kamań. i staw lakaj z kamańa i havoryc: ax, jak ja smačna zasnúw. A kupec jamú adkazyvaja ⁴⁾: hdež ty sasnúw, kali ty byw šem hadòw kamańam; tak ja wźaw svajė dva syný, zarezaw i pašmaraváv toju krowju kamań i ty z kamańa znow advárnuwša ⁵⁾. Tak lakaj havoryc. šta na prawda: „jđi, pakažý ty mne syný svajė, hde janý lažác“. Pryxodać janý da ladowni, adčynili ladowniu, vidac: aboja tyja xlopčyki żyvyja. Tak janý wše z radości wźali tyja xlopčyki, pryváli da pakojaw i tam pa šahòdńašni deń żyvúc.

IX. V o w k.

Byw adin bačka i mew trox synòw: dvox razumnix, a adin durný. Zastaviw ix bačka pilnavać sadý. Staršy pašòw pėrš pilnavać; wźaw i zasnúw i jablyka

¹⁾ sędziowie. — ²⁾ pożalował. — ³⁾ w siedm lat. — ⁴⁾ odpowiada. — ⁵⁾ obróciłeś się (z kamienia w człowieka).

abarvali. Na druhú noč pašow druhi: i toj zasnuw i jablyka čysta abarvali. Na treću noč pasław bačka durňa pilnavać. Durań wźaw s saboju šćotku, sam šew, šćotku padpór pad baradú, za nahú prywázaw da jablyani sam šabě i začaw dramać ¹⁾). Štyrxanuw ²⁾) baradoju w šćotku i pračxnuwša ³⁾): widić na jablyani ptaška pryłaćela z druhoja carstwa i abrywaja jablyki. Jon xaćew jajě zlawić i na zlawiw, tołka adnú perynku vyrwaw i zatknuw jajě za šapku. Pryxodić nazawtra da bački. Pytając-a bačka jahò: hde wźaw hetu perynku? A jon adkazywaja: pryłatała ptaška w nočy i abrywala jablyki. Tak bačka pasław wsix trox swaix synow, kab jany dastawili z druhoja carstwa tuju ptašku. Tak jany vyšli wše try i znašli try darohi; adln pašow na darohu, hde šćašća, druhi pašow tak sama, a trećaha, durňa, wyprawili na takuju darohu, šta šmierć. Durań jšow try warsty da lesu i spatykaja jahò wovk. Pytaja jahò: hde jdeš, durań? A jon adkazywaja: bačka nas vysław, kab my dastawili tuju ptašku, što w nas abarwala jablyki. Tak wovk na jahò kaža: ja ćabě jzjem. A jon adkazywaja: ješ, majaš wołu. Potym wovk havoryć: šadaj na mańe i pajedam. Jeduć jany i pryjahdajuc w druhoja carstwa, hde jošć w dware Žar-Ptica ⁴⁾). Tak wovk kaža na durňa: jdi w hety dwarec i tam w kleteca šadić Žar-Ptica; na bary jajě s klětkaju, ała bary baz klětki jak woźnaš z klětkaju, tak ćabě tam zlowlać. Durań pašow w dwor i znašow w sadú stajačy klětku, w toj kleteca šadić Žar-Ptica. Tak jon pahľadew, šta kletka xarašejsa za ptašku i wźaw z klětkaju. Pry toj kleteca

¹⁾ drzemać. — ²⁾ szturechnął, trącił. — ³⁾ obudził się. — ⁴⁾ z wielkoruska; zwykle ptax albo ptaxa.

byli wvázanny zvonki i zazvãneli. Ačũliša ¹⁾ wse w dvarè, zlavili durãa i skazali jamũ: prystãw nam z trèćãaha carstva latũčaha ²⁾ kaãã, tak addamõ tabè hètuju ptašku. Tak jon vyšow z dvarã, jde da vawkã i plača. Tak wovk kaža na jahõ: ja čãbè jzjem. A jon adkãzywaja: ješ, majaš voľu. Tak vovk na jahõ havoryc: šadãj na mãne, pajeđam. Jeduè jany, jeduè i pryjahõdajuè w trèćãaja carstva da dvarã. Vovk jamũ kaža: jdi w dvor da stajni; tam stãic koñ; ãa barý jahõ z vabruèmi ³⁾, aľa barý bez abruèej. Tak jon pryšow da stajni, wvidãw, šta vobruè xarašejšy za kaãã, tak jon wzwãw z vabruèmi jahõ i vyvew za stajni. Jahõ zlavili i skazali jamũ: dastãw nam z čãčvõrtahã carstva pañenku, tak my tabè addamõ kaãã. Tak jon jde da vawkã i plača. Vovk kaža na jahõ: ja čãbè zjem. A jon adkãzyvaja: ješ, majaš voľu. Tak vovk na ãahõ haworyc šadãj na mãne i pajeđam. Jeduè jany tak, jeduè, pryjehõdajuè da tahõ dvarã, a w tom dvarè try pañenki. Vyšli jany kupacca. ⁴⁾ Vovk kaža: ja budu čajkaju. a ty šad i jeđ prãz ⁵⁾ hètuju rakũ. Pryjexãw jon da ix. Jany prõsacca, kab pavaziè w čajca. Šela stãršaja, i jon pavaziw i pryvõz na ãerah. Wzwãw druhuju i tuju pavaziw i pušciw. Trèćãaju jak wzwãw, tak parãvõz na svãju staranũ. Šeli na vawkã i pryjexali da tahõ dvarã. Tak vovk zrabiwša pañenkaju i jon addãw vawkã tahõ, a jamũ dali kaãã. Vovk havoryc na jahõ: jak adjediš palavinu vãrstý, tak wspomni aba mãe i skažy: ax moj sivy vovk, da hdež ty astãwša! Tak

¹⁾ obudzili siè. — ²⁾ latajãcego. — ³⁾ z trãžlã. —
⁴⁾ kãpac siè. — ⁵⁾ prãez. — ⁶⁾ szary.

janý jeduó i pryjéxali boš jak try v̄arstý, a ab vawka zapomnaw. Potym wspomnaw i skazaw: ax, moj šery ¹⁾ vovk, hde ty astawsa? Ahlãnãcca nazãd, viðiú vovk bažýé: jazýk v̄ysalapiw ²⁾ i dahañaja ix. Dahnawšy havoryé na durña: ja óabé zjem. A jon adkãzyvaja: ješ, majaš voľu. I pryjéxali janý wše da dvarã. Vovk zrabiwša kañòm i jon tahò kaña addãw, a jamù dali Žar-Ptieu. Jon wźaw Žar-Ptieu i pañenku, na kaña šeli i pajéxali. Adjéxali boš jak try v̄arstý i wspomniw jon ab vaukù i skazaw: ax moj sivy vovk, a hdež ty astawsa? Ahlãnãcca nazãd, až vovk bažýé. Prybahaja da ix i havoryé: ja óabé zjem, na što ty máñé zabýw. A jon adkãzywaja: ješ, majaš voľu. Tak vovk havoryé: nu, jadmò razam. Pryjéxali janý blizka svahò dvarã. Tak vovk havoryé jamù: hlaðiž ty, ña zašni tut, ba jak zašñeš, tak pryduú braty tvaje, pryduú i óabé zabjuú, a hêtaja wšo zabaruú i prystavaú da svahò baúki i janý buduú žanicea z hêtaju pañenkaju. A sam vovk wźaw i pašow w les ad ix. Nadyšla noú; jon wźaw i zasnùw. Pryšli braty, jahò zabili, zavalakli jahò w les i kinuli pad kust ³⁾. Sami zabrali wšo, dastãvili da baúki svahò i staw ⁴⁾ adin žanicea s toju pañenkaju. Pryxodiú vovk da tahò durña, znašow jahò lèžuú pad kustòm i toľka zavýw. Vidiú vovk: óalaúek baranuúe na poli, a sam adýšow ad kaña w les. Vovk prybèh da tahò kaña i zajew. Nalaúela krukow da tahò kaña. Vovk wźaw sámaja staršaja krucaña sxapiw ⁵⁾ i skazaw krukam: pryñašea mñe žyvuščaj kryvi, tak addãm vam krucaña. Janý

¹⁾ szary. — ²⁾ wywiesił. — ³⁾ rzucili pod krzak. — ⁴⁾ zaczął t. j. zabierał się. — ⁵⁾ schwycił

prynášli - jamù žyvušcaj kryvi. Jon wźaw tuju krow, pomazaw tahò kaùã i koñ wstaw. Potym pašow da tahò čalawěka, šta zabity, pamazaw jahò krowju. i staw žyvý. Tak vovk havoryé jamù: jđi da xaty. tam wžò w vas vašella: tvoj brat žénicca s toju pañenkaju, što ty jajè voz; zdajša¹⁾ tam wbohim i skažy, úaxáj tažè pryňasè maladaja xleba; jak janà buďa padavác tažè xleba, tak ty joj dasi²⁾ hétuju palavinu³⁾ řarsčonka, šta vy razlamali na palovy. Jon tak i zrabiw. Pryxodić tudý⁴⁾, zdawša wbohim: zhavarýw pačary⁵⁾ i prosić, kab jamù pryňaslã maladaja xleba. Prynosić maladaja xleba, padajè wbohamu, a jon vyňaw z kišèã palavinu řarsčonka i padaw joj. Wspòmnila janà, što w jajè jošè druhaja takaja palavina řarsčonka i zlažyla razam⁶⁾ abedva — zlučyliša⁶⁾. Tak tadý wznalã jahò, šta hèta jon jajè pryvòz; adkinulaša⁷⁾ ad tahò naračònaha, a z im wžalã i ažanilaša.

(Porówn. Glińskiego Bazarz, t. 1, bajka I.)

X. Dvanaccać synów-sakalów.

Byw kupec baħaty, mew xvalivarak⁸⁾ blizka mora. Sam výjaxaw w druhuju žamlŕi kupevac i zajexaw na nać da druhoha kupeca. W tahò byla try dački. Jon palažywša spać. Stãršaja havoryé: kab hety kupec mañè wźaw замуž, to ja jamù vypralab⁹⁾ kašulu takuju čenku, šta praz řarsčonak paralèzlaby.

¹⁾ udaj (žebraka). — ²⁾ dasz. — ³⁾ połowę. — ⁴⁾ tam. — ⁵⁾ zmówił pacierze. — ⁶⁾ złączyły się, spoily się. — ⁷⁾ odrzuciła się, odrzekła się. — ⁸⁾ folwark. — ⁹⁾ zamiast *vypradlab-wyprzędła*(bym).

Druhaja havoryc: a kab mañe wżaw zamuż, ta ja jamü takuju kaşulu výpralab, šta praz holku ¹⁾ praz uško paralezlaby. Trećaja havoryc: a kab mañe wżawby zamuż, ta ja jamü paradilab dvanaccać synów-sakalów, pa lokei ruki w zòlaća. Jon wżaw z mñejsaju ²⁾ ažaniwša. Pryvòz jajè da domu, a sam výjaxaw w trećeuju žamfü kupcavać. Žonka jahò w doma paradila dvanaccać synów-sakalów, pa lokei ruki w zòlaća i napisala da jahò pišmò, šta paradila. Pišmò toja jşlo kala jajà šastrów; šastrý wżali heta pišmò i napisali da jajà muža, šta paradila dvanaccać žarabców³⁾ balahryvyx. Jon palučýw⁴⁾ toja pišmò i adpisaw, kab da jahò pryjezdu wżali jajè z tymi žarabcami, zasmalili w bočku i pušcili na mora. Jedučý⁵⁾ da domu ažaniwša z druhuju. Janà byla w mory blizka hod⁶⁾. Syný jajà výrašli i bočka penkla. Adinaccać vylaćala z hetaj bočki i zalaćeli na vyspu i pastavili sabè xatku. A starşy syn z matkaju daplyli da druhój vyspy i pastavili sabè druhuju xatku. Jeduč praz mora karabli i pytajuca syn z matkaju: moža šta vidali na šveća?—A janý kazuć: vidali na mora vyspu, na taj vyşpa staić xatka, a w toj xatca adinaccać synów-sakalów, pa lokei ruki w zòlaća. Tak matka havoryc na syna: ta tam wpevna⁷⁾ tvajè bratý. Tak jon wżaw znawša⁸⁾ sakalom i palaćew tudý. Prylaćew da ix w xatku. Ix na znaşów w doma. Napisaw listòk i palažýw na stalè, a sam wżaw i sxavawša ad ix. Janý pryšli, pračýtali toj lis-

¹⁾ igielkę. — ²⁾ z najmłodszą. — ³⁾ żrebców. — ⁴⁾ z wielkoruska, zwykle *adabrów*, *dastaw*. — ⁵⁾ jadąc. — ⁶⁾ prawie rok. — ⁷⁾ pewno. — ⁸⁾ dosłownie: zdjął się sokołem, tj. podjął się, wzleciał jak sokół. †

tòk, z radašci stali klikać svahò brata. Jon pryšòw da ix i skazaw, šta z màtkaju żyvuć na druhòj vyšpa. Janý wźali pałaćeli wśe da matki i zabrali matku da šabé. Pastàvili xvalivarak i xarošy sad; w tom sadù katok¹⁾ leža na jàblynku, havoryć, a z jàblynki leža nazàd, razhavòryvaja²⁾. Jeduć karablè kała tahò kupcà i toj kupèc prosić ix: moža šta vidali na šveća? Janý adkàzyvajuć jamù, šta vidali na mora vyspu, na taj vyšpa staić xarošy xvalivarak i xarošy sad; w tom sàda katòk leža na jàblynku, havoryć, a z jàblynki leža nazàd, razhavòryvaja; tam żyvè matka s swaimi synami, dvanaccać synòw-sakalòw, pa lokei ruki w zòlaća. Tak toj kupèc havoryć da svajěj žonki: heta tam majè syný, a tvajè pàsynki³⁾. A janà jamù adkàzyvaja: kab byli tvajè syný, a majè pàsynki, ta tam bywby pastawlen taki dvor zòlatam abity i makam nakryty i w každam màkavam žarnè pa trý hvoźdi wbityja. A syn staršy pryłaćew sòkalam tudý i sluxaw, šta janý havaryli. Pryłaćew nazàd da svaix bratòw i za try mèsacy zrabili tak. Jeduć drugi raz karablè kała tahò kupcà. Toj kupèc vyšaw i pytájacca w nix: moža šta vidali na šveća? A janý jamù havorać: vidali na mora vyspu, na toj vyspa staić dvor zòlatam abity i makam akryty i w každam màkavam žarnè pa trý hvoźdi wbityja, a tam żyvuć dvanaccać synòw-sakalòw z màtkaju i pa lokei ruki w zòlaća, i majuć xarošy sad, katòk leža na jàblynku, havoryć, a z jàblanki razhavòryvaja. Tak kupèc toj havoryć da žonki: žonka, heta tam majè syný, a tvajè pàsynki. A žonka jamù adkàzyvaja: kab

¹⁾ kotek. — ²⁾ rozmawia. — ³⁾ pasierbowie.

byli twajè syný, a majú pàsynki, tà bylab z taha dvarà daroha až da našaha i zòlatam wskroš výlita. A staršy syn prylačèw sòkalam i sluxaw, što janý havorac. Prylačèw nazàd da svaix bratòw i skazàw im. 'Tak janý wše wklènčyli¹⁾ w swajòm dvarè i stali Boha prasić cèlaju noč, a nazawtra stali rabić darohu. Boh im dapamòh i za try dñe zrabili i zòlatam wskroš výlili. Pošla nočy wstaja kupèc, vyšaw na dvor i hlanùw²⁾, šta daroha jošè praz mora ad jahò dvarà až da synòw i zòlatam výlita. Tady kazàw svaim sluham wzac druhju zonku, da kònskaha xvasta pryvazac i pa wšom poli razmatać³⁾. Sam parajexaw da persaj zonki i tam pa dišejšy deñ s svaimi synami žyvùc.

(Porówn. Glińskiego Bajarz: Królewicz z księżycem i gwiazdami na głowie).

XI. L'akàj i krul'ewna.

Ađin lakàj služyw w pana dwaccać pać hadòw⁴⁾ i braw pa dwaccać pać rublòw každy hod. Potym ad pana wydaławsa i pan jamù adličyw s pensji za pabityja talerki i sklanki. Jamù z pensji zastálaša tołka try rubli. Jak výdaliwsa ad pana, tak pašòw w švet. Pryšòw da karčmý i tam znašòw wñèršaha; ⁵⁾ hety wñèršy byw dowžan⁶⁾ šmat⁷⁾ đeňah⁸⁾ luđam. Pryxodíc toj lakàj, pytájacca: čamù tak zašliša mnoha luđej?

¹⁾ poklèkli. — ²⁾ spojrzal. — ³⁾ rozrzuć. — ⁴⁾ lat. — ⁵⁾ umarłego. — ⁶⁾ winien (dłuzny). — ⁷⁾ dužo. — ⁸⁾ pieniedzy, z wielkoruska; zwykle: hrošy.

Tak jamù kažuć: vinavät¹⁾ šmat hrošaj nam, pryšli my daxadić. Tak toj lakaj kaža: wšakamu pātuju časć splaću, šta jon dowžan. Toj lakaj začaw placić dowhi s swaix trox rublów i jamù zastálaša z tahò tolka try hrošy. Potym lakaj pašow znow w śwet z tyma hrašami. Jak adyšow try mili, dahańaja jahò čalavěk druhi i pytaǰacca: hde jdeš? — Jdu w śwet. — Toj kaža: jdom²⁾ razam, šta znajdam, ta budam pa palova daliceca. Padašli dwe mili, znašli sarakowku³⁾. Zašli da karčmý, pašńedali i pašli znow w śwet. Znašli rublã adnahò, znow zašli do karčmý i výpili harbatu. Potym pašli kolki⁴⁾ mil i znašli dešać tyšać hrošmi⁵⁾ rublów. Pryjèxali da města i kupili sabè okrant. Nakuplali roznyx tavaraw i pajèxali handl'awac w śwet. Pryjèxali da adnahò města. Toj čalavěk, katory znašowša⁶⁾ da lakajà, kaža na jahò: barý i nasi da dwara i bolš na bawša jak try hađiny, ba jak zabawišša bolš, ta bude pakuta walikaja. Hety lakaj bawiwša bolš try hađiny. Janý kažuć na nahò, što xta bolš parabuda⁷⁾ w nas jak try hađiny, ta mušić načavac w kašćeli. W tom kašćeli byla krulewna zaklenta i toj krulewna adpuskawša⁸⁾ čalavěk na zja'eńna. Tahò lakajà zasadili da kašćola. Jon peršu noć xawawša pad belku w kašćela. Taja krulewna výlazla šukac ješć; na znašla, w trunu zamknulaša znow. Jon klenčaw i načaw maliceca kaša altarà. Car kaža: pajdeća, košci prabareća tahò lakajà. Pryšli, aš jon modliceca kaša altarà. Pryváli jahò da pakoja i cely deń prabýw

¹⁾ winien. — ²⁾ pójdźmy, idźmy. — ³⁾ czterdziestówka (40 groszy). — ⁴⁾ kilka. — ⁵⁾ pieniędzmi, tj. w gotowiznie. — ⁶⁾ przyłączył się. — ⁷⁾ przebędzie. — ⁸⁾ asygnowany był tj. przeznaczony.

jon w pakoi. Davali jamù pić, jeśé. Jon vèčaram pròsicea, kab pušcili da svahò kamrata. Z saldátami jahò paváli¹⁾ da kamrata. Kamrát jahò pry akrenéa. Toj kamrát kaža: ja tabè kazàw: ty bolš ná bawša jak try hadíny; ty zabaviwša, éapèr zhiáš. Zaklikaw jahò da šabè i skazàw jamù, kab jon svavawša w sklep, hde skidajuć kości.

W noć vadùć da kašćola. Jak jon pryšow da kašćola, wklènčaw i načaw malicca. Pryšla dvanasta hadína, jon svavawša w sklep. Vylazla krušewna, načala jahò šukàć. Ná znašla jahò, wlezla w trunu i zamknùlaša. Jon znow načaw malicca kaša altarà.

Nazàwtra pryšli, znow zabrali da pakoja, znow davali jamù pić, jeśé. Pad vèčar w tuju poru, jak jšli da kašćola, prosić znow pušcić jahò da kamrata. Pušcili jahò da kamrata. Kamrát kaža: jak janà adčyniće²⁾ trunu, pajdè iskàć, tak ty wleż w trunu i zamkniša; ná puskáj, až puki dvanasta hadína ná prabjè; janà načné prasicea, tadý adčyniš trunu i vylaziš. Tak jon i zrabiw, jak havaryw kamrát. Pryšla, dvanasta hadína; krušewna prasilaša, kab jon pušciw; jon ná pušciw, až puki dvanasta hadína ná prajšla. Prajšla dvanasta hadína, jon vylaz z truny i pašli aboja malicca da altarà. Bačka pryšow znow s saldátami ubiráć³⁾ kości. Janý mòdlacca aboja. Tak car skazàw: ax, davàw adnahò čalašeka, éapèr treba dvox. Car wzáw vojska, pašow da kašćola hladèć ix. Paklènčali janý pèrad caròm i skazali: my ná wškodim nic. Car zabràw ix aboja i pavòw da domu da pakoja. Kaža: ty jajè adkupiw i ty z jeju budáš

¹⁾ powiedli. — ²⁾ otworzy. — ³⁾ zabierać.

zanicea. Jon kaža: bez kamrata na mahù, treba pašci ¹⁾ da kamrata, čy wzwolić kamrát. Pryšli da kamrata. Kamrát wzwoliw. Dali ²⁾ wašella, muzyka hrała. Jon kazàw: pajdù znow da kamrata. Pryšòw da kamrata i pryvòw na wašella. Toj kamrát praz try dnie byw. Kaža kamrát: čapèr budam dalicea. Pađaliliša hrašmi, katòryja znašli: ðaliliša, što za tawary brali, pradali. Kamrát kaža: treba dalicea žonkaju. Jon kaža: jak-ža ja mahù dalicea žonkaju?—Toj kamrát kaža: w nas takà bylà wmovà: što znajdam, što pradamò, to pa palòva; treba i žonkaju dalicea pa palòva. Toj kamrat wżaw i žonku razdòr pa palòva; palova sabè, palova tabè.

— B'ary wśu, ja z palovaj hètaju ničoha na zrabliu.

Kamrát kaža: otaž, bačyš ³⁾ durnu, nic na znajaš; za try hody janà znow pažyralab luđej, treba jajè wżac, wymyé w šarèdiña⁴⁾). Vymyli jajè. Toj kamrát xuxnuw i ażyła. Pošla kaža: otaž widiš, ja tabè daw krulestwa, a ty mne daw krulestwa.

XII. Sluhà staw karal'òm.

Bylò dvoja staryx luđej. M'eli deci, skazali im: xto jaki son pryšnić na Boža Nara eńna, ta vyda na prawdu. Syn pryšniw son, šta buďac karal'òm. Janý jahò daprašyvali ⁵⁾, kab skazàw hety son. Tak janý wżali jahò i pradali. Kupiw jahò z dru hòj žamli karòf. I toj daprašyvw i tamù na skazàw. Tak jon

¹⁾ pójśc. — ²⁾ wydali, tj. urządzili. — ³⁾ widzisz. — ⁴⁾ we środku. — ⁵⁾ dopytywali się.

jahò wsadłw w turmù, a výjaxaw w trèccája carstva žanicea. Služanka¹⁾ pryšlá, pryňasla jamù abèd. Jon staw²⁾ pytacca, hde výjaxaw karòl. Janà jamù razkazala³⁾. Tak jon staw prasicca w jajè, kab výpušcič jahò z ñavoli. Janà jahò pušcila i jon pašòw w pahony⁴⁾ za karałòm svalm. Zastrèw⁵⁾ na daroža: trox čarèj òjceca: našli boty, šapku vidomku⁶⁾ i kaña samalota.

Tak jon skazàw: dajca mne heta, tak vas pamirù⁷⁾.

Wlažyw boty na nahi, šapku na halovù, šew na kaña i pajexaw, a ix astaviw. Za try hadiny dahaniw svaho karała. Staw prasicca w karała za sluhù i karòl wżaw. Pryjèxali na města⁸⁾. Karalewna zadavala jamù zadaču⁹⁾: jèzali dastaviš takija čaraviki¹⁰⁾, jakija buduè w mánè, tak pajdu za èabè za muž, a jèzali ñe, to halavù dalòj¹¹⁾.

Janà paslala rabiè šawcà¹²⁾ svajahò, a toj, jahò sluhà, wbràwšyša w tyja boty, katòryja ad čarèj adabràw i šapku tuju samuju wlažywšy na šabè, pryšòw da taha šawcà i stàiè zakrywšyš. Zrabiw šavèc adnù paru, toj wżaw i wkraw. Zrabiw druhuju, jon i druhuju wkraw, a šavèc ña vèdaw tahò. Jon zrabiw trèccajn: trèccaju karalewna zabrala. Prynosiè jej. Karalewna pakazywaja jamù adnù paru, a karòl dwe takix. Potym karalewna daje zadaču: jèzali paku-

1) služąca. — 2) zaczął. — 3) opowiedziała. — 4) w pogoń.
 5) spotkał. — 6) przez nieporozumienie zamiast *ñavidomku* (niewidkę). — 7) pogodzę. — 8) na miejsce. — 9) zadanie.
 10) trzewiki. — 11) precz (dosłownie : na dół). — 12) szewca.

piš¹⁾ takuju xustku, jakaja buda w máně, to pajdù, za čabě za muž, a jěžali nie, to halavù dalòj. Paslala karalewna w kramu kupłac xustki. Żydowka addralà²⁾ adnù, a karała sluhà wżaw i wkraw. Addralà janà druhuju, jon i druhuju wkraw. Żydowka pytałacca: zdajecca³⁾ ja tabě addralà xustku? Janý kažuć: nie. Tak janà addralà trěćuju. Wźali i pańasli karalewně. Karalewna pakazywajać karałù svajamù adnù xustku, a karòl takix dwe. Karalewna zadala ješča zadaču: jesli budeš mjeć takija vòlasy, jak buduć w máně, to pajdù za čabě za muž, a jěžali nie, to halavù dalòj. Tak jon skazàw, šta dastawłu. Janà paslala svajě sluhì na mora. Tam byw ðadòk⁴⁾: na halavě volas srybny, a na baradě zlotny. Sluhì stali prasić, kab toj ðed daw dva valaski: adin z halavý, a druhì z baradý. Tak jon im pazvoliw vyrvać. A karała sluhà jšòw za imi sledam i čuw hetyja slavà.

Janý stali rvać z halavý adin valasòk, a karała sluhà cèluju žmènú⁵⁾ i janý jahò ni razu ná videli. Pryńasli janý vòlasy, padali karalewna. Karalewna pakazywaja: adin valasòk srybny, a druhì zlotny. Karòl pakazywaja žmènú adnix i druhix. Tak janà jamù zadajě zadaču ješča: jěžali dastaviš dvanaccać xlopcaw, jak w máně buða dvanaccać dévak i kab janý byli volas w volas i holas w holas i z rostu rowny, tak pajdù za čabě za muž, a jěžali nie, to halavù dalòj. Tak karòl skazàw: dastawłu. Vyšaw jahò sluhà na dvor w tyx botax i w taj šapea, katòraju ad čarćej adabràw i huknuw. Nalaćela da náhò čarćej i zabràlaša

1) kupisz. — 2) oddarła. — 3) zdaje się. — 4) dziadek. — 5) garść.

dvanaccaé rownyx. Nazawtra pryxodić karalewna s swami sluhami, dvanaccaé đevak i prosić karaľa: hde tvajě xlopcy?

Tak jon kliknuw svahò sluhi i sluhà jahò pryxodić i pryvodić adinaccaé takix, jak sam i w taj čas janý pavánčališa¹⁾. Posla wznala janà, što w nàhò byw taki sluhà, što jamù dastawlãw wso i xaćela stracić sluhù. Narabila takòj atruty²⁾ i prosić: katory staršy viromka³⁾, idća na vòdku. A toj sluhà znaw, što atrutajošć i padmaviw wsix tyx xlopcaw. Prybahli kampańńu⁴⁾ i razbili tuju šklanku i vylili atrutu. Tak karalewna zrabila takojã ložka i prasila jahò, kab jon loh spać. Tak jon padmaviw svaix xlopcaw. Prybahli i palamali ložka. Janà xaćela stracić jahò na ložku i ničoha nã zrabila jamù. Karòl i karalewna pajěxali w svajù staranù, a sluhù astaviw na mėsća. Sluhà wlažyw boty, šapku i šew na taha kaňã, katory ad čarćej adabrãw. Šew i pajexaw. Abminùw svahò karaľa druhòj daròhaju i w try hadiny pryjexaw na mėsća. Razkazãw wso toj služanca, katòraja výpušcila jahò z turmý, jak jon rabiw, a sam šew w turmú znaw. Pryjexaw karòl w svajò carstva z žanoju i stali žyc w mėsća⁵⁾. Služanka razkazala karalewnã, šta hěty, katory šadlě w turmè, tak jamù wso dastawlãw.

Posla karalewna ukaxala jahò za toja i svahò muža stracila, a z toju sluhòju ažanilaš.

Jon staw⁶⁾ karałòm.

¹⁾ wzięli ślub, z wielkoruska; zwykle: *ažanliša*. —
²⁾ trucizny. — ³⁾ wyraz nam nieznaný. — ⁴⁾ kompanjã, w kompanji. — ⁵⁾ razem. — ⁶⁾ został.

XIII. Dvox braćej.

Byłò dvox braćej: adin staršy, razumny i bahaty, a malodšy bedny, durań; mnoha daćej w náhò byłò i pry im matka jahò byla. Matka taja wmarlà; wżaw jon kańà zalažyw, matku wsadiw w voz nažyvju, daw vanak cabuli joj w ruki i pryjexaw na torh. Sam adyšowša ¹⁾, staić i hlaďić. Až pryxodić žyd: nu, što ty, baba, cabulu pradajěš?

Janà mawocyć²⁾. Jak šturxnuw žyd, tak i palaćela. Tak toj syn jaja pryłaćew, da i za žyda: što ty mńe matku zabiw?!

— Cixa, moj ty halubòk, ja tabè dam hrošaj mnoha, šasnastku ³⁾.

Tak jon nažyvju matku sxavaw, a hrošy pryvoz da domu i kaža da zonki:

Jďiz, zonka, da brata bahataha, pazyc šasnastku, ničoha na havary. Brat daw šasnastku i pryłapiw smaly, kab vedać, što jany budú merać. Adnašli jany admerywšy, až pryłip ⁴⁾ rubel. Brat spalò xawša ⁵⁾: hdež jon wżaw heta hrošy, sta šasnastkaj merali?

Pryšow da bednaha brata i havoryc: hde ty wżaw stolki ⁶⁾ hrošaj, šta šasnastkaj merali?

Tak jon kaža: ja mewn matku; jak umarlà matka, tak ja pavoz jajè na torh i mńe dali šasnastku hrošaj rublow. Bahaty brat mewn đeci; perezaw, truny parabiw i pavoz na torh. Xto pryďe, paćary zhavoryc i pajďe.

¹⁾ odszedł. — ²⁾ milczy. — ³⁾ szesnastka, wyraz przez polaków litewskich używany = pół *osminy*, czyli $\frac{1}{16}$ *beczki*.
⁴⁾ przyłgał. — ⁵⁾ zląkł się (spłoszył się). — ⁶⁾ tyle.

Stajàw, stajàw, nixtò ná pakuplaja ¹⁾). Hańajúc von jahò: vazi xavác na mahilki ²⁾). Pavòz, sxavàw, pryjexaw damòw i plača: jakza, kaža, ty skazàw, šta plaćác? máńé parahnali ³⁾), kazali: vazi, xaváj na mahilki, na štož ty pryvòz?! Ješća w turmù xaćeli wzac.

Durani toj mew adnahò byčkà i tahò byčkà zare-zaw; skurku v'sušyw i pašòw sabè w švet.

Pryšòw sabè da adnoj xaty, pròsicca načavác. Tak haspadyńna kaža: ná mahù, hde ćabè padéc, w máńé buduć hości tutaka ⁴⁾).

— Ot ja sabè xoć za pèčkaju palažu.—Nu, ta sabè naćij. Až pryjazdaja da jajè hoć. Janà tahà haścà traktuja, z nim bávicca, hulaja: námà muža doma, ćàpèr my pahulajam kryšku ⁵⁾), muž pajexaw w darohu. Toj sluxaw lèzućy za pèčkaju. Ax, ćujuć janý, šta muž pryjazdaja, nehda sxavacca tamù hoću. Tak janà w kadušku ⁶⁾ wsadila i paduškej nakryla. — Žonka, moža ty majaš šta zješć? pytajacca muž. — Námà ničoha jeść! ot ješća jeść da jeść! Tak toj, šta načavàw, wzwaw skuračku suxuju svaju i paciskaja: tak janà traščýć ⁷⁾). Tak jon kaža: cixa, skurka, ničoha ná havary, što tabè da tahò. Tak haspadàr kaža: što janà havoryć? na što jajè bješ, naxáj havoryć! — Janà wso vèdaja, hde šta ròbicca, ta janà havoryć. — Nu, tak naxáj janà skaža. — Janà kaža, šta haspadàr xoćaš jeść, a žonka kaža: námà ničoha; a skurka kaža: jość w pèćý pà-ćenńa i jaješńa ⁸⁾). Haspadàr pašòw, pahladèw: jość pàćenńa.

¹⁾ nie kupuje. — ²⁾ mogiłki, cmentarz. — ³⁾ przepędzili, — ⁴⁾ tutaj. — ⁵⁾ troszkę. — ⁶⁾ kadz. — ⁷⁾ trseszczy. — ⁸⁾ jajecznicza.

Padarožny znow skūračku pacisnuw: janà traščýć. — Cixa, čabo traščýš, ja kazaw tažè mawčáč. — Skazy, skazy, što janà kaža, prosić haspadàr. — Što janà kaža: pad halawoju w ložku barylačka wodki staić. Haspadàr hlanùw, aźna jošć wodka. Tak znow skurka traščýć. — Čahó bresaš! — Kazý, kazý, što janà kaža. — Janà kaža, šta žonka skakala, špewala, čapèr lažýć xvoraja.. mawčý skurka! — Haspadàr: naxáj, naxáj kaža! — Jana kaža, kab haspadàr wźaw bizun parvěj w ruki, da i kadušku tuju pařarnùw ¹⁾. Tak haspadàr wźaw bizun w ruki, pařarnùw kadušku, aź wylataja hošć.

Tak jon tym bizunòm pa im i pa žonca začaw bić.

Haspadàr kaža: moj ty čalaweča, pradaj ty skurku hétuju, ta janà mne wšo skaza, jak ja pajedu w darohu, šta žonka buđa rabić. Tak jon kaža: na mahù inača pradác: jak šasnastku rublów dasi, ta addám. Haspadàr šasnastku rublów admeryw, daw.

Pajexaw toj haspadàr w darohu, skurca prykazaw: hładž ty, skurka, kab ty mne skazala, što tut buđa žonka majà rabić. Pryjexaw haspadàr z darohi, pytajacca: skurka, skurka, što majà žonka rabila? Skurka ničoha na havoryć. Tak jon bje, jon čahaja ²⁾ jajé. Skurka ničoha na kaža. Jon na kawalki parubaw i došć.

Toj durań pryšow damów i pasylajac žonku: jđi da brata, pazýč šasnastku. Brat zděwiwša, što jon buđa merać? pryłapiw znow smalý da dna. Jany wsypali tyja hrošy. Rubel pryłip. Jany na wifali i adnasli šasnastku. Brat bahaty hlanùw, šta rubel: hdež ty wźaw

¹⁾ pokręcił, obrócił. — ²⁾ ciąga, targa.

stolki hrošaj, šta měryw šasnastkaju? Jon kaža: ja adnahò byčkà mew, skurku znaw¹⁾ i pradaw; šasnastku dali hrošaj. Toj brat razumny pryšow damow, parezaw bydla, kolki stuk mew, skury pasušyw i pavòz na torh pradavac. Xto pryšow da jahò tarhavac skuru, jon kaža: kali dasi šasnastku hrošaj za adnù, ta pradam. Xta pryšow, kaža: durań ty, xto tabè dašc šasnastku

Tak jon pradaw ta pa rublù, ta pa dva; namà šasnastki rublów. Plača: ax ty, kaža, šelma, ty kazaw, za adnù skuru šasnastku wżaw hrošaj, a ja dešac pavòz i šasnastki na wżaw; zhubiw ty mañe, zhubiw!— A što ja viñan, ja wżaw šasnastku za adnù skurku. Durań razumnaha ašukaw: dačcèj parezaw, nixtò na kupiw; bydla parezaw, nixtò na daw šasnastki hrošaj.

XIV. Šastrà i brat.

Ajccc i matka wiñerlà, zastališa brat z šastroju. Nadta šastrà taja bylà pèknaja, ža brat wśudu výjazdiw i takój pèknaj jak šastrà na našow. Kaža: na inača jak z tabòj, šastrà, budu zanicca. Tak janà jamù wśalàkija zahadki zahadywala. Jon joj wśo prystawlãw, šta tylka janà xacela. Kazala jamù: dastań mñe takuju suknu, jak slonca. Jon i to joj našow.

— Hladiž, spraw mñe čaraviki, skrož zòlatam výštyja.

Takija jon dastaw. -- Teraz mñe uastaw vanòk z za mora z zamòrskaha žolka. Jon i to dastaw. — Čapèr mñe vyfaj abrončku z čystaha zòlata i dara-

¹⁾ zďalëm.

boha kameńna. Wšo bahactva svajè, wšènkaja straciw, kab jajè wzać.

— Teraz, šastrà, ja wšo wšo tabè sprawiw, prybirajša da šlubu.

— Skazyž mnie natapić ćaplicu, pajdù kupacca da šlubu. Jon i toja kazaw zrabieć: jdi, šastrà, kupacca. Jana pašla, tak jon kaža: moža vozmaš sluhù z saboju? Janà kaža: mnie ña treba, ja adnà budu mycca. Myjecca janà adnù hadinu, druhuju, jon čakaja.

— Štož ty, šastrà, tak dowha kupajašša! jdi wšo. Jesča, jesča ña wmylaša. A samà wšo plača: žamlička ¹⁾, razstañ pada mnoju, kab ja pašla naskrož žamli.

Wpala wšo pa kałena w žamli.

Znow jajè kliča brat: što, ty, šastrà, tak dowha myjašša?

Tak janà znow: žamlička, žamlička, waźmi mańè, ba brat z šastroju vančajucca. Už w pojas ²⁾ wpala. Tak znow brat kliča: što ty dowha kupajašša, jdi wšo. Janà znow: žamlička, žamlička, razstavajša pada mnoju. ba brat z šastroju da šlubu vybirajucca. Tak janà wpala naskrož žamli. Jde, jde, nihdè, ñamà nikoha, ničoha. Xadila, xadila, aź našla xatku. Zajšla da toj xaty, aź šadić dewka i krosna tče (ažna heta wèdmy dačkà).

Wèdmy dačkà kaža: majà ty dèwačka, skuł ³⁾ ty wźalaša, majà matka wèdma, janà ćabè razdarè i zješć ⁴⁾. Tak janà kaža: majajž ty dèwačka, da štož mnie rabić: ja brata mela, da xacèw brat za mnoju žanicca; ja wšo klàlaša i prasila, kab naskrož žamli pajšla.

¹⁾ ziemio (zdrobn.). — ²⁾ po pas. — ³⁾ zkad. — ⁴⁾ zje.

Az čujuć, lacić vědma na tawkačax ¹⁾. V'edmy dačka tuju d'ewku, što skrož žamli pryšla, jholkaj ²⁾ zrabila i w ścanù tknula. V'edma wlaćela w xatu, znùxala ³⁾; što tut presnaja ⁴⁾ duša śmardlic? — Dačka kaža: nikoha tut na bylo i namà.

Tak janà śela na tawkačy i znow paparlaša ⁵⁾. Dačka w'ynala jholku s ścany i adrabila ⁶⁾ znow d'ewkaju. Tak janà kaža: mają d'evańka, mają darahaja, štož ja budu rabić? — V'edmy dačka kaža: czy majaš ty škaplery? — Janà kaža: maju. — A czy jośe w ćabè parśconak? — Jośe. — A moža ty majaš hrebań? — Maju. Az čujuć: znow vědma lacić na tawkačax. Tak taja vědmy dačka jholku wzała i wtknula w ścanù (zrabila jajè jholkaju). V'edma wlaćela w xatu. — Što tut śmardlic prěsnaja duša? — Namàš nikoha w mańe. V'edma śela na tawkačy i znow pajèxala. V'edmy dačka w'ynala iholku z ścany i zrabila jajè d'ewkaj. V'edmy dačka kaža: wéakajma ćapèr, ba jak matka mają za trećci raz pry-lacić, tak už ćabè na sxavaju, janà ćabè zjeśe. Wzała vědmy dačka šcòtku, sklanku i pašli. Jduć, jduć... Ex, lacić vědma na tawkačax, hõnicca za nimi: za dõckaju i za d'ewkaj. Tak wzała vědmy dačka, jak kinula šcòtku w tyl: laźniak ⁷⁾ zrabiwša taki husty, što ani kamàr nosu na wtkne. A jany dałaj i dałaj w nohi. V'edma hryzła, hryzła lazynu i prabilaša praz tuju lazynu. Viđać, sta janà znow dahanaja.

Kinula vědmına dačka sklanku, az harà takaja w'alikaja, sklannaja zrabilaša. V'edma bila, bila tawkačami tuju harù, parabilaš praz harù. Honic znow ix.

¹⁾ na stëporach. — ²⁾ igiełka. — ³⁾ zwąchała. — ⁴⁾ przaśna (czysta). — ⁵⁾ poleciała, wyniosła się. — ⁶⁾ odrobiła. ⁷⁾ łoźniak. gaik łozowv.

Ahlanuliš janý: janà tuž, tuž za nimi. V'edmy dačkà kaža: kidaj škaplery. Jak kinula škaplery, válikaja óžara ¹⁾ vadý stála. Janý zrabiliša kačkami i paplyli pa óžaru. Tak v'edma kaža na svajù dačkù: pačakajža, ja tabè zrablù, šta ty buďaš cely v'ek plyvaé kačkaju pa hetym óžaru. V'edmy dačkà kaža: a ja tabè zrablù, šta ty buďaš kała óžara hètaha cely v'ek na tawkačax sidéé.

V'edma na dačkù skazala: jđi ty, kudý xočas, ja éabè ná budu zaklinác, a ty mańé ná zaklinaj. V'edmy dačkà kaža na dewku tju: kidaj hrebań. Jak kinula taja dewka hrebań, tak janý zrabiliša znow d'ewkami i pajsli. Jsli, jsli, taja v'edmina dačkà kaža: hladž ty mńe, kab ty mańé ná kidala ²⁾ nihdè ad šabè, ba ja éabè v'ýbavila ad smerci, maja matka v'edma, éabè bylaby zjela. — Ná budu ja éabe kidáé, da smerci buďaš ty pry mńe.

Jsli, jsli w dvaix i prysli da brata. Šastrà kaža: bajuša jsći da svaha brata radnoha ³⁾. Zajšli da sušeda. V'edmy dačkà byla takaja p'èknaja, jak šastrà. Jak prysli da sušeda, tak sušedi kažúé: Jasi ⁴⁾ šastrà, što xačèw z joju žanicca. — Nu, paznajéa katòraja z nas šastrà? Prysòw Jaś, brat jajè, ná paznaw, katòraja šastrà: xòpicca ⁵⁾ da adnòj, šastrà! — né, kaža, ná šastrà; xòpicca da druhòj — ná paznaja. Što tut rabié? ràdica w sušedaw, jak paz náé, katòraja šastrà. Nawčyli jahò sušedy tak: zarèž a v'èčku i na bary kryvi da éabò, važmi prasi ix da swajèj xaty i prasi ix: pry-

¹⁾ jezioro. — ²⁾ porzucał. — ³⁾ rodzonego. — ⁴⁾ Jasia
⁵⁾ rzuci sie, weźmie sie.

znajęcaś, katoraja šastrà majà? jak na pryznàjacaś, katoraja šastrà, tak ja šabè parabju nazòm. Janý šabè sedàc w šanax ¹⁾, a jon włacëw da xaty. za noż xvaciw: parabju šabè! Parvaw krow tuju, abliw šabè i wpaw. Na datrymala šastrà ròdnaja, wbehla i zakryčala, ruki zalamala: ax, moj bratkò! Tahdý jon sxapiw ²⁾ jajè i kryknuw: ta ty majà šastrà! Tak janà kaža: ja tvajà šastrà, ała za čabè na pajdú. Jon kaža: na vazmù ja čabè, kali takuju pryvazlà, jakaja ty samà xaròšaja dla manè. Tak šastrà kaža: barýž jajè za šabè, janà manè výbavila z tahò švetu; jajà matka byláb manè pazorla, a janà manè sxavala; ja daklaravala, šta z joj budu da šmerci; teraz tabè bude zonka, vidna ja w Boha wprasila; jak ty xacëw za mnoju šlub brać, pašla ja w čaplicu wbiracca, začala Boha prasić i pašla naskròž žamľù. — Maja šastrà ròdnankaja, a heta bude majà zonka! Wzali jajè, axraščili ³⁾ i azaniwša; šlub wzaw z vědminaj dačkoju.

XV. D'édava i bàbina dačkà.

D'ed byw, baba bylà, janý pažaniliša. W deda byla dačkà i w baby bylà dačkà. Baba kaža na d'edavu dačkù: pàdčarka ⁴⁾, hani ⁵⁾ ty karowku pasvić w poła. važmi z saboju rabotu. Dalà joj baba kudeľu valikuju prašć. Hladž, spradi hëtuju kudeľu, asnùj, vytčy i včbali palatnò toja, w suvojčyk ⁶⁾ skačaj ⁷⁾;

¹⁾ w sieni. — ²⁾ pochwytić. — ³⁾ ochrzcili. — ⁴⁾ pasierbiczko. — ⁵⁾ goń. — ⁶⁾ zwój, u polaków litewskich *szewó*. — ⁷⁾ skreć.

pakul¹⁾ napašes, kab heta wšo zrabila. D'edava dačka
 plača, honić karowku paswić. — Majaż ty karowuška, ty
 ješ trawušku, a ja budu praś kudělušku. Plača da
 karowki: majaż ty karowuška, što ja zrablū, bėdnaja:
 macoxa zakazala²⁾ mńe takuju rabotu. Karowka kaža:
 eixa, d'ewka, ņa plač, xađi ty da mańe, pahlađi w pra-
 waja uška maje, sto ty tam wiđiš? D'ewka pahlađela,
 až tamaka³⁾ pradecca, snujuc, tkuć. Potym znow
 karowka kaža: d'ewka, hłani v uška maje. D'ewka
 hłanula: wžo w'ćkana, w'balana, w suvojčyk zwińana.
 D'ewka jđe, pad paxaj naše toja palatno. Baba wyšla.
 A štož, dačuška⁴⁾, wšo zrabila? Sprala⁵⁾, w'balila
 i w suvojčyk zlažyla. — Pačkajža, zawtra wžo maja da-
 čka pahonić karowku paswić. Tak janā kaža: nu, va-
 zmiž i ty tak, jak d'edava dačka zrabila. Bábina dačka
 karowku bje, kłańe: kab čabě vovk zjew, ja za taboju
 ņa zrablū ničoha. Karowka kaža: pačkajža, ty ničoha
 ņa zrobiš bez mańe; d'edava dačka d'obraja bylā, mańe
 ņa kłala i ņa bila i wšo dobra zrabila. Bábina dačka
 kaža: pačkajža ty, karova, jak pryhańu da domu, ta
 skažū svajej mateca, ta čabě zarezac⁶⁾. Karowka jđe
 sm'utnaja da domu, bábava dačka kudělu naše: ņa
 sprala. — Ot, matulka, jak d'edavaj dačce, tak karowka
 pamahala, a jak mńe, tak ničoha ņa pamahala. Tak
 baba kryčyc na d'eda: d'ed, zarez karovu! D'ed wžo
 prybirajacca jsci rezac karovu. D'edava dačka pašla da
 karovy, ab'nalā i plača: majaż ty karowka, wžo čabě
 zarezuc. Karowka kaža: nu, jak mańe zarezuc, ta ty

¹⁾ póki. — ²⁾ nakazała. — ³⁾ tam. — ⁴⁾ córeczko. —

⁵⁾ sprzedłam, wyprzedłam. — ⁶⁾ zarznie.

važmi kiški, jđi na rečku, vymyváj; būdaš vymyvác kiški i najdaš dva žárnà: adnò zlòtnaja, a druhoja srýbnaja; tak pasadi w varotax z adnahò boku i z druhoha žárnà tyja: srýbnaja žárnò — budú srybnyja jáblaki, a zlòtnaja žárnò — būda studna, a w toj studni būda vinò. D'ed zarezaw karovu. Jexaw karòf praz varoty, zapaxli jáblaki jamù. Kruľ začaw prasić: dajća mńe jáblakaw. Baba výslala dačkù, kab wšćypnula jáblaka. Jak janà xoća rukòj wźac, tak jáblaki w hárù, ná dajucca wźac. Výskačyla deda dačkà i wšćypnula jáblakaw. Začarpnula z studni tajaj vinà kubak i dalà kruľu. Kruľ jáblaki wźaw i vinà vypiw i deda dačkù zabrãw z saboju. Za imi pašlã jáblańa srybna i studńa z vinóm. Kruľ z joj ažaniwša.

Zaxacela janà pryjexac w hošci da deda i da baby. Baba wźalã kamań. da šyi pryvãzala i w vadù wtapila, a dačkù svajù w toja adenńa wbrala i vyprãvila da kruľa. W deda dački byla dĩa. Jak dĩa toja xoća ješć, lakãj barè, nášè da rečki i klića: matka, dĩa plaća, cycki xoća. — Janà z vadý adzyvãjecca: bahù, latù! ') vadã vočy zalivaja, rasã nožki prajadaja. Prylacić da berahu rečki, važnè dĩa, pakormić i znow lakãj pańašè damòw. Kruľ vidĩć, šta da matki dĩa jšlo, a čapèr ná jđe. L'akãj pašòw da rečki z tym dĩań i klića: matka, matka, dĩa plaća etc...

Janà znow w vadè adzyvãjacca: bahù, latù, pašòk očki zasypaja, rasã nožki prajadaja. Vyšla na berah, až karòf zza kustòw sxapiw jajè. Na štoža ty tak pazvòlilaša, šta taja baba wédma čabè wta-

') bieğć, lećć:

pila, a svajù dačkù za čabè pryslala? Tak krul' wżaw baby dačkù i babu na żalėznuju baranù i razėahnuli. D'eda da šabè wżaw.

(Porówn. Czubińskiego Malorus. skazki Nr. 138. Ateneum tom II. i III: Piękna Meluzyna i królowna Wanda, przez Jana Karłowicza. Glińskiego Bazarz I, str. 202—218: Macocha i Pasierbica).

XVI. Jurka pisár.

Zašliša xlopi i začali havaryć, kab na akanoma prósbu napisac da pana, a adin adazwawsa, šta wńeja pisac. Wżaw pađerku i začaw pisac, a druhi hładić i każa: Jurka! Jurka! kėpska buđa, na tak pišaš, jak akanòm: jon, jak na avòs¹⁾ piša, tak drobna sadzić, a jak na valà cy na barana, ta piša, piša i zakrucić, piša, piša i zakrucić: oj Jurka! Jurka! kėpska buđa, nadobra buđa. Jak pa-čuw akanòm heta, tak šew na kańa i pajexaw da pana i parakazaw²⁾ wšo panu. Pryšli da dvarà, čapki pazdymali, a pan jak wvidew ix, tak vyšaw na ganak. Janý začali ruki, nohi calavac panu i padali pađerak hety. Pan hlanuw na pađerak, šta ničoha namas napisana, tak każa na akanoma: jak ty ix dobra znajaš. ixny³⁾ pisanńa, ta moża paznajaš, što janý tut pišuc? Tak akanòm wżaw pađerku w ruki i začaw cytac, šta Jurka pryvadė valà panu hašcinca, šta Juzuk barana la pana daruja, Januk karovu pryvadė la pana bašcinca, Vincuk dešac xuntów⁴⁾ vawný⁵⁾ pryńasė la

¹⁾ owies. — ²⁾ powtórzył, odpowiedział. — ³⁾ przymiotnik od ix. — ⁴⁾ funtów. — ⁵⁾ wełny.

pana daravác, šta Impolit piròh pryńaşé. A pan wso da kãždaha advèrnacca i pytaja, czy prawda, a každy kaža, što pryvadòm, pryńaşòm; pan každydamu ðakuja. Jak wżoż vyšli xlopi za varota, jak nakinuca na Jurku, šta jon skazaw, ała na sabaka braxaw, šta wso piša, piša i zakrucić, piša, piša i zakrucić, šta heta na valà i na barana tak akanòm piša. Jak ty pišućy zakruciw, kab tak ćabè skrucila!

XVII. Ptàšečča piva.

Zaxaceli piva rabić varabèł, varona i saroka. Jak znašli adnò žarnò jačmańa, vjšukali ad kola pastu, wkinuli jačmèn i začali vadù znasić. Nasili kolki dnów i na mahłi nanasić: wso jak hińa vadà, tak hińa. Tak začali svaim hòlasam: saroka kaža: czy na ćaće?!¹⁾ czy na ćaće?! varabèł kaža; cym, cym! cym, cym! varona kaža: prawda, zapsavaw²⁾, zapsavaw!

I na zrabili piva i xto w svaju staranù³⁾ palaćeli.

XVIII. V a r o n a.

Zaxacela varona palaćéc za hranicu davédacca što i jakija tam ptuški⁴⁾). Prylaćela janà tudý, aź ptuški astupili jajè i začali pytacca: skuł janà, što

¹⁾ czy nie ciecze. — ²⁾ zepsuł. — ³⁾ každy w swojã stronę. — ⁴⁾ ptaszki.

w Wilni¹⁾ čuváč²⁾, čy pěknyja majuć pórka i jakija halasočki³⁾). A varona wšo slúxaja i pryhladyvajacca jak janý latajuć. Adná ptuška kaža, šta janà čula, šta w vašaj staraně jošé ptuška, nazyvájacca salavěj⁴⁾, šta jon maja hromki i pěkny halasočak, čy heta prawda. Tak janà kaža: ja babka! ja babka! Jak uslyšali jajè holas brydki, jak začali jajè ščypàć, tak janà ná mahlà vytryváć⁵⁾ i znow da Vil'na pryłačela. Začala hńazdò vić, začala jajki násci. Jajè ná bylò w hńazdè, tak pryłačew karšun i znos jajka. Varona ná paznala i výšadala wše jajki. Jak pryhľadèlaša, šta ná taki adin, jak wše, tak začala kryčać: buďa karòf, buďa karòf!

Jak hětyja deci jajè padrasli, karšun zaxacėw jeści. Adin raz, jak janà zaraz ná pryłačela, tak karšun wźaw daj⁶⁾ pajėw jajè dácěj. Jak janà sama pryłačela i znašla, šta jajè deci pajėdany⁷⁾, tak začala kryčać na karšunà, šta jon výradak! výradak!... a jon tołki što jajè ná zadržaw. Tak janà palačela na rekú Viliju, šela na kańeni i hľadíc w vadù, a kala jajè druhaja varona šadíc i w vadù hľadíc, čy ná wvidić rybu, čy raka, kab zjeści. Tak pėrsa zlavila raka i xačela jahò zjeści, a rak daj, načaw havaryć: jakajaž ty pėknaja pani! ty buďaš w karećca jezdíc jakija tvaì xaròšyja pórki! a ja čuw, jaki tvoj pěkny balasòk: jak začneš spavàć, ta na caly svėt čuvàć! ty buďaš nadta bahata! Tak janà i začala kryčać: prawda! prawda! Jak tołki razvarnula dšba⁸⁾, tak wpaw rak da vady i sxavawša. Jak ahládacca janà, šta rak

¹⁾ w Wilnie. — ²⁾ słychać. — ³⁾ głosiki. — ⁴⁾ słowik. — ⁵⁾ wytrwać, wytrzymać. — ⁶⁾ jak ukrains. t a j. — ⁷⁾ pozjadane. — ⁸⁾ otworzyła dziób.

wéok, ašukaw jajé, tak tołki ahladajacca i wšo zawé: sawłük, sawłük! sawłük! ¹⁾) A druhaja varòna kaža: bylə kalupác ²⁾), bylə kalupác!

* * *

Tołki treba prysłuxacca, tak prawda: janý zawždy tak kryčác.

XIX. D i j a b a l.

Bylə w matki try syný: dvox razumnyx, a trećci durań. Matka jahò daj výhnala z xaty služýc. Jde darohaj, spatykaja jahò najaki pan. Hde ty jdeš? A jon kaža: jdu šukajučy služby. Tak pan kaža: služý w mańe cely hod, ja tabè zaplačù sto rublów, tołki xto da čabè buđa havaryc i pytaacca, tak ty bolš ničoha na havaryc, jak tołki: my. Výsluzyw hod, daštaw sto rublów, pryšow da matki i addaw tyja hrošy. Matka pytajacca, šta rabić z hrašmi. Tak jon kaža: my, a matka myslala, šta myc, šaravać. Tak janà výmyla i znow jahò bolš pytajacca, a jon wšo kaža: my. Vidić janà, šta jon zděw, tak sxavala hrošy, výslala druhoha syna na službu. Tak jon pašow. Jde darohaj i napatykaja hètaha pana. Pan pytajacca: hde jdeš? Tak jon kaža: služby šukajučy. Pan kaža: služy w mańe cely hod, ja tabè dam sto rublów, tołki jak xto buđa da čabè havaryc, tak ty wšo kažý: ni za toja, ni za šoja ³⁾). Výsluzyw hod, daštaw hrošy, pryšow da xaty.

¹⁾ szkapa; ladaco. — ²⁾ trzeba było grzebać sę, *kołupać* (dłubać) jak mówią Polacy na Litwie. — ³⁾ ni za to, ni za owo.

Xto da jahò zahavoryć, wšo jon kaža: ni za toja, ni za šoja. Vidić matka, šta i hety zdurëw, adabrala hrošy i paslala trećcaha syna sluzýć. Jđe i trećci syn darohaj i napotykJaja hëtaha sámaha pana. Pan wżaw jahò na hod baranavác, tolki kali da jahò buđa xto havaryć, kab jon wšo havorywby: jak zaxočaş, tak buđa. Výsluzyw hod, wżaw sto rublów i pryšow da xaty. Matka šta na začné pytacca, tak jon joj kaža: jak zaxočaş, tak buđa. Matka paznala, sta i hety zdurëw, adabrala hrošy ad úahò i wsix trox výhnala. Iduć jany pa daroža i kala darohi znašli zabitaha čalaweka. Nadxodić pan i pytájacca, xto jahò zabiw. Tak adin kaža: my. Pan pytájacca: za što? — Ni za toja, ni za šoja. Pan havoryć: skazù, kab vas zabili za toje, šta vy stráčili čalaweka. A trećci kaža: jak zaxočaş, tak i buđa!

Tak pan wżaw i zabiw wsix trox. A hety pan byw dijabal i jon tak ich učýw, kab sluzýčy tak havaryli, kab moh ix dušu ľa šabě zabráć, za trysta rublów.

XX. Zalatý mažd'ër.

Byw đed z dačkoju i nadta byli bédnyja. Pašow đed harác ¹⁾ i vyharaw zalatý mažd'ër ²⁾. Tak prynosić toj mažd'ër damów i kaža da dački: ot, đetka majè, daw mie Boh sposab, znašow ja zalatý mažd'ër, pañasú da krula, ot budam meć štakaľvečyk ³⁾. Na nási, tatulka, ba tolki badý naberòšša, skaža ješča i

¹⁾ orać. — ²⁾ moździerz. — ³⁾ cokolwieczek.

tlučka šukác. — A moža ná skaza, pañasú, papróbuju. Prynosić da krula i kaza: náx buđa paxvalony Jezus Xrystus. — A šta skazaš, moj mileńki. — Prynós, najjašnejšy kruľ, mazđer, znašów. — A hďež ty jahò znašów? — Haraw i výharaw. — Nu, tak jďl, šukáj i tlučka, ba vėdajaš, šta bez tlučka ničoha z mazđera ná buđa. — Ax, prawda, majà dačkà kazala! — A štož janà kazala taďe? — Kazala: ná nási mazđera, ba skaza kruľ i tlučka šukác. — Nu, kali dačkà tvajà takaja razúmnaja, ta zańasi joj žmeńu lonu ¹⁾, náxáj janà nępradė štuku talak z hėtaha lonu i vytčea mńe xústačak da nosu. — Ax, papawša ja w badù walikaju! Pryxodić damów, a dačkà kaza: štož taďe, tatuľka, Boh daw? — A štož, w badù sam papawša i ćabė wćanùw ²⁾. — Stož takaja? — A štož, z adnój žmeni lonu kaza kruľ vytkać štuku xústačak. — Na badújša, tatuľka! Vylamala trėsačku ³⁾ jašanóvuju. — Na, tatuľka, zańasi da krula, náxáj kaza zrabić kalavrotak z hėtaha matarijalu i varstat, ta ja jamú výpradu i vytku xústačak. Pryxodić ded da krula. — Stož skazaš, moj mileńki? Vyjmaja zza pazuxi trėsačku: Najjašnejšy kruľ, pryslala majà dačkà matarijalu, kab zrabić kalavrotak i varstat, ba ná maja na čom ni praść, ni tkać xústačak. — Nu, kali tvajà dačkà takaja xitraja, skažyž ty joj, kab janà damáne ni pryšla, ni pryjėxala, ni w deń, ni w nočy, ni hola, ni akryta. Pryšów bačka da xaty. Dačkà py-

¹⁾ garść lnu. — ²⁾ zamiast w ć a h n ú w, wciagnał (em).

³⁾ trzaseczkę, szczapkę.

taja: štož ty tam čuw? — Oj, kěpska čuw: kazàw kruł, kab ty da jahò ni pryšla, ni pryjèxala, ni w deń, ni w nočy, ni hola, ni akryta.

— Jdiš ty, tatułka, w poła i zlavi ty mñe kazlà válikaha z rahami válikimi, jdiš ty, tatułka, nalavi mñe mášòk katòw, ba w jahò takija sabaki ladaštyja ¹⁾), šta nixtò dajšci na moža, pajdi ty, tatułka, pryñasi mñe šetku tuju, šta rybu lovať. Jak stala slòňajka ²⁾ zaxadlic, ta janà wšènka ³⁾ z šabè paskidala ⁴⁾), wlažyla šetku i šela na kazlà konna, wžalà powny ⁵⁾ mášòk katòw na plečy i pryjazďaja da kruła w bram. Jak sunuliša da jajè sabaki, tak janà výpušcila katòw. Tak wše sabaki za katami, a janà prenaj pad ganak padjazďaja, ba byli takija ladaštyja sabaki, nixtò na moh ni dajšci, ni dajexac. Až vyxodić lakaj i widić perad saboj takoja strašydla.— Čahò ty pryjèxala, čučula ⁶⁾ ty haròxavaja ⁷⁾).— Ja da krułamaju patrebu; paprasi, náxaj kruł da mañè vyjda. Kruł pyťajacca: skuł ty, strašydla takaja? — A čyž ty, kruł, mañè na paznaw? heta taja pryjèxala, šta kruł prykazaw, šta kab na pryšla, na pryjexala. — Ci ⁸⁾ ty deda dačká? — Dačká. — Jaž tabè kazaw ni pryjšci, ni pryjexac, a ty pryjèxala. — Jakžaž ja pryjèxala, kali nohi da žaml datykajúcca. — Tak ty pryšla! — Jakžaž ja pryšla, kali ja konna šađu ⁹⁾). — Tak ty pryjèxala. — Ni pryšla, ni pryjèxala. — A ja tabè kazaw ni holaj, ni akrywšyša, a ty hòlaja.

¹⁾ przymiotnik od *ladaco*, znaczy zły. — ²⁾ słoneczko.
³⁾ wszystko. — ⁴⁾ pozrzucala. — ⁵⁾ pełny. — ⁶⁾ straszydło.
— ⁷⁾ grochowe t. j. w grochu stawiane. — ⁸⁾ czy; w jednej nawet okolicy słychać čy albo ci w zapytaniach. — ⁹⁾ siedzę.

— Jakžež ja hólaja, kali na mánè nici jość. — Ta ty akrywšyša! — Jakžaž ja akrywšyša, kali ćela vidna. — Nu prawdà, šta ty razumnaja, wšo dakanala, šta ja kazaw: ćapèr ja z taboju ažańuša. I zaprasiw jajè kruł da pokoju i kazaw darahije šaty na jajè wlašćé. Začynaja juža kruł pa polsku jajè učýć²⁾).

— „A cóž ja z tobą juž ożenie, tylko jak ożenie, niczym nie rozporządzaisia, bo odrazu dam rozłąka, choć jeden raz postrzege, kiedy ty rozporądzišsia. — Nu dobra, náxàj tak buďa, jak kruł kaža. — Po jakimu ty ze mno rozmawiasz, czy to zańsze tak bęďdzie?

Ažaniwša kruł. Až adnahò razu zdarywša karmáš w tom mastečku, hďe byw kruł. Pryjexaw adin muzyk na karmáš, wźali janý spulńa³⁾ sprablisá: adnahò bryčka, a druhoha kabyła; ała tahò muzykà była kabyła žaròbnaja⁴⁾ i na karmášè taja kabyła ažarabilaša. Pryxodać janý abodva, znaxodać žeraba, pod kalamaškaj lažýć. Adin kaža: majà kalamaška ažarabilaša! — A druhi kaža: majà kabyła! — Jakžaž tvajà kabyła ažarabilaša, ta lažálaby žeraba pad kabyłaju, a to pad majoju kalamaškaju, to mojà kalamaška ažarabilaša. — Durań ty, janà ad slonca xaválaša, tak padlezlá pad kalamašku. Toj kaža: jak saďè xoćaš, a ja žeraba taďè ná addám.

— Nu, ta pojďdam da kruła na sud. — Pryxodać juža janý da kruła. — Nu što vy mńe skážaća? — Najjašńejšy krułu, pryšli my na sud. — Nu, što takojá? — Ot

¹⁾ opowiadający bajkę starał się, jak umiał, mówić tutaj po polsku. — ²⁾ wspólnie, do wspólki (z polsk.). — ³⁾ żrebna.

pryjèxali my abodva na karmáš. i azarabilaša majú kabyła, a jon kaža, što ta jahò kalamaška. — A hdež vy žèraBa znašli? kruł pytàjacca. — Pad kalamaškaju. — Nu, ta jahò kalamaška ožarabilaša. A krułova wšo toja čuja ¹⁾, ała kruł ná bačycé ²⁾, šta janà čuja. Výbahla krułova naparòd ix i učycé: ja tabè skazu, jak ty da-čakajaš nádeli, ta pajòl, šað na páskù, hde pásòk čy-sty véja ³⁾ i wažmi tuju vudku ⁴⁾, što rybu lovacé; buđa kruł jexacé da kašćola, buđa pytacca w čabè: što ty, xańa, robiš? a štož, ryby lawlù; a jon buđa ka-zacé: hdež ty, durńu, bačyw, kab na páskù ryba bylà! a ty tak skaży: kali mahlà kalamaška azarabicca, ta moža na páskù i ryba rašci ⁵⁾. Kruł kaža: ta juž ty rozporadžidlasia, jak pryjedziasz da domu, tak weźmiem rozłèka. — Dobrze, wola twoja; jak pryjedziem da domu, wypijem harbaty, zabieram sia da siebie. Pryjèxali da-mòw, kazali lakajù nastavić samavar. Nàlila romu da harbaty i napaila kruła. Kaža kruł: zabieráj sobie co najmilszego i wyjezdžaj. Kazala furmanú koni zalažycé, kazala kruła wyńascé da pajezdu i samà wšela. Kaža na furmanà: paježdaj prentaj. Pryjaždaja da svajèj wbohaj xatki, kaža: nu, tatulka, ja znow da čabè pry-jèxala, ała ná adnà, a z mužam; pryńasi, tatulka, sa-lomy i pašćali mähkuju pašćel na žamli. Kazala wńasci kruła da svajòj xaty, a na furmanà kaža: pajaždaj damów. Tady skinula darahija šaty, wlažyla swoj da-vočki ⁶⁾ kažušak, zapalila wpačy i xatu začynila ⁷⁾, kab kruła swaim trunkòm napaić, kab pomniw, šta byw w baćki w hašćina. Jak abudiwša kruł, napiwšyša hòrkaha dymu:

¹⁾ słyszy. — ²⁾ widzi. — ³⁾ wieje, zawiewa. —
⁴⁾ wędkę. — ⁵⁾ rośc. — ⁶⁾ dziewiczy, paniński. — ⁷⁾ zamknęła.

— Ach, ja nieszczęśliwy, hdzież to ja zostaje! — Cicha, cicha, nie trószsie ¹⁾, przy mnie.—A ja tobie mówił odjeżdżać jednej.—Nie prańda, że jednej, ba mówił brać, co najmilszego.—Czemuż nie brała, co najmilszego, a mnie zabrała. — Chtoż mnie może być najmilszy od ciebie; chto mnie był najmilszy, to ja zabrała.— Ach, prańda, że ty rozumna; posyłaj prędzej po konie, już terez i ja ciebie nie porucę tutej i rozporządzajsia terez, jak ty sama rozumiesz, już odtychezas ²⁾ przeciwić tobie nia bende, bo ty jesteś rozumniejsza odemnie; przekonałam sia ³⁾, było srebro, złoto i na nic nie kwapiłasia.

Porówn. Schleichera Litauische Märchen, str. 3—4.

XXI. Siraťa.

Była w starykã doč, była w baby doč — janý pažaniliša. Baba daćcè starykã ničoha ña davala, ña adavala. Prasilaša janã da kašćola, macoxa ničoha ña dała adecca. D'awcýna pahnala w pola kaľã rečki; skinnula z šabè baljò ⁴⁾ i pamyla, a nazawtra da kašćola w tom pašã. Zaplãkala, šta macoxa ña dała wbracca: chać zatknũ ja hètaju kvetku da kašćola jdučy. Rvě kvetki pad pũstaju xãtkaju. Šadić dwe asoby pad toju xãtkaju pũstaju, pytãjucca jajè: čahò ty plačas, siraťa? — Da jakžãž mñe ña plakać, kali mñe mać ničoha ña dała, kab jšci da kašćola. Tak janý pamarkavãliša i pèrlami abdaryli: kab jana jak plača, perly sýpališa.

¹⁾ nie troszcz się. — ²⁾ otdãd. — ³⁾ przekonałem się. — ⁴⁾ bieliznę.

Tak janà pryšla z kašcola, šela abedać. Wzdaxnula čazka, šta jajè macoxa šahodña zhatovánaja samà zjela z mužam i dačkòj, a joj wčarašńaja dała. Janà zaplákala i pasýpališa perly. Macoxa začalà pytać: xto čabè tak abdaryw pèrlami. Janà kaža: ja pad pùstaju xatkaju kùetki rvala da kašcola jdučý, tam šadeli dwe asoby, janý mne abdaryli pèrlami. Tak janà kaža na swajù dačkù: ty na druhuju nádeľu prybarešša xarašò i jak pojdeš da kašcola, wazmi kùetak pad pùstaju xataju. Janà kùetki rve, a tyja dwe asoby pytajuca: kudy¹ jdeš? — Na karmáš. — Na što tažè kùetki, kali xarašò adeta.

— Štob malajcy mañe lubili, štob pekna byla. Tyja asoby da šabè havorać: treba jajè abdaryć žabami: kab janà, jak zasmajecca, žaby pàdali z rota. Pryšla janà z kašcola i začalà smajacca: žaby tak i pàdali z rota. Matka spužalaša²⁾ i pytajać: xto čabè tak abdaryw?

— Dwe asoby pad pùstaju xatkaju šadeli, janý mañe abdaryli. Macoxa začalà siratù ješča horš krywdić, šta xarašò abdarana na jajè dačká, a muža.

Byw w jajè brat, zyšliša janý w dvalx, začali plakać, šta namà žyćca nijakoha³⁾. — Ty, šastrà, žyvi tut, čabe Boh pèrlami abdaryw, a ja pajdù da cara sluzýć. I pašow jon w darohu. Zašow na mahilu pácary pa ajcòw⁴⁾ swaix zhavaryć: w hètuju staranù ja wžo na wàrnusa⁵⁾. Načaw paćary havaryć klèncačy i zasnùw. Prysniw: jak pračxnešša⁶⁾, šta najdaš na

¹⁾ dokąd. — ²⁾ zlekła się. — ³⁾ niema życia żadnego tj. żyć nie sposób. — ⁴⁾ rodziców. — ⁵⁾ wrócić. — ⁶⁾ przebudzisz się.

mahiła, tak bary z saboju. Jak jon pračnuwša: na maćary mahiła partrèt śastryny ¹⁾). Zhawaryw jon paćary i pašow da carà služýc. Wzaw jahò car za stòraža. Hładić jon pa sadù xòdačy na partrecik śastryny. Car spacaravaw pa sadù, zahładew jahò: što tam hładiš, pokažy mne. Brat pakazaw. Pahładew car na partrèt, spadabaw i kaža: pišy pišmò, kab twajà śastrà pry-stala śudý, ja budu z jeju žanicca. Brat prypisaw da śastry: pryjazďaj, buda ćabè car zamuž brać. Macoxa pažaleła, šta siratà zamuž za cara pojda, pajexala samà i zabrala svajù dačkù. Čeraz ²⁾ rečku jèdučy ačaravala siratù: zrabila jajè kàčačkaju i puścila na vadù, a svajù dačkù pavazlà, da i zamuž addala za carà. Car na jajè brata skazaw: partrèt pekny, a śastrà tvajà ña pekna. Car zvančawša z joju. Jak z vancà ³⁾ pryšla, zašmahaj-laša, žaby papadali z rota na padlohu. Pašow car da stòraža i kaža: ty mañè zřow ⁴⁾): havaryw, šta śastrà pèrlami plača, a janà žabami śmajecca. Halavù jamù zrubiw i wnos da kaścòla.

Potym nočcu ⁵⁾ pryšow pan da trunny, aź pèrlami asýpana trunna. Začaw karaulić. Až pryłatajac na druhuju noč kàčačka, wstrařanùlaša ⁶⁾ w dvarax, pèrjačka ⁷⁾ spuściliša i stala xaròšaju dèwkaju i začala pa bratu plakać. Tady car jajè zabraw sabè, z joju żyw, a vēdñia i dačcè jajè halavù zrubiw. Bratu xaròšy pò-xarany ⁸⁾ daw.

(Porówn. Glińskiego Bajarz: Pasierbica o różanym oddechu).

¹⁾ siostrzyn tj. siostry. — ²⁾ przez; mówią także čeraz i praz. — ³⁾ od ślubu. — ⁴⁾ zwiodłes. — ⁵⁾ w nocy, nocą. — ⁶⁾ strzepnęła się. — ⁷⁾ pióreczka. — ⁸⁾ pogrzeb.

XXII. Baba stal'etňa.

Byla baba starušenka i měla šmat hrošaj: pančoxu nasypala hrašmi i wšo šarabróm. M'ela svajù švinačku, vyhadavala sabè švinačku malěnačku i nazvala dačušačkaj svajeju. — Xta z joj žanicca buđa, ta ja jamù addám hrošy i samà halowku prytuľù pry žaciku ¹⁾ i pry dačušca svajèj. Až pryjexaw svat, maladý xlopac, žanicca z švinačkaj. Tak baba rada, za stol sadíc z švinačkaj. Jon abnimaja, pytàjacca: čy pojdaš za maňè? oj, oj, čy nie?

Baba jaječnu pačè, svatòw častuja; na zápažad' dajè. Try tydni parašli, tak baba vasella robió. Tymčasam xlopac ná švinačku, ala barè dewku druhuju, a ad baby tak švinačku ašukuja. B'arè juža švinačku da šľubu, baba žagnaja swinku svajù, wyprawľaja da šľubu. — Davaj baba pančoxu hrošaj! Baba dała i hrošy i švinku. Pajexaw da šľubu. Tak jon barè šľub z dewkaj, a švinka na vazè lažýć, z noj šľubu ná barè. Pryjexaw da domu, švinku zakalòw ²⁾ i vasella huľaja z dewkaj. Za tyđaú pryjažďaja da baby z žonkaju. Baba spatykaja: jeda maja dačušačka z žacikam, a hdež majà dačušačka? — A žonka jahò caluja w ruku i kaža: matùľačka majà. — A janà kaža: ná dačušačka majà? — A jon kaža: jak na šľub stàvilaša, tak zrabilaša dewkaju, ta tvajà dačušačka! jeď z nami, babka, my čabè da šńerci daxavajam. Baba zabralà wše manatki, xatušku pradala, pajèxala i da šńerci daxavali.

¹⁾ zięć (zdrobn.). — ²⁾ zakľuľ.

XXIII. Durnyj syn.

Ađin car miew try syný: ađin durný, a dvox razumnyx. Jak wñaraw ix baćka, kazaw im pryxadźić pa adnoj nočy každymu naćawac na mahilu. P'ěršuju noć stársamu. Staršy ña pašow, durnoha pasław. Pryšow durný na mahilu, a baćka pytaja: katory pryšow? — A jon kaža: durný. Baćka daw jamu palačku i kazaw: jak maxñaš hetaj palačkaj, šta zaxoćaš, toja buđaš miec. Na druhuju noć znow treba było jsci šaradólšamu ¹⁾, a toj durný pašow. Jak loh jon, tak baćka pytajacca: katory pryšow? — Tak jon kaža: durný.

Na treću noć treba było durnomu jsci. Pryšow, loh na mahila. Baćka pytaja: katory pryšow? — Kaža: durný. Daw jamu treću palačku: jak maxñaš, šta zaxoćaš, ta buđaš miec. W druhom carstwe, w druhoha karala byla dačka. Karol jajè zasađiw na treća pentra i kazaw: xto daskočyc na treća pentra, tak palovu karalestwa dastaña i žanicca buđa z dačkoju. Karol vydaw bal i prasiw wsix, kab pryjazđali. Tak tyja bratý dva prybrališa i pajexali na toj bal. Brat ix, toj durný, vyšaw za bramu i machnuw palačkaj: i jamu koñ asadlany i jon wbrany. Šew na kaña, dahaniw svaix bratow, pa try razy bizunom daw i sam pajexaw na parod ²⁾. Pryjexaw da krulewny i skačyw na perwša pentra z kañom. Na drugi deñ bratý znow koni asadlali i pajexali. Durný znow vyšaw za bramu, maxnuw palačkaj: jamu koñ asadlany i jon prybrany. Šew, pajexaw, dahnaw svaix bratow i znow pa try razy bizunom im daw. Pryjexaw tam i skačyw na dru-

¹⁾ średniemu. — ²⁾ naprzód.

hoja pentra. A bratý abácyli i pajěxali nazad. Jon dahnaw ix i znow daw pa try razy bizunòm. Durný pyta-jacca w nix, što tam čuli. Janý kažuć: durný, ty na kažy nikomu, nas najaki čuzastrañac ¹⁾ jak dahnaw, jak ni zabiw ²⁾. Na treći deñ šadlajuć koni i bratý jeduć.

Durañ vyšaw za bramu, maxnùw pàlačkaj: jamù koñ ašadlany, jon wbrany. Šew, pajexaw, dahanìw bratòw i znow pa try razy bizunòm daw. Pryjexaw da kru-lewny i daskačyw na trećea pentra. Krulewna jamù prybila pačać na loba. Pašlã karòl vydajě bal i prosić wsix na bal, kab najsci ³⁾ tahò, katòramu krulewna prybila pačać na loba. Wšudy šukali i na našli.

Pryjěxali da durnoha, źnali šapku, našli pačać na loba i paznali, šta toj, katory daskačyw na trećea pentra i zabrali jahò i pavažli da carà. Dali jamù kvateru, ba car na mew času rabić vásella, ba padxa-điw napryjaćal. Car mušaw jsci bicea z napryjaćalam, vajavaw. A toj durný vyšaw za bramu i machnùw pàlačkaj: i jamù koñ ašadlany i jon wbrany. Pajexaw vajavác. Jak maxnúw pàlačkaj, zabrãw w pñen ⁴⁾ napryjaćalaw. Na druhi deñ pašòw car vajavác. Durañ vyšaw za bramu, maxnùw pàlačkaj: jamù koñ ašadlany, jon wbrany. Šew i pajexaw. Pryjexaw, maxnùw pàlačkaj i zabrãw napryjaćalaw w pñen. Hètaha durnoha prasili na abèd. Jon skazàw: na maju času, z dałòkix staròn, treba jexać da xaty. Na treći deñ znow vajuja car. Durañ vyšaw za bramu, maxnùw pàlačkaj: koñ ašadlany, jon wbrany. Šew i pajexaw. Pryjexaw, až karalã zabarajuć w pñen. Jon jak ma-

¹⁾ cudzoziemiec. — ²⁾ tylko co nie zabił. — ³⁾ znaleźć.
⁴⁾ w niewolę.

xnúw pàlačkaj: zabràw ñapryjácała w pìen. A durnomu šakanúw ¹⁾ kazàk palašòm i razcàw ²⁾ nohu. Tak car skinu w xustku z šyi i abvazàw durnomu nohu. Pryjexaw durný da xaty i palažywša w svaìm pakoi. Vydajè car bał. Zabràliša wše i pasylaja car pa durnoha na abèd. Jon kaza: ña mahù jšci, ba šok ³⁾ w žyda drovy i adšòk nohu. Car zabiraja kazakòw, jde da durnoha klikać na abèd. A jon kaza: ña mahù jšci, ba adšòk nohu. Car pytaja: a hðe ty adšòk?—Šok w žyda drovy i wšok nohu. Car kaza: pakažý nohu. Jon pakazàw nohu i carska xùscinka zavazana kała nahi. Tak car wradovavša, jahò pacalavàw. Kazàw zaprahčý ⁴⁾ koni, pryvášci jakò na bał i skazàw wsim: moj zač adahnáw ñapryjácalaw. Pa hetym balu car skazàw: prašù ja wsix na vasselà: budu žanić dačkù; xac jon durný, a ña zrobieć tahò i razumny. Zrabiw car vasselà i wše byli na bału. Pablahaslaviw ix i zdaw krulestwa na durnoha.

(Porówn. Dmitriev **5** str. 166—168).

¹⁾ rąbnał (sieknął). — ²⁾ rozciął. — ³⁾ rąbał (siekł). —
⁴⁾ zaprządz.

Асноўныя прынцыпы апрацоўкі тэкстаў казак

Казкі, сабраныя Уладзіславам Вярыгам запісаны са слоў рэспандэнтаў, якія распавядалі іх архаічнай беларускай мовай. Запісваліся, відавочна, польскай азбукай, а надрукаваў іх Ян Карловіч азбукай, спецыяльна для іх прыдуманай. І У. Вярыга і Я. Карловіч - людзі польскай культуры, але высокаадукаваныя і ведаюць усе бліжня славянскія мовы.

Пры апрацоўцы стаяла задача зрабіць казкі цалкам зразумелымі сучаснаму беларускаму чытачу, а таму выпадала значна зменшыць узровень архаікі, але не страціць каларыт.

Пройдземся па часцінах мовы.

Назоўнікі.

Назоўнікі ў казках у асноўным беларускія і зразумелыя. Яны амаль усюды застаюцца, але назоўнікі, не характэрныя для беларускай мовы гэтага абшару, замяняліся на сучасныя беларускія словы. Так, у першай казцы ёсць слова *пятушок*, і яно вядомае ў беларускай мове. Маем нават тапонім *Петухоўшчына*. Але ёсць тут стараславянскае *кур* і польскае *kurek*, таму ўсе яны заменены на *певень* і *пеўнік*. У гэтай жа казцы паставіла ў тупік слова *kol*, якое па транскрыпцыі Я. Карловіча трэба чытаць як *кол*. Але якое дачыненне мае кол да вепра? Тлумачэнне знайходзім у польскім перакладзе гэтай казкі. Там гэтае слова пішацца як *kiel* і значыць *ікол*, *клык*. Пакінулі блізкае па гучанні *ікол*. Цяпер ёсць логіка. У вепра сапраўды ёсць іклы. І гэтак далей. Слова *асоба* недзе замянялася на слова *чалавек*, недзе не замянялася. "*Сядзелі дзве асобы*". Хто сядзеў? Мужчыны? Жанчыны? Пакінута слова *асоба* і г.д.

Вельмі складаныя словы тыпу *акрэнт*, *маждзер*, *жуковінка* і інш., якія засталіся ў тэкстах, патлумачаны ў зносках.

Прыметнікі.

Прыметнікі ў асноўным засталіся без зменаў. Безумоўна прыбіралася канцавое *й* у прыметніках мужчынскага роду

адзіночнага ліку там, дзе яно праскочыла ў арыгінале, бо яно абсалютна чужое ў сучаснай мове. У некаторых выпадках прыметнікі замяняліся на больш ужываныя сёння сінонімы. Так, у казцы IV выраз “*дужа сільны*” пададзены як “*вельмі дужы*”. Канва беларускай мовы лёгка ўспрымае слова *сільны*. У нас ёсць і *сіла*, і *сілавы*, і *бяссільны*, і іншыя словы з каранем *-сіл-*. Але склалася традыцыя заміж слова *сільны* ўжываць словы *моцны*, *дужы*. Дарэчы, у беларускай народнай традыцыі спартсмены-барцы не *боруцца*, а *дужаюцца*, вызначаюць, хто больш *дужы*. Архаічныя, мала зразумелыя прыметнікі, такія як, напрыклад “*прэсная душа*”, патлумачаны ў зносках.

Дзеясловы.

Большасць дзеясловаў таксама перададзена без зменаў, або з нязначнымі зменамі. Некаторыя архаічныя дзеясловы, напр., *страціць*, тлумачацца ў зносках. Некалі У. Караткевіч паказаў гэтае слова ва ўсіх значэннях, але не да ўсіх дайшло, і слова *страціць* разумеюць у асноўным у значэнні *згубіць*, таму іншыя значэнні даводзіцца тлумачыць.

Аднак, што тычыцца дзеясловаў, то тут найбольш цікавыя моманты мы знаходзім у формах дзеяслова (род, час, трыванне). Паколькі я на беларускім філфаку не вучыўся, але маю дыплом вайсковага перакладчыка ў нямецкай мове, будзем па магчымасці прымяняць для разгляду нямецкі апарат.

Пачнём з мадальнага дзеяслова *быць*. У прошлым часе: *я быў, ты быў, ён быў, яна была, яно было, мы, вы, яны былі*. У арыгіналах казак мы сустракаем у ніякім родзе перанос націску і адпаведна форму *была*. Пры апрацоўцы зроблены пераход да сённяшняга літаратурнага *было*.

Паколькі казкі апавядаюць пра тое, што як быццам бы ўжо адбылося, то канва аповедаў снуецца з прымяненнем вялікай колькасці дзеясловаў прошлага часу. У школе выкладаюць род, час, лік, спражэнне, трыванне дзеясловаў. Дзеясловы прошлага часу бываюць закончанага і незакончанага трывання, адзіночнага і множнага ліку, спрагаюцца і ўтвараюць дзеепрыметнікі і дзеепрыслоўі.

Апавядальнікі казак пра ўсё гэта не ведалі і прымянялі

дзеясловы без аглядкі на навуку, а так, як ведалі, таму ў тэкстах казак мы сустракаем самыя розныя формы. Возьмем дзеяслоў *ехаць* (інфінітыў, незакончанае трыванне), *паехаць, прыехаць, ад'ехаць, пераехаць* (інфінітыў, закончанае трыванне). Простая форма прашлага часу *ехаў, паехаў, прыехаў, ад'ехаў, пераехаў; рабіў, зрабіў* лічыцца перфектам. Але ў тэкстах казак мы сустракаем формы: *быў паехаў, быў паехаўшы, быў зрабіў, быў зрабіўшы*. *Быў паехаўшы* і *быў зрабіўшы* - гэта класічны плюскванперфект, а што за форма *быў паехаў* і *быў зрабіў*? У прынцепах гэта таксама - перфект, скажам, нейкі квазі-перфект. Пры апрацоўцы казак гэтыя формы стараліся пакінуць нязменнымі. Казкі запісваліся 150 гадоў таму назад, і за гэты час наш выяўлены квазі-перфект з мовы знік. А вось плюскванперфект зусім паспяхова захаваўся і ўжываецца ў Лідскім раёне і ў больш шырокім наваколлі. Раз, раз і пачуеш: “*Я ўчора была паехаўшы*”. Гэта даўно прайшоўшы час, абсалютна закончанае трыванне. Падзея адбылася без усякага сумнення. А вось, калі напісана: “*Я быў паехаў*”, - то часта следам стаіць злучнік *але*: “*Я быў паехаў, але мусіў вярнуцца*”. І тут ужо дзеянне незавершанае, нягледзячы на тое, што дзеяслоў *паехаў* - дзеяслоў закончанага трывання.

Асаблівасцю тэкстаў казак з'яўляецца “празмернае” *а-канне*. Гэта значыць, што ўсе сумненні ў гучанні паміж *о* і *а* вырашаліся на карысць *а*. Напрыклад, амаль усюды пішацца *шта*, а не *што*. У апрацаваных тэкстах стаіць *што*. Таксама ў іншых невыразных выпадках, з *я-каннем* у тым ліку, правапіс у апрацаваных тэкстах прыведзены да правілаў сучаснай беларускай граматыкі.

Практычна не было ўмяшання ў сюжэт казак. Сядытады ўстаўлялася заведама прапушчанае слова або рэгуляваліся суадносіны паміж назоўнікамі і займеннікамі.

Зрэшты, калі каго нешта не задаволіць у апрацаваных тэкстах, то маеце факсімiле арыгінала.

Станіслаў Суднік.

Беларускія паданні

**Сабраны Уладзіславам Вярыгам
у ваколіцах Новага Двара і Астрыны
Лідскага павета ў 1884 г.**

Расчытаны і апрацаваны Алесем Хітруном

Моўная рэдакцыя Станіслава Судніка

1. Курачка і пеўнік

Курачка і пеўнік пайшлі сабе па арэхі. Просіць курачка пеўніка:

– Кінь арэшак мне.

Ён ёй кінуў арэшак і вельмі смачны. Тады яна яго больш просіць, я ён ёй больш не даў. Тады яна яму кажа:

– Каб ты ўдавіўся за тое, што ты больш мне не даеш.

Пеўнік і ўдавіўся. Тут ужо курачка ў бядзе, што пеўнік удавіўся. Пабегла курачка да мора пеўніка ажыўляць, а мора ёй вады не дало:

– Пайдзі да вепра*, прынясі ікол, і мора дасць вады.

Не даў вепр ікла. Сказаў вепр:

– Прынясі мне жолуд ад дуба, то дам табе ікол.

Не даў дуб жолуда:

– Прынясі мне ад ліпы лыка.

– Ліпа, ліпа, дай мне лыка.

– А нашто дубу лыка?

– Каб даў вепру жолуд.

– А нашто вепру жолуд?

– Каб даў вепр ікол.

– Нашто мору ікол?

– Дасць вады.

– А нашто вада?

– Пеўню вада: певень ляжыць ля дарогі, задзёр ногі, ледзве дыхае.

А ліпа кажа:

– Не дам лыка, пакуль не прынясеш малака.

Прынесла курачка малака. Дала ліпа дубу лыка, а дуб даў жолуд, вепр даў ікол мору, мора дало вады. Нашто вада? Пеўню вада. Певень ляжыць ля дарогі, задзёр ногі, ледзве дыхае, пакуль курачка абабегала ўсіх, нежывы стаў.

* Вепр - дзік.

2. Мазур

Пан вывез гарбузы на кірмаш. Ходзіць мазур, азіраецца, што гэта такое. Пан гаворыць яму:

– Гэта яйка такое.

А мазур пытаецца:

– Што з гэтага яйка ўродзіцца?

А пан яму гаворыць:

– Пасядзі сам на гэтым яйку, то жарабя выседзіш.

Прынёс Мазур гэтага гарбуза дахаты. Пытае жонка ў яго:

– Што ты купіў?

– А, то я такое яйка купіў, што я буду мець каня.

Яна пытае ў яго:

– Што ты даў за гэтае яйка?

– Рублёў пятнаццаць. Цяпер, жонка, дай мне месца за печку. Я буду сядзець, а мяне кармі яйкамі хораша, гарэлкаю паі, каб я не галодны быў, каб я гэтага яйка не замарыў.

Жонка яго хораша корміць, хораша поіць. Корміць яго тры тыдні. Сядзіць ён на гарбузе, а жарабяці няма. Жонцы зачало ўжо смярдзець ад гарбуза. Яна пытае ў яго:

– Ці не яйка тваё смярдзіць, ці не жарабя будзе выходзіць?

Потым яна гаворыць яму:

– Сядзіш, сядзіш, а я не маю чым цябе карміць.

Ён гаворыць:

– Пайдзі на рынак, накупі.

Казак у многа было, і папрасіла казака, каб даў ёй каня, сваё адзенне і шаблю. Прыязджае дамоў і кліча яго:

– Гаспадар, адчыні.

А гаспадар сядзіць за печкаю ды не адклікаецца:

– Га-га-га...

Казак пачакаў і другі раз кліча:

– Гаспадар, адчыні.

А гаспадар:

– Га-га-га-га...

Злез казак з каня, узяў нагайку добрую:

– Чаго ж ты тут сеў, ды ге-ге-ге, што за ге-ге-ге-ге?

Ды пачаў яго нагайкаю секчы. Пытае казак яго:

– Дзе твая жонка?

– Пайшла на базар есці купляць.

– Глядзі, як жонка прыйдзе з базару, паесці дасць, занясі гэтае яйка ў лес, кінь, бо як другі раз прыеду, дык я табе і жонцы галаву ссяку. На такім вялікім яйку не сядзі!

Паехаў казак. Прыходзіць жонка дахаты. Ён плача і скардзіцца:

– Дзе ты забавілася? Да мяне прыехаў казак і нагайкаю чыста ссек.

– Мой ты галубочак, не сушы ты мяне і сябе, бо як другі раз прыедзе, то нас абоіх пазабівае.

Тады ён паслухаў яе, узяў гарбуза і панёс у лес. Прынёс да вялікай кучы лому і кінуў гарбуз туды. Як кінуў гарбуз, а заяц з лому выскачыў ды пабег. Мазур думаў, што жарабя, успляснуў рукамі:

– Сам сябе загубіў, каб пасядзеў адзін дзень, меў бы жарабя!

3. Тры сыны

Былі ў бацькі тры сыны: два разумныя, адзін дурань. Мелі яны сад вялікі. Унадзіўся дзік у сад, парыў яго. Дык яны хадзілі пільнаваць, каб забіць. Бацька казаў: каторы заб'е, таму маёнтак мой застанецца. Хадзіў разумны пільнаваць – не забіў. Пайшоў другі, і той не забіў. Сказаў трэці, дурны:

– Я заб'ю дзіка.

Гавораць разумныя:

– Не тваім розумам, мы не забілі, а ты хочаш, дурны, забіць.

Прыходзіць у сад дурны, аж у садзе дзік рые. Узяў дурань ды забіў яго, падлажыў пад галаву і лёг спаць. Назаўтра пайшоў брат разумны, знайшоў дурня, які забіў дзіка, забіў дурня і ў лом кінуў. І ніхто не ведаў, дзе той дурань дзеўся. А той

разумны прынёс да бацькі дзіка і пахваліўся, што яго забіў. Яму адпісаў бацька ўсю сваю гаспадарку.

На вясну пагнаў пастушок цяляткаў па садзе. А на ломе тым вырасла дудка. Выразаў пастушок дудку, пачаў граць, а дудка гаворыць:

– Зайграй, зайграй, пастушок, як мяне брат за дзіка забіў, што ў садзе рыў, а мяне ў лом скінуў.

Бацька чуе:

– Што гэта такое, дай мне, я зайграю.

Зайграў бацька яго, а дудка тая гаворыць:

– Зайграй, зайграй, мой ойчанька міленькі, як мяне брат забіў за таго дзіка, што я забіў, і ў лом скінуў. Узяў бацька таго пастушка:

– Дзе ты дудку гэтую ўзяў?

Пастух павёў і паказаў. Бацька паглядзеў, лом той развярнуў, аж сын яго ў ломе ляжыць, і ў яго з рота дудка тая вырасла. Бацька выстараўся жывой вады, ажывіў яго і спытаў:

– Чаго ты лёг там? Хто цябе забіў?

– Мяне брат забіў за таго дзіка, што ў садзе рыў, бо я забіў дзіка, пад галаву палажыў і лёг спаць, а брат пашкадаваў, што дурань забіў, узяў мяне, забіў, у лом скінуў, а таго дзіка бацьку занёс і пахваліўся, што гэта ён забіў.

І сказаў бацька старэйшаму сыну:

– Цяперака, сынку, табе галаву ссяку, а гаспадарку дурню аддаю.

І дурню гаспадарка засталася.

4. Прамудры Сялямон

Быў сабе адзін жаўнер, меў аднаго сына, называўся Прамудры Сялямон. Аддалі яго вучыцца ў школу. Быў вельмі дужы: з кім завядзецца, возьме за вуха ці за што-небудзь, дык адарве.

Зачалі скаргі падаваць, што ён надта дужы, бо многа пакалечыў народу. Прышоў Прамудры Сялямон да маткі, кажа:

– Матка, трэба ўцякаць, бо мяне страцяць*.

Так яны дабраліся да вады, паплылі вадою. Плылі, з’елі ўсё, што мелі, і не мелі з чаго жыць.

Прысталі да берага. Вылезлі сын, маці і паселі на беразе. Ён кажа на мацяру:

– Сядзі тут, а я пайду да лесу, можа што заб’ю з’есці, якую зверыну.

Набіў многа зверыны, напаялі, пад’елі. Назаўтра пайшоў зноў набіць зверыны. Калі прыйшоў у лес, знайшоў палац вялікі, а ў тым палацы накрыта на стол, пастаўлена пячэнне і ядзенне; сеў, наеўся, напіўся і набраў для маткі.

Матка пытае:

– Скуль узяў?

Кажа:

– Знайшоў дом вялікі, і накрыта на стол, і страў многа расстаўлена; набраў, матка, для цябе.

Назаўтра на ранку забраў матку, пайшлі да палаца таго. Селі есці абед. Прыходзіць дванаццаць разбойнікаў, пытаюцца ў яго:

– Хто ты такі? Мы чулі, што ўрадзіўся Прамудры Салямон за трыдзевяць зямель, але ён сюды не дойдзе.

Ён кажа:

– Я не дайшоў, але прыехаў.

Кажуць разбойнікі:

– Будзем біцца.

Дык як ён зачаў біцца, то адзінаццаць забіў, а дванаццаты схваўся за печ.

Яны там засталіся са сваёю маткаю. Прамудры Салямон пайшоў назаўтра да лесу і набіў пташак многа. А той разбойнік вылез з-за печы да маці і кажа:

– Страць сына, то будзе наша ўсё.

Прыйшоў сын з лесу, а маці захварэла. Пытае ў мацеры:

– Што табе баліць? Можа, табе што снілася? Можа, у сне здавалася? Можа, што хочаш з’есці? Я табе дастаўлю.

*Страцяць - заб’юць.

Яна кажа:

– Снілася мне: за трыдзевяць зямель у дзесятым царстве ёсць на дванаццаці каменях заклеты млын; з-пад астатняга каменя дастань мукі, спячы пірагоў, то я буду здарова.

Узлажыў торбачку яе сын і пайшоў. Прамудры Салямон прыйшоў да млына. Пытаюцца ў яго, хто ён такі:

– Мы чулі, што нарадзіўся Прамудры Салямон, але ён сюды не дойдзе.

Ён кажа:

– Я не ішоў, але ехаў.

Пытаюць:

– Чаго хочаш?

– Мукі з астатняга каменя для мацеры на пірагі.

Адварнуў камень, набраў мукі і паехаў дамоў. Прыехаў, матку хворую знайшоў. Напёк пірагоў. Маці з’ела і стала здаровай. У тры дні захварэла зноў. Пытае ён ў маткі:

– Можа, табе што снілася?

– Мне снілася: за трыдзевяць зямель ёсць заклеты сад, у тым садзе сядзіць каралеўна; мне з тае яблыні трэба даставіць яблык, то я буду здарова.

Прамудры Салямон узлажыў торбу і пайшоў па яблыкі. Прышоў да саду. Пытаюць у яго:

– Хто такі? Мы чулі, што нарадзіўся Прамудры Салямон за трыдзевяць зямель, але ён сюды не дойдзе.

Салямон кажа:

– Я не прыйшоў, але прыехаў.

Прыходзіць змяя і пытае ў яго:

– Хто такі? Мы чулі, што нарадзіўся Прамудры Салямон за трыдзевяць зямель, але ён сюды не дойдзе.

– Я не дайшоў, але прыехаў.

Тая змяя кажа:

– Будзем біцца! Чысць пляц!

Ён кажа:

– Ты чысць праклятаю сілаю, а я з прэснаю* душою

* Прэсная душа - тут, чыстая душа.

чысціць не магу.

Як дзьмухнула змяя, ачысціла пляц на восем вёрст. Як дзьмухнуў Прамудры Салямон, ачысціў пляц на дзесяць вёрст.

Зачалі біцца; забіў тую змяю Прамудры Салямон. Прыходзіць другая змяя і пытае:

– Хто ты такі? Мы чулі, што нарадзіўся Прамудры Салямон за трыдзевяць зямель, але ён сюды не дойдзе.

Прамудры Салямон кажа:

– Я не дайшоў, але прыехаў.

– Чысць пляц!

Прамудры Салямон кажа:

– Ты чысць, ты з праклятаю сілаю, а я з прэснаю душою чысціць не магу.

Як дзьмухнула змяя, ачысціла на дзесяць вёрст. Прамудры Салямон - на дванаццаць вёрст. Зачалі біцца; збіў тую змяю Прамудры Салямон. Выходзіць трэцяя змяя і пытае:

– Хто такі? Мы чулі, што нарадзіўся Прамудры Салямон за трыдзевяць зямель, але ён сюды не дойдзе.

– Я не дайшоў, але прыехаў.

Пытае змяя:

– Біцца альбо мірыцца?

Прамудры Салямон кажа:

– Біцца!

Змяя кажа:

– Чысць пляц!

– Чысць ты праклятаю сілаю, а я з прэснаю душою чысціць не магу.

Як дзьмухнула змяя, ачысціла пляц на дваццаць вёрст. Прамудры Салямон - на восем вёрст.

Зачалі біцца. Змяя ўгнала Прамудрага Салямона ў зямлю па калена. Тады ён кажа:

– Жаўнер б'ецца і дае перадых, а ты мне не даеш.

– Не, не дам, заб'ю!

Прамудры Салямон зачаў біць, паправіўся, збіў апошняю змяю. Пайшоў да саду, зняў каралеўну ў садзе з дрэва, набраў яблык для маткі з таго дрэва, дзе была каралеўна. Каралеўна

просіць на абед Прамудрага Салямона. Прамудры Салямон кажа:

– Не магу, хворая матка, трэба нясці яблыкі для маткі.

Каралеўна кажа:

– Давай памяняемса жуковінкамі*.

Каралеўна дала яму сваю, а Прамудры Салямон - сваю.

Кажа Прамудры Салямон каралеўне:

– Прысылай караблі на выспу тую каля майго дома, я буду чакаць.

Пайшоў Прамудры Салямон дадому, прынёс матцы яблыкі. Матка з'ела, была здаровая тры дні. Пасля захварэла зноў матка.

Пытае Прамудры Салямон у маткі сваёй:

– Можа табе што снілася?

Яна кажа:

– Мне снілася, што трэба зрабіць ванну, тады я буду здаровая. Сын пайшоў, раздзеўся, зачаў секчы дровы. Насек дроў, наносіў вады. Вылез той разбойнік з-за печы і ўкраў у Прамудрага Салямона падцяжкі. Прамудры Салямон аглянўся і кажа:

– Дзе мае падцяжкі?

Вылазіць разбойнік з-за печы і кажа:

– Тут, у мяне.

Кажа:

– Ну, забіў ты нас, а я цябе аднаго не буду, толькі табе выдзеру вочы.

Выдраў вочы разбойнік Прамудраму Салямону. Пайшоў Прамудры Салямон на тую выспу, дзе мелі прыйсці караблі. Пачуў Прамудры Салямон, што прыходзяць караблі, чакаюць на яго.

Чакалі два дні, не прычкалі, паплылі дахаты.

Пытае каралеўна:

– Чаму не прывязлі Прамудрага Салямона?

Яны кажуць:

* Жуковінка - пярсцёнак з каштоўным каменем.

– Няма нікога, адзін ляжыць без вачэй.

Каралеўна кажа:

– Чаму не забралі, гэта ён.

Села каралеўна ў карабель, паплыла сама. Пачуў Прамудры Салямон, што прыплыла сама, і ўзлажыў жуковінку на руку. Каралеўна глянула і пазнала па сваёй жуковінцы, што гэта ён.

– Забірайце яго без вачэй.

Забралі без вачэй, прывязлі дахаты. Далі агалоску:

– Хто можа ўставіць вочы, той будзе мець вялікую ўзнагароду.

Прышоў стары жаўнер і ўставіў вочы. Кажа каралеўна:

– Будзем цяпер жаніцца.

Ён кажа:

– Не магу, трэба даставіць матку маю.

Сеў на караблі і паплыў па матку. Прыплыў да выспы, да той, на якой быў раней. Кажа на свае караблі:

– Чакайце мяне да трэцяй гадзіны; калі я не прыйду па трэцяй гадзіне, плывіце дадому, не чакайце мяне.

Прышоў Прамудры Салямон у лес пад тую хату, бачыць, ідзе разбойнік з маткаю на шпацыр. Разбойнік кажа:

– Муруйце слуп у неба і ў зямлю, то буду неба і зямлю варочаць.

Пайшоў Прамудры Салямон і ўлез да пакою, і лёг пад ложкам. Прышоў разбойнік з маткаю і леглі спаць. Разбойнік разабраўся*, скінуў падцяжкі, павесіў падцяжкі на крэсле, і сам з маткай пазаснулі.

Прамудры Салямон украў тыя падцяжкі і ўзлажыў на сябе; вылез з-пад ложка і пайшоў да караблёў. Кажа:

– Чакайце мяне, паедзем дадому, а я пайду забяру сваю матку.

Прышоў Прамудры Салямон, аж яны спяць. Адчыніў дзверы, дык яны папрахапляліся. Пытае разбойнік:

– Дзе мае падцяжкі?

* Разабраўся - распрануўся. Антонім: увабраўся - апра-
нуўся

Прамудры Салямон кажа:

– Тут, у мяне,– кажа. – Ты выдраў мне абодва вокі, а я табе адно.

Узяў ён адно, а абодва выдраў. На матку кажа:

– Ну, матка, збірайся, паедзем са мною, будзеш на вяселлі маім.

Забраў матку і паехаў. Прыехаў Прамудры Салямон, пабыў тры дні, і вяселле пачалося. Жаніўся Прамудры Салямон з каралеўнаю. Здаў яму кароль усё войска. Прамудры Салямон сеў конна і паехаў аглядаць войска. Як аб’ехаў, прыехаў да караля і кажа:

– Што ў вас за войска, калі мне пашаны не выказвае?

Кароль разгневаўся, казаў паклікаць салдата таго, які не выказаў пашаны Прамудраму Салямону. Пазвалі таго салдата. Кажа той жаўнер:

– Не магу выказаць пашаны: меў аднаго сына, называўся Прамудры Салямон, а як сеў на лодку, дык занясло за трыдзе-
вяць зямель у дзесятае царства; служыў дваццаць пяць гадоў і цяпер служу, дваццаць пяты год канчаю.

Кажа Прамудры Салямон:

– Дык ты - мой бацька!

Пытае ён у бацькі:

– Што зрабіць з мацераю, што яна мяне ўсюды пасылала, кабы страціць?

Бацька кажа:

– Нічога іншага няможна зрабіць, трэба прывяскі стэ-
павага каня, узяць матку, прывязаць да каня да хваста галавою,
дык няхай яе разнясе.

5. Верабей

Сеў Верабей на былінку, а былінка не калыша. Верабей кажа:

– Каза, каза, ідзі былінку грызці, бо мяне не калыша.

Каза не пайшла.

– Пачакай, каза, прывяду на цябе ваўка.

Не пайшоў воўк.

– Пачакай, воўк, прывяду на цябе людзей.

– Ідзіце, людзі, воўка біць. Воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінку грызці, былінка мяне не калыша.

Не ідуць людзі воўка біць.

– Пачакайце, людзі, прывяду на вас мядзведзя.

– Мядзведзь, мядзведзь, ідзі людзей драць. Людзі не ідуць ваўка біць, воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінку грызці, былінка мяне не калыша.

Мядзведзь не пайшоў.

Пайшоў верабей па доўбню.

– Доўбня, доўбня, ідзі мядзведзя біць. Мядзведзь не ідзе людзей драць, людзі не ідуць ваўка біць, воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінку грызці, былінка мяне не калыша.

Доўбня не пайшла.

– Пачакай жа, доўбня, прывяду на цябе чарвей.

– Ідзіце, чэрві, доўбню тачыць. Не ідзе доўбня мядзведзя біць, мядзведзь не ідзе людзей драць, людзі не ідуць ваўка біць, воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінкі грызці, былінка мяне не калыша.

Чэрві не пайшлі.

– Пачакайце ж, чэрві, прывяду на вас курэй.

– Куры, ідзіце чарвей есці. Не ідуць чэрві доўбню тачыць, доўбня не ідзе мядзведзя біць, мядзведзь не ідзе людзей драць, людзі не ідуць ваўка біць, воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінкі грызці, былінка мяне не калыша.

Куры не пайшлі.

– Пачакайце ж, куры, прывяду на вас каршуна.

– Каршун, каршун, ідзі курэй есці. Куры не ідуць чарвей есці, чэрві не ідуць доўбні тачыць, доўбня не ідзе мядзведзя біць, мядзведзь не ідзе людзей драць, людзі не ідуць ваўка біць, воўк не ідзе казу есці, каза не ідзе былінкі грызці, былінка мяне не калыша.

Пайшоў каршун курэй есці, пайшлі куры чарвей есці, пайшлі чэрві доўбню тачыць, пайшла доўбня мядзведзя біць, пайшоў мядзведзь людзей драць, пайшлі людзі ваўка біць,

пайшоў воўк казу есці, каза пайшла былінку грызці, пачала былінка верабейчыка калыхаць.

6. Тромсын

Адзін жаўнер меў сына. Ён быў рад з яго: дзе ідзе, дык і з сабою яго бярэ. Выйшаў у поле і гарэ; крычыць на валы, і сын крычыць. Едзе пан і пытае:

– Хто гэта крычыць у цябе другі?

Ён кажа:

– Гэта сын мой.

Пан кажа:

– Прадай мне.

Ён кажа:

– Не магу: аднаго сына маю, шкада прадаваць.

А сын кажа:

– Прадай, бацька.

Бацька кажа:

– А што за цябе ўзяць?

Сын кажа:

– Вазьмі грошай мяшок роўны са мною.

Пан пытае:

– Што хочаш?

Ён кажа:

– Насып, пан, грошай мяшок роўны з сынам, то, пан, забярэш.

Пан даў грошай мяшок роўна з сынам, забраў сына і паехаў. Ад'ехаў тры мілі і выкінуў сына. Каля таго сына выраслі харошыя кветкі. Ідуць трое людзей, бачаць, што растуць харошыя кветкі і знайшлі там таго сына. Знайшлі ўтрох, і забралі яго, і далі яму імя Тромсын. Едзе пан і кажа:

– Прадайце мне.

Дык яны кажуць:

– Прадамо.

Пытае пан:

– Што хочаце?

– Знайшлі ўтрох і хочам трыста рублёў.

Пан заплаціў ім грошы, узяў Тромсына і павёз з сабою.

Прывёз да хаты і кажа:

– Ну, Тромсын, прыходзь да мяне ўвечары на дыспазіцыю.

Прышоў Тромсын. Пан кажа:

– Я цябе купіў, даў за цябе трыста рублёў; ёсць у мяне ў стайні конь, трэба, каб ты аб'ездзіў яго, бо ніхто не можа аб'ездзіць; дванаццаць чалавек даваў да аб'езджвання, а ты, каб адзін аб'ездзіў.

Прышоў Тромсын да стайні. Конь пытае:

– Што ты, Тромсын, смутны, ды невясёлы.

– Як жа я магу вясёлым быць, калі пан казаў, каб я цябе аб'ездзіў.

Конь сказаў:

– Сядай і езь.

Ён сеў на каня і паехаў. Прыходзіць да пана. Пан кажа:

– Аб'ездзіў, Тромсын, ну прыходзь вечарам на дыспазіцыю.

Прыходзіць на дыспазіцыю. Пан пытае:

– Аб'ездзіў каня?

– Аб'ездзіў.

– Ну, Тромсын, цяперака трэба, каб ты даведаўся, чаму сонца смутнае ды невясёлае.

Прыходзіць Тромсын да стайні. Конь пытае:

– Чаму, Тромсын, смутны, ды невясёлы.

– Як жа мне вясёлым быць, калі бяда.

Конь пытае:

– Што за бяда?

– Пан казаў, каб я даведаўся, чаму сонца смутнае ды невясёлае.

Конь кажа:

– Гэта не бяда, сядай на мяне і езь.

Прыехалі да мора. Аж едзе пані. Пытае Тромсын:

– Чаму сонца смутнае, невясёлае?

Кажа сонца:

– Як пахмурны дзень, то невясёлае, а як дзень хорошы, то вясёлае.

Паехаў Тромсын дадому. Пан пытае:

– Даведаўся?

Ён кажа:

– Даведаўся: як пахмурны дзень, то невясёлае, а як дзень хорошы, то вясёлае.

Пан кажа:

– Ну, Тромсын, каб ты мне даставіў тую панну, каторая ездзіла.

Прыйшоў да каня Тромсын і кажа:

– Бяда.

Конь кажа:

– Гэта не бяда, але будзе бяда; скажы свайму пану, каб зрабіў павозку на шасці замках.

Тромсын залажыў каня і паехаў. Прыязджае Тромсын да мора, і прыязджае тая пані і пытае:

– Што, Тромсын, ездзіш?

Тромсын кажа:

– Еджу з таварамі, можа, пані купіць.

Пані кажа:

– Дастань тавараў.

Ён кажа:

– Не магу, трэба трымаць каня, няхай пані лезе сама.

Пані адамкнула, палезла па тавары; а як залезла за апошнія дзверы, падскочыў конь і замкнуў паню. Залажыў Тромсын каня і паехаў дадому. Прыязджае пад ганак, пан пытае:

– Ёсць пані?

Ён кажа:

– Ёсць.

Адамкнулі павозку, аж пані няма. Пан кажа:

– Ну, Тромсын, першы раз табе дарую, а другі раз не дарую, калі не прывязеш той пані.

Прыходзіць Тромсын да каня і кажа:

– Бяда.

Конь пытае:

– Чаго бяда, гэта не бяда, але будзе бяда; скажы свайму пану, няхай зробіць воз на дванаццаць дзвярэй.

Пан казаў зрабіць воз на дванаццаць дзвярэй. Залажыў Тромсын каня і паехаў па тую паню. Прыязджае Тромсын, аж едзе тая пані і кажа:

– А, Тромсын, хацеў мяне абмануць.

Ён кажа:

– Я не быў ніколі тут, прыехаў першы раз; можа, пані купіць тавары?

Пані кажа:

– Пакажы.

Ён кажа:

– Не магу пакінуць каня, няхай пані лезе сама шукаць тавары.

Пані палезла шукаць тавары і залезла за астатнія дзверы. Тромсын устаў і замкнуў паню. Паехаў Тромсын да хаты. Пытае пан:

– Ці ёсць?

Кажа:

– Ёсць.

Адмыкаюць дзверы, аж вылазіць пані з воза. Увечары кліча пані Тромсына:

– Ну, Тромсын, дазнаўся ты ў мяне, чаму я смутная ды невясёлая, і даставіў ты мяне; ну, цяперака, Тромсын, каб ты даставіў мой куфар.

Прышоў Тромсын да стайні і кажа да каня:

– Бяда.

Конь кажа:

– Гэта не бяда, але будзе бяда; сядай на мяне і едзь.

Прыехалі да мора. Конь кажа да Тромсына:

– Тут будуць марскія свінні, будуць заядацца, дык ты ідзі, разлучы, скажаш ім: “Калі прынясеце мне куфар, то я вас разлучу кожных па сваёй масці: сівыя да сівых, чорныя да чорных, белыя да белых”.

Тромсын разлучыў, і яны прынеслі куфар. Узяў куфар і

павёз да пані. Пані кажа:

– Ну, Тромсын, прыходзь вечарам на дыспазіцыю.

Тромсын прыйшоў. Пані кажа:

– Ну, Тромсын, даставіў ты мяне, даставіў мой куфар, цяпер дастаў мае ключыкі ад куфра.

Прыходзіць да каня. Конь у яго пытае:

– Што ты смутны, невясёлы?

– Як жа мне вясёлым быць, калі бяда?

Конь пытае:

– Што за бяда?

– Пані казала, каб даставіць ключыкі.

– Гэта не бяда, сядай на мяне і едзь.

Прыехаў Тромсын да мора. Конь кажа:

– Улезь у ваду, тут будзе ісці рыба адна, дык не чапай, і другая – не чапай, трэцяя будзе ісці, дык злаві і кажы: “Аддай ключыкі ад куфра”.

Улез Тромсын да мора і стаіць. Адна рыба ідзе, не чапаў, другая, не чапаў, як трэцяя – злавіў і казаў:

– Аддай ключыкі ад куфра.

Яна аддала, і Тромсын паехаў да хаты. Прыязджае, а пані пытае:

– Ёсць? Прыходзь на вечар на дыспазіцыю да мяне.

Гаворыць вечарам:

– Даставіў ты мяне, даставіў мой куфар, даставіў мае ключыкі, цяпер трэба, каб ты даставіў шэсць коней, а сёмую кабылу.

Прыходзіць ён да стайні. Конь пытае:

– Што, Тромсын, смутны, ды невясёлы?

Кажэ Тромсын:

– Як жа мне вясёлым быць, калі пані казала, каб даставіць шэсць каней, сёмую кабылу.

Конь кажа:

– Ну, Тромсын, гэта не бяда; скажы свайму пану, няхай дасць шэсць шкур і пуд смалы; дык ты вазьмі, на мяне налажы шкуру, а па шкуры смалу, па той смале шкуру другую, а па той шкуры смалу, а па смале трэцюю шкуру і г. д.

Як усе шкуры ўлажылі, дык конь кажа на Тромсына:

– Сядай, едзь.

Прыехалі да мора. Закрычаў конь – адазваліся коні ў моры. Дык той конь казаў:

– Тромсын, едзьма.

Пад'ехалі далей. Заржаў конь зноў, адазваліся коні тыя. Дык ён кажа Тромсыну:

– Едзьма, бо не ўцячэм.

Зачалі ехаць, аж дагналі іх тыя коні і садралі адну шкуру з таго коня, што была прылеплена смалою. Далей, ды далей Тромсын са сваім канём. Яны зноў дагналі Тромсына, сарвалі шкуру, а Тромсын далей са сваім канём і г. д.

Прыехалі пад ганак, і тыя коні сарвалі апошнюю шкуру. Пані выходзіць, пляснула ў далоні:

– Добры дзень, коні.

Тут усе сталі. Пані кажа:

– Адвядзі коней да стайні і прыходзь да мяне на дыспазіцыю.

А на дыспазіцыі пані кажа:

– Ну, Тромсын, даставіў ты мяне, мой куфар, мае ключыкі і маіх коней; цяпер яшчэ трэба, каб ты мне даставіў жывучай і гаючай вады.

Прыходзіць ён да каня, конь пытае:

– Што, Тромсын, смутны, ды невясёлы.

– Як жа мне вясёламу быць, калі пані загадала жывучай і гаючай вады даставіць.

Конь кажа:

– Гэта тая бяда.

Кажа:

– Пайдзі да свайго пана, няхай дасць два глячкі.

Даў пан два глячкі. Тромсын сеў і паехаў. Прыехаў да мора. Кажа конь:

– Вазьмі мяне зарэж, выкінь мае кішкі і ўлезь у сярэдзіну; прыляцяць крукі* есці маё мяса, дык ты старога не бяры, але

* Крук - крумкач.

маладога; стары будзе пытаць цябе: “Чаго трэба?” Ты кажы: “Жывучай і гаючай вады”; дык ён спытае: “Ты маеш пасудзіну?”, ты скажы: “Маю”; ён скажа: “Прывяжы мне адзін гляк пад адно крыло, а другі пад другое”.

Тромсын так зрабіў. Прывязаў два глячкі пад крылы круку, а крук паляцеў і прынёс жывучай і гаючай вады. Тромсын устаў, разадраў кручаня. Крук кажа:

– Што, Тромсын, зрабіў, нашто разадраў?

Ён кажа:

– Ваду тваю будзем правяраць.

Узяў Тромсын, пашмарававу гаючай вадой, зраслося так, як і было; пашмарававу жывучай, аджыло. Тады Тромсын узяў каня свайго, пашмарававу вадой гаючай, а потым жывучай, і ажыў конь. Сеў і паехаў. Прыехаў да хаты. Пані кажа:

– Ёсць?

Тромсын кажа:

– Ёсць вада.

Пані кажа:

– Трэба зарэзаць каня.

Зарэзалі каня. Пашаравалі гаючай – загаілася; пашаравалі жывучай – ажыў конь. Кажа пані:

– Ну, Тромсын, цяпер трэба зрабіць ванну і тры разы скупацца ў катле, як будзе кіпець вада.

Прыходзіць Тромсын да каня. Конь пытае:

– Чаму, Тромсын, смутны, невясёлы?

Ён кажа:

– Як жа мне вясёламу быць, калі пані казалі ў гарачай вадзе купацца.

Конь кажа:

– Пайдзі, падаі тую кабылу, якую прывёў той пані, і ўлі тое малако ў кацёл, дзе кіпіць вада; улезь, тры разы акуніся.

Прыйшла пані, прыйшоў пан. Тромсын улез у кацёл, акунуўся тры разы і стаў прыгажэйшым ад той пані. Кажа пан назаўтра, каб зрабіць і яму ванну. Зрабілі ванну, вада кіпела. Пан улез у кацёл і зварыўся.

А пані з Тромсынам жыве і сёння.

7. Сынкі з месяцам у лобе

Былі ў пана тры дачкі. Пайшлі яны жыта жаць, ажно едзе кароль. Самая старэйшая дачка кажа:

– Найяснейшы кароль, вазьмі з сабой, дам табе хустку беленькую, тоненькую.

– Я тваёй хусткі не хачу і цябе не хачу.

На другі дзень зноў пайшлі жыта жаць, зноў едзе кароль.

Другая кажа:

– Найяснейшы кароль, вазьмі мяне з сабой: пашыю табе кашульку тоненькую, беленькую.

– Я не хачу тваёй кашулькі і цябе не хачу.

На трэці дзень зноў пайшлі жыта жаць. Трэцяя дачка кажа:

– Найяснейшы кароль, вазьмі мяне з сабой: нараджу два сыны: месяцы ў лобе, а зорачкі ў патыліцы.

Паехаў пан кароль на паляванне, а жонка нарадзіла двух сыноў: месяцы ў лобе, зорачкі ў патыліцы. Была ахмістрыня ў тым дварэ. Узяла, парэзала тых сыноў, у ганку схавала, а адпісала да караля, што жонка двух катой нарадзіла. Кароль адпісаў: хоць каты, няхай жывуць.

На месцы пахавання тых сыноў выраслі два явары. Ахмістрыня ўжо была за жонку, а былую жонку адправілі ў поле авечкі пасці. А тыя явары ды ўсё вочы мулялі ахмістрыні. Дык яна ўжо хацела, каб тыя явары пассякаць, і пассякалі тыя явары, ды зрабілі ложка. Уночы, як лягуць яны спаць, гэтак ложка кажа:

– Мне лёгка, бо бацька ляжыць, а мне надта цяжка, бо на мне мачыха ляжыць.

Дык яна казалася тое ложка пасекчы і спаліць. Бацька не хацеў, а яна настаяла, каб спалілі. Спалілі тое ложка, ды выляцелі дзве іскрачкі, зрабілася з іх два галубкі. Як тая мачыха ходзіць, то тыя галубкі надта вочы муляюць. Дык яна канешне настаяла, каб парэзала галубкой тых. Упалі дзве кропелькі крыві з тых галубкой, зрабіліся два карабцы*. На моры плавалі яны. Як

* Карабцы - селезні

мачыха ходзіць каля мора, дык яны паплывуць на сярэдзіну, а як толькі пойдзе да мора іх маці, што авечкі пасвіла, то плывуць да берага. Яна пазнала сваіх сыноў; узяла і пайшла жабруючы. Прыйшла да такога палаца, куды кароль едзе, і заязджае на ноч туды.

Просіцца яна туды: пусціце на ноч. Ажно кажуць:

– Да нас кароль едзе, мы жабрачку не пусцім.

– Мы хоць пад печкай паляжымо.

Пусцілі на ноч. Палезлі пад печ і паляглі. Ажно заехаў кароль. Кароль сядзеў, і не было каму бочкі арэхаў пачатаваць*. Ён кажа:

– Хто мне арэхаў бочку пачатуе?

Ажно пад печкай аказаліся тыя сынкі:

– Пачатуем мы!

Пачалі на іх крычаць:

– Ці вы, жабракі, ды пачатуеце, вам трэба было не вылазіць.

Ажно яны вылезлі і зачалі чатаваць. Яны чатуюць ды прыгаворваюць:

– Былі ў бацькі тры дачкі (два гарэшкі, це), жалі пад гарой жыта (два гарэшкі, це), едзе кароль: “Найяснейшы кароль, вазьмі мяне з сабой, дам табе хустачку беленькую, тоненькую” (два гарэшкі, це). “Я тваёй хустачкі не хачу і цябе не хачу” (два гарэшкі, це). На другі дзень зноў едзе кароль: “Найяснейшы кароль, вазьмі мяне з сабою, пашыю кашульку беленкую, тоненькую” (два гарэшкі, це). “Я тваёй кашулькі не хачу і цябе не хачу” (два гарэшкі, це). На трэці дзень зноў едзе кароль (два гарэшкі, це). “Найяснейшы кароль, вазьмі мяне з сабою (два гарэшкі, це), нараджу табе сынкаў: месяцы ў лобе, а зорачкі ў патыліцы” (два гарэшкі, це). Ажаніліся яны (два гарэшкі, це). Пакінуў яе цяжарную (два гарэшкі, це), а сам паехаў на паляванне (два гарэшкі, це). Была ахмістрыня (д. г. ц.). Жонка нарадзіла двух сынкаў (д. г. ц.). Тая ахмістрыня адкрала (д. г. ц.) ды парэзала (д. г. ц.). Два каты спавіла (д. г. ц.). Ахмістрыня

* Пачатаваць - пацатаваць, разлажыць па парах.

адпісала, што яна парадзіла два каты (д. г. ц.). Адпісаў: “Няхай хоць каты жывуць” (д. г. ц.). Схаваліся ў ганку тья сынкі (д. г. ц.), і выраслі два явары (д. г. ц.). Адправілі жонку авечак пасвіць (д. г. ц.). Ахмістрыня казала тья явары пасячы і ложка зрабіць (д. г. ц.). Паляглі спаць (д. г. ц.). Ды ў ночы гаворыць ложка (д. г. ц.): “На мне айцец ляжыць, то мне лёгка (д. г. ц.); на мне мачыха ляжыць, то мне цяжка” (д. г. ц.). Яна ўчула, ды казала тое ложка пасячы (д. г. ц.). Ужо пасеклі тое ложка (д. г. ц.). Казала пасячы, ды спаліць (д. г. ц.). Вылецелі дзве іскаркі (д. г. ц.), зрабіліся галубкі (д. г. ц.). Ды казала жонка галубкоў парэзаць (д. г. ц.). А кароль не хоча рэзаць (д. г. ц.): “Гэтакія пекныя, няхай жывуць” (д. г. ц.). А яна канешне настаяла, каб парэзаць (д. г. ц.). Зрабілася два карабцы, пайшлі на мора (д. г. ц.). Як каля мора мачыха ходзіць, далёка паплывуць (д. г. ц.). А як маці, то прыплывуць (д. г. ц.). Дайшла да двара ды і просіцца на ноч (д. г. ц.). Дык яны не пушчаюць (д. г. ц.). Кароль пазнаў, ды шапачкі паздымаў: так у пакоі стала відно. Дык яны тую ахмістрыню на жалезную барану разадралі, а жабрачку з-пад печкі дасталі, ды і паехалі яны з каралём да сябе.

8. Лёкай-камень

Быў адзін купец, і паехаў у другую зямлю купцаваць, і упадабаў сабе там паненку. Падмовіў яе і забраў з сабою. Прывёз дадому і ажаніўся. Жылі сабе добра, мелі ўслужнага лёкая. Жылі блізка год. Запрасілі бацькі яе ў госці. Паехалі і забралі лёкая з сабою. Плылі цэлы месяц праз мора. Прысніўся лёкаю сон: хто на акрэнце* пераначуе тры ночы, будзе шчаслівы. Дык лёкай просіцца ў пана, каб пусціў на акрэнт начаваць. Пан яго пусціў. Прышоў ён на акрэнт начаваць, аж прылятае да яго птушка і гаворыць яму:

– Падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, дадуць там яму гарбаты з атрутай, а ёй на тры гады аўсянага хлеба дзеля сораму: чаго ад сваіх

* Акрэнт - карабель.

бацькоў уцякла; але хто чуе гэтыя словы і перакажа, то па калена каменем абвернецца.

Прыходзіць другая ноч. Просіцца лёкай зноў на акрэнт начаваць. Прышоў ён на акрэнт, аж прылятае птушка і гаворыць яму:

– Падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, дадуць купцу такога каня, што як сядзе на яго, то ён яго па ўсім полі разнясе, а жонцы дадуць на тры гады аўсянага хлеба дзеля сораму: чаго ад сваіх бацькоў уцякла ў чужую зямлю; але хто чуе ды перакажа гэтыя словы, то па пояс каменем абвернецца.

Прыходзіць трэця ноч. Просіцца ён зноў у свайго купца на акрэнт начаваць. Толькі што прышоў на акрэнт начаваць, прылятае да яго птушка і гаворыць яму:

– Падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, паложачь іх спаць у такі пакой, што там ёсць змяя пад падлогаю на дванаццаць галоў, і тая іх абоіх паесць; але хто чуе ды перакажа гэтыя словы, то зусім каменем абвернецца.

Прыехалі яны да берага, да сваіх сваякоў берага, увайшлі да пакою. Даюць яму гарбаты з атрутай. Лёкай казаў:

– Дайце, мне, я занясу свайму пану, бо вашыя слугі не ўнаровяць.

Узяў ён тую гарбату, несучы наўмысля паклыпаў, упаў, выліў тую атруту, і шклянка пабілася. Потым даюць купцу каня такога, што яго па ўсім полі разнясе. Дык лёкай казаў:

– Дайце мне, я прывяду свайму пану, бо вы не ведаеце, як падаць.

Узяў вывастрыў меч, узяў таго каня ведучы і прабіў.

Потым палажылі купца з жонкай спаць у такі пакой, дзе ёсць пад падлогаю змяя на дванаццаць галоў. Дык яны ляглі спаць, а лёкай свечку запаліў і ў пакоі сядзеў цэлую ноч. У самую дванаццатую гадзіну падымаецца падлога і вылазіць тая змяя. Як уцяў лёкай, дык зараз тры галавы сцяў. Потым другі раз, трэці і чацвёрты і зусім пасек, толькі кроў папырскала па пакоі. Ён наносіў вады і вымыў пакой і ўбачыў, што кроў капнула

пані на лоб; дык ён не меў як змыць, але прыйшоў і языком злізаў. Стаў ён зліваць, а пан яго ўстаў і ачнуўся і мысліў на яго, што ён прыйшоў паню цалаваць. Назаўтра ўсе паўставалі. Расказаў купец, што яго лёкай прыходзіў уночы паню цалаваць. Дык асудзілі лёкаю за тое прывязаць да слупа і застрэліць. Прывязалі яго да слупа, дык лёкай пачаў прасіцца:

– Не страляйце, дазвольце мне сон расказаць, што я сніў на акрэнце: першую ноч прыйшоў я на акрэнт начаваць, аж прылятае птушка і гаворыць, што падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, дадуць яму гарбату з атрутаю, а ёй дадуць на тры гады аўсянага хлеба; але хто чуе ды адкажа, то па калена каменем абярнецца.

Дык, як прыехалі да берага, далі гарбату з атрутаю; я нёс тую гарбату, узяў шклянку, пабіў і выліў атруту.

Як толькі гэтае слова лёкай сказаў, дык па калена ў камень абярнуўся.

Потым гаворыць лёкай:

– Я пайшоў на другую ноч на акрэнт начаваць, аж прылятае да мяне птушка і гаворыць мне: «Падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, дадуць яму такога каня, што яго па ўсім полі разнясе. Дык я ўзяў таго каня і прабіў. Але хто чуе ды перакажа гэтыя словы, то па пояс каменем абярнецца».

Як толькі сказаў, дык і абярнуўся. Потым яшчэ гаворыць:

– Пайшоў я зноў начаваць на акрэнт, аж прылятае птушка да мяне і гаворыць: «Падобны ды падобны, але ў жыцці няпэўны: прыедуць да берага да сваіх бацькоў, паложачь іх спаць у такі пакой, дзе ёсць змяя на дванаццаць галоў, і яна іх абоіх паесць, але хто чуе ды перакажа, дык заўсім каменем абярнецца». Палажылі іх спаць. Дык я ўзяў вывастрыў меч і сядзеў ноч, пільнаваў; як вылезла змяя, дык ёй усе галовы пасцінаў і яе зусім пасек. Пачаў вымываць пакоі і пырснула кроў на лоб пані, дык я языком злізаў тую кроў, а пан казаў, што цалаваў.

І як казаў усе гэтыя словы, дык і зусім абярнуўся ў камень.

Паглядзелі потым усе судзі, якія судзілі яго расстраляць,

у тым пакоі і знайшлі пасечаную змяю. І тады ўсе паверылі яго словам. Калі выязджаў дахаты купец у сваю старану, пашкадаваў свайго лёкая, што ён яму верна служыў; той камень забраў і павёз. Прывёз да сваёй хаты камень той, палажыў яго ў стайню, і ён там ляжаў.

Праз сем гадоў прысніўся купцу сон, што каб зарэзаў сваіх двух дзяцей і тою кроўю пашмараваў бы той камень, дык лёкай аджыў бы.

Дык ён узяў двух сыноў сваіх, завёў да лядоўні і абодвух зарэзаў. Вышмараваў тою кроўю камень. І ўстаў лёкай з каменя, і гаворыць:

– Ах, як я смачна заснуў.

А купец яму адказывае:

– Дзе ж ты заснуў, калі ты быў сем гадоў каменем; дык я ўзяў сваіх двух сыноў, зарэзаў і пашмараваў тою кроўю камень, і ты з каменя зноў адварнуўся.

Дык лёкай гаворыць, што няпраўда:

– Ідзі, пакажы ты мне сыноў тваіх, дзе яны ляжаць.

Прыходзяць яны да лядоўні, адчынілі лядоўню, бачаць – абое тыя хлопчыкі жывыя. Дык яны ўсе з радасці ўзялі тых хлопчыкаў, прывялі да пакояў і там па сённяшні дзень жывуць.

9. Воўк

Быў адзін бацька і меў трох сыноў: двух разумных, а адзін дурны. Прымусіў іх бацька пільнаваць сады. Старэйшы пайшоў перш пільнаваць: узяў і заснуў, і яблыкі абарвалі. На другую ноч пайшоў другі, і той заснуў, і яблыкі чыста абарвалі. На трэцюю ноч паслаў бацька дурня пільнаваць. Дурань узяў з сабою шчотку, сам сеў, шчотку падпёр пад баряду, за нагу прывязаў да яблыні сам сябе і пачаў драмаць. Штырхануў барядою ў шчотку і прагнуўся: бачыць - на яблыню птушка прыляцела з другога царства і абрывае яблыкі. Ён хацеў яе злавіць і не злавіў, толькі адну пёрынку вырваў і заткнуў яе за шапку. Прыходзіць назаўтра да бацькі. Пытаецца бацька яго:

- Дзе ўзяў гэтую пёрынку?

А ён адказвае:

- Прылятала птушка ўночы і абрывала яблыкі.

Дык бацька паслаў усіх трох сваіх сыноў, каб яны даставілі з другога царства тую пташку. То яны выйшлі ўсе тры і знайшлі тры дарогі: адзін пайшоў на дарогу, дзе шчасце, другі пайшоў таксама, а трэцяга, дурня, выправілі на такую дарогу, дзе смерць. Дурань ішоў тры вярсты да лесу і сустракае яго воўк. Пытае яго:

- Куды ідзеш, дурань?

А ён адказвае:

- Бацька нас выслаў, каб мы даставілі тую пташку, што ў нас абарвала яблыкі.

Тады воўк на яго кажа:

- Я цябе з'ем.

А ён адказвае:

- Еш, маеш волю.

Потым воўк гаворыць:

- Сядай на мяне і паедзем.

Едуць яны і прыязджаюць у другое царства, дзе ёсць у двары Жар-пташка. Дык воўк кажа на дурня:

- Ідзі ў гэты палац, і там у клетцы сядзіць Жар-пташка, не бяры яе з клеткаю, але бяры без клеткі; бо, калі возьмеш з клеткаю, дык цябе там зловяць.

Дурань пайшоў у двор і знайшоў у садзе стаяўшую клетку, у той клетцы сядзіць Жар-пташка. Дык ён паглядзеў, што клетка харашэйша за пташку, і ўзяў з клеткаю. Пры той клетцы былі прывязаны званкі, і яны зазвінелі. Прачнуліся ўсе ў двары, злавілі дурня і сказалі яму:

- Дастаў нам з трэцяга царства лятучага каня, дык аддамо табе гэтую пташку.

Дык ён выйшаў з двара, ідзе да ваўка і плача. А воўк кажа на яго:

- Я цябе з'ем.

А ён адказвае:

- Еш, маеш волю.

Тады воўк яму гаворыць:

- Сядай на мяне, паедзем.

Едуць яны, едуць і прыязджаюць у трэцяе царства да двара.

Воўк яму кажа:

- Ідзі ў двор да стайні, там стаіць конь; не бяры яго з аброццю, але бяры без аброці.

Калі дурань прыйшоў да стайні, то ўбачыў, што аброць прыгажэйшая за каня, то ён узяў каня з аброццю і вывеў са стайні. Яго злавілі і сказалі яму:

- Дастаў нам з чацвёртага царства паненку, дык мы табе аддамо каня.

Ён ідзе да ваўка і плача. Воўк кажа на яго:

- Я цябе з'ем.

А ён адказвае:

- Еш, маеш волю.

Тады воўк яму гаворыць:

- Сядай на мяне і паедзем.

Едуць яны так, едуць, прыязджаюць да таго двара, а ў тым двары тры паненкі. Выйшлі яны купацца. Воўк кажа:

- Я буду чайкаю*, а ты сядзь і едзь праз гэтую раку.

Прыехаў ён да іх. Яны просяцца, каб павазіў у чайцы.

Села старэйшая, ён павазіў і прывёз на бераг. Узяў другую і тую павазіў і пусціў. Трэцюю як узяў, дык перавёз на свой бок. Селі на ваўка і прыехалі да таго двара. Там воўк зрабіўся паненкаю, і ён аддаў ваўка таго, а яму далі каня. Воўк гаворыць яму:

- Калі ад'едзеш палавіну вярсты, дык успомні пра мяне і скажы: "Ах мой шэры воўк, ды дзе ж ты застаўся!"

Вось яны едуць і праехалі больш за тры вярсты, а пра ваўка дурань забыўся. Потым успомніў і сказаў:

- Ах, мой шэры воўк, дзе ты застаўся?

Аглядваецца назад, бачыць воўк бяжыць, язык высалапіў і даганяе іх.

* Чайка - човен, лодка.

Дагнаўшы, гаворыць на дурня:

- Я цябе з'ем.

А ён адказывае:

- Еш, маеш волю.

І прыехалі яны ўсе да двара. Воўк зрабіўся канём, і ён таго каня аддаў, а яму далі Жар-пташку. Ён узяў Жар-пташку і паненку, на каня селі і паехалі. Ад'ехалі больш за тры вярсты і ўспомніў дурань пра ваўка і сказаў:

- Ах, мой шэры воўк, а дзе ж ты застаўся?

Аглдваецца назад, аж воўк бяжыць. Прыбгае да іх і гаворыць:

- Я цябе з'ем, чаму ты мяне забыў?

А ён адказывае:

- Еш, маеш волю.

Тады воўк гаворыць:

- Ну, едзьма разам.

Прыехалі яны блізка да свайго двара. Тады воўк гаворыць дурню:

- Глядзі ж ты, не засні тут, бо як заснеш, дык прыйдуць браты твае, прыйдуць і цябе заб'юць, а гэтае ўсё забяруць і даставяць да свайго бацькі, і яны будуць жаніцца з гэтаю паненкаю.

А сам воўк узяў і пайшоў у лес ад іх. Надышла ноч, дурань узяў і заснуў. Прышлі браты, яго забілі, завалаклі яго ў лес і кінулі пад куст. Самі забралі ўсё, даставілі да бацькі свайго, і пачаў адзін жаніцца з тою паненкаю.

Прыходзіць воўк да таго дурня, знайшоў яго ляжачым пад кустом і толькі завуў. Бачыць воўк: чалавек барануе на полі, а сам адышоў ад каня ў лес. Воўк прыбег да таго каня і заеў. Наляцела крукоў да таго каня. Воўк узяў самае старшае кручаныя схапіў і сказаў крукам:

- Прынясіце мне жывучай крыві, то аддам вам кручаныя.

Яны прыняслі яму жывучай крыві. Ён узяў тую кроў, памазаў таго каня, і конь устаў. Потым пайшоў да дурня, які забіты ляжаў, памазаў яго кроўю, і стаў ён жывы. Тады воўк гаворыць яму:

- Ідзі дахаты, там ужо ў вас вяселле: твой брат жэніцца з тою паненкаю, якую ты вёз; прыкнінься там жабраком і скажы, няхай табе прынясе маладая хлеба; калі яна будзе падаваць табе хлеб, то ты ёй дасі гэтую палавіну пярсцёнка, які вы разламалі на паловы.

Дурань так і зрабіў.

Прыходзіць туды, зрабіўся ўбогім: згаварыў пацеры і просіць, каб яму прынесла маладая хлеба. Прыносіць маладая хлеба, падае жабраку, а ён выняў з кішэні палавіну пярсцёнка і падаў ёй. Успомніла яна, што ў яе ёсць другая такая палавіна пярсцёнка, і злажыла разам абедзве - злучыліся.

Тады пазнала яго, што гэта ён яе прывёз; адкінулася ад таго нарачонага, а за дурня замуж пайшла.

10. Дванаццаць сыноў-сакалоў

Быў купец багаты, меў фальварак блізка мора. Сам выехаў ў другую зямлю купцаваць і заехаў на ноч да другога купца. У таго былі тры дачкі. Ён лёг спаць. Старэйшая гаворыць:

- Каб гэты купец мяне ўзяў замуж, то я яму выпрала б кашулю такую тонкую, што праз пярсцёнак пралезла б.

Другая гаворыць:

- А каб мяне ўзяў замуж, то я яму такую кашулю выпрала б, што праз іголку, праз вушка пралезла б.

Трэцяя гаворыць:

- А каб мяне ўзяў бы замуж, то я яму нарадзіла б дванаццаць сыноў-сакалоў, па локці рукі ў золаце.

Ён узяў і з меншай ажаніўся. Прывёз яе да дому, а сам выехаў у трэцюю зямлю купцаваць. Жонка яго ў доме нарадзіла дванаццаць сыноў-сакалоў, па локці рукі ў золаце і напісала да яго пісьмо, што нарадзіла. Пісьмо тое ішло каля яе сясцёр; сёстры ўзялі гэтае пісьмо і напісалі да яе мужа, што нарадзіла дванаццаць жарабцоў белагрывых. Ён атрымаў тое пісьмо і адпісаў, каб да яго прыезду ўзялі яе з тымі жарабцамі, засмалілі ў бочку і пусцілі на мора. Едучы дадому ажаніўся з другой.

Яна была ў моры блізка год. Сыны яе выраслі, і бочка трэснула. Адзінаццаць вылецелі з гэтай бочкі, заляцелі на выспу і паставілі сабе хатку. А старэйшы сын з маткаю даплылі да другой выспы і паставілі сабе другую хатку. Едуць праз мора караблі і пытаецца сын з маткаю:

- Можа, што бачылі на свеце?

А яны кажучь:

- Бачылі на моры выспу, на той выспе стаіць хатка, а ў той хатцы адзінаццаць сыноў-сакалоў, па локці рукі ў золаце.

Тады матка гаворыць на сына:

- Гэта там, пэўна, твае браты.

Тады ён ўзяў зрабіўся сокалам і паляцеў туды. Прыляцеў да іх у хатку, не знайшоў іх у доме. Напісаў лісток і палажыў на сталае, а сам узяў і схаваўся ад іх. Яны прыйшлі, прачыталі той лісток, з радасці пачалі клікаць свайго брата. Ён прыйшоў да іх і сказаў, што з маткаю жывуць на другой выспе. Яны ўзялі паляцелі ўсе да маткі і забралі матку да сябе. Паставілі фальварак і пасадзілі харошы сад; у тым садзе каток лезе на яблыньку - гаворыць, а з яблынькі лезе назад - размаўляе. Плывуць караблі каля таго купца, і той купец просіць іх:

- Можа, што бачылі на свеце?

Яны адказваюць яму, што бачылі на моры выспу, на той выспе стаіць прыгожы фальварак і харошы сад; у тым садзе каток лезе на яблыньку - гаворыць, а з яблынькі лезе назад - размаўляе; там жыве матка са сваімі сынамі, дванаццаць сыноў-сакалоў, па локці рукі ў золаце. Тады той купец гаворыць да сваёй жонкі:

- Гэта там мае сыны, а твае пасынкi.

А яна яму адказвае:

- Каб былі твае сыны, а мае пасынкi, то там быў бы пастаўлен такі двор золатам абiты і макам накрыты і ў кожным макавым зерні па тры цвікі ўбiтыя.

А сын старэйшы прыляцеў сокалам туды і слухаў, што яны гаварылі. Прыляцеў назад да сваіх братоў, і за тры месяцы зрабілі так. Плывуць другі раз караблі каля таго купца. Той купец выйшаў і пытаецца ў іх:

- Можа, што бачылі на свеце?

А яны яму гавораць:

- Бачылі на моры выспу. На той выспе стаіць двор золатам абіты і макам накрыты, і ў кожным макавам зерні па тры цвікі ўбітыя, а там жывуць дванаццаць сыноў-сакалоў з маткаю, і па локці ў золаце, і маюць харошы сад, каток лезе на яблыньку - гаворыць, а з яблынькі - размаўляе.

Тады купец той гаворыць да жонкі:

- Жонка, гэта там мае сыны, а твае пасынкi.

А жонка яму адказвае:

- Калі былі твае сыны, а мае пасынкi, то была б з таго двара дарога аж да нашага і золатам ускрозь выліта.

А старэйшы сын прыляцеў сокалам і слухаў, што яны гавораць. Прыляцеў назад да сваіх братоў і сказаў ім. Тады яны ўсе ўкленчылі ў сваім двары і пачалі Бога прасіць цэлую ноч, а назаўтра пачалі рабіць дарогу. Бог ім дапамог, і за тры дні зрабілі і золатам наскрозь вылілі. Пасля ночы ўстае купец, выйшаў на двор і глянуў, што дарога ёсць цераз мора ад яго двара аж да сыноў і золатам выліта. Тады казаў сваім слугам узяць другую жонку, да конскага хваста прывязаць і па ўсім полі разматаць. Сам пераехаў да першай жонкі, і там на сённяшні дзень са сваімі сынамі жывуць.

11. Лёкай і каралеўна

Адзін лёкай служыў у пана дваццаць пяць гадоў і браў па дваццаць пяць рублёў кожны год. Потым ад пана выбіраўся, і пан яму адлічыў з пенсіі за пабітыя талеркі і шклянкі. Яму з пенсіі засталіся толькі тры рублі. Як выбраўся ад пана, дык пайшоў у свет. Прыйшоў да карчмы і там знайшоў нябожчыка: гэты нябожчык быў вінаваты шмат грошай людзям. Прыходзіць той лёкай, пытаецца:

- Чаму так сышлося многа людзей?

А яму кажуць:

- Вінават шмат грошай нам, прыйшлі мы - даходзіць.

Тады той лёкай кажа:

- Усякаму пятую частку сплачу, што ён вінен.

Той лёкай зачаў плаціць даўгі са сваіх трох рублёў, і яму засталася з таго толькі тры грошы. Потым лёкай пайшоў зноў у свет з тымі грашыма. Як адышоў тры мілі, даганяе яго чалавек другі і пытаецца:

- Куды ідзеш?

- Іду ў свет.

Той кажа:

- Ідзём разам, што знойдзем, тое будзем па палове дзяліць.

Прайшлі дзве мілі, знайшлі саракоўку. Зайшлі да карчмы, паснедалі і пайшлі зноў у свет. Знайшлі рубля аднаго, зноў зайшлі да карчмы і выпілі гарбату. Потым пайшлі колькі міль і знайшлі дзесяць тысяч рублёў грошай. Прыехалі да места* і купілі сабе карабель. Накуплялі розных тавараў і паехалі гандляваць у свет. Прыехалі да аднаго места. Той чалавек, які прыстаў да лёкая, кажа яму:

- Бяры і насі да двара і больш не баўся, як тры гадзіны, бо як забавішся больш, то будзе пакута вялікая.

Гэты лёкай бавіўся больш за тры гадзіны. Тутэйшыя людзі кажуць яму, што хто больш перабудзе ў нас, як тры гадзіны, той мусіць начаваць у касцёле. У тым касцёле была заклятая каралеўна, і той каралеўне адпускаўся чалавек на з'ядзенне. Таго лёкая засадзілі да касцёла. Ён першую ноч хаваўся пад бэльку ў касцёле. Тая каралеўна вылезла шукаць есці; не знайшла, у труну замкнулася зноў. Ён кленчыў і пачаў маліцца каля алтара.

На раніцу кароль кажа:

- Пайдзіце, косці прыбярэце таго лёкая.

Прыйшлі, аж ён моліцца каля алтара. Прывялі яго да пакоя, і цэлы дзень прабыў ён у пакоі. Давалі яму піць, есці. Ён вечарам просіцца, каб пусцілі да свайго камрата (таварыша). З салдатамі яго павялі да камрата. Камрат яго быў пры караблі.

* Места - горад.

Той камрат кажа:

- Я табе казаў: ты больш не баўся, як тры гадзіны; ты забавіўся, цяпер згінеш.

Паклікаў яго да сябе і сказаў яму, каб ён схаваўся ў склеп, дзе скідаюць косці.

Уноч вядуць лёкая да касцёла. Прыйшоў ён да касцёла, укленьчыў і пачаў маліцца. Прыйшла дванаццатая гадзіна, ён схаваўся ў склеп. Вылезла каралеўна, начала яго шукаць. Не знайшла яго, улезла ў труну і замкнулася. Ён зноў пачаў маліцца каля алтара.

Назаўтра прыйшлі, зноў забралі да пакоя, зноў давалі яму піць, есці. Пад вечар у тую пору, як ішлі да касцёла, просіць зноў пусціць яго да камрата. Пусцілі яго да камрата. Камрат кажа:

- Як яна адчыніць труну, пойдзе цябе шукаць, дык ты ўлезь у труну і замкніся; не пускай, аж пакуль дванаццатая гадзіна не праб'е; яна пачне прасіцца, тады адчыніш труну і вылезеш.

Так ён і зрабіў, як гаварыў камрат. Прыйшла дванаццатая гадзіна, каралеўна прасілася, каб ён пусціў; ён не пусціў, аж пакуль дванаццатая гадзіна не прайшла. Прайшла дванаццатая гадзіна, ён вылез з труны, і пайшлі абое маліцца да алтара. Бацька прыйшоў зноў з салдатамі прыбіраць косці. Яны моляцца абое. Тады кароль сказаў:

- Ах, даваў аднаго чалавека, цяпер трэба двух.

Кароль узяў войска, пайшоў да касцёла глядзець іх. Пакленчылі яны перад каралём і сказалі:

- Мы не пашкодзім нікому.

Ён забраў іх абое і павёў дадому, да пакоя. Кажа:

- Ты яе адкупіў, і ты з ёю будзеш жаніцца.

Ён кажа:

- Без камрата не магу, трэба пайсці да камрата, ці дазволіць камрат.

Прыйшлі да камрата. Камрат дазволіў. Задалі вяселле, музыка грала. Ён казаў:

- Пайду зноў да камрата.

Прыйшоў да камрата і прывёў на вяселле. Той камрат праз тры дні быў. Кажа камрат:

- Цяпер будзем дзяліцца.

Падзяліліся грашыма, якія знайшлі; падзяліліся тымі, што за тавары бралі, якія прадалі. Камрат кажэ:

- Трэба дзяліцца жонкаю.

Ён кажэ:

- Як жа я магу дзяліцца жонкаю?

Той камрат кажэ:

- У нас такая была ўмова: што знойдзем, што прадамо, тое па палове; трэба і жонкаю дзяліцца па палове.

Той камрат узяў і жонку раздзёр па палове; палова сабе, палова табе.

- Бяры ўсю, я з паловай гэтаю нічога не зраблю.

Камрат кажэ:

- Ото ж, бачыш, дурню, нічога не ведаеш; праз тры гады яна зноў пажырала б людзей, трэба яе ўзяць, вымыць у сярэдзіне.

Вымылі яе. Той камрат хукнуў, і каралеўна ажыла. Пасля камрат кажэ:

- Ото ж, бачыш, я табе даў каралеўства, а ты мне даў каралеўну.

12. Слуга стаў каралём

Было двое старых людзей. Мелі дзяцей, сказалі ім:

- Хто які сон прысніць на Богае Нараджэнне, тое і выйдзе на праўду.

Сын прысніў сон, што будзе каралём. Яны яго дапытвалі, каб расказаў гэты сон. Ён не расказаў. Тады яны ўзялі і прадалі яго. Купіў яго з другой зямлі кароль. І той дапытваў, і таму не сказаў. Дык ён яго ўсадзіў у турму, а сам выехаў у трэцяе каралеўства жаніцца. Служанка прышла, прынесла яму абед. Ён пачаў пытацца, куды выехаў кароль. Яна яму расказала. Тады ён пачаў прасіцца ў яе, каб выпусціла яго з няволі. Яна яго пусціла, і ён пайшоў у пагоню за каралём сваім.

Сустрэў на дарозе трох чарцей, б'юцца: знайшлі боты,

шапку-нявідомку і каня-самалёта. Дык ён сказаў:

- Дайце мне гэта, то я вас паміру.

Узлажыў боты на ногі, шапку на галаву, сеў на каня і паехаў, а іх пакінуў. За тры гадзіны дагнаў свайго караля. Пачаў прасіцца ў караля за слугу, і кароль узяў. Прыехалі на месца. Каралеўна задавала яму задачу:

- Калі даставіш такія чаравікі, якія будуць у мяне, то пайду за цябе замуж, а калі не, то галаву далоў.

Яна паслала рабіць шаўца свайго, а той, яго слуга, убраўшыся ў твая боты, якія ад чарцей адабраў, і шапку тую самую ўзлажыўшы на сябе, прыйшоў да таго шаўца і стаіць схаваўшыся. Зрабіў шавец адну пару, той узяў і ўкраў. Зрабіў другую, ён і другую ўкраў, а шавец не ведаў таго.

Ён зрабіў трэцюю: трэцюю каралеўна забрала. Прыносіць ёй кароль чаравікі. Каралеўна паказвае яму адну пару, а кароль дзве такія. Потым каралеўна дае задачу:

- Калі купіш такую хустку, якая будзе ў мяне, то пайду за цябе замуж, а калі не, то галаву далоў.

Паслала каралеўна ў краму купляць хусткі. Гандлярка аддала адну, а слуга караля ўзяў і ўкраў. Аддала яна другую, ён і другую ўкраў. Гандлярка пытаецца:

- Здаецца, я вам аддала хустку?

Слугі каралеўны кажучь:

- Не.

Дык яна аддала трэцюю. Узялі і панеслі каралеўне. Каралеўна паказвае каралю адну хустку, а кароль - такія дзве. Каралеўна задала яшчэ задачу:

- Калі будзеш мець такія валасы, як будуць у мяне, то пайду за цябе замуж, а калі не, то галаву далоў.

Дык ён сказаў, што даставіць. Яна паслала сваіх слуг на мора. Там быў дзядок: на галаве волас срэбны, а на барадзе залацісты. Слугі пачалі прасіць, каб той дзед даў два валаскі: адзін з галавы, а другі з барады. Дык ён ім дазволіў вырваць. А караля слуга ішоў за імі следам і чуў гэтыя словы.

Яны пачалі рваць з галавы адзін валасок, а караля слуга цэлюю жменю, і яны яго ні разу не бачылі. Прыняслі яны валасы,

падалі каралеўне. Каралеўна паказвае: адзін валасок срэбны, а другі залацісты.

Кароль паказвае жменю адных і другіх. Дык яна яму задае задачу яшчэ:

- Калі даставіш дванаццаць хлопцаў, як у мяне будзе дванаццаць дзевак, і каб яны былі волас у волас і голас у голас, і з росту роўныя, то пайду за цябе замуж, а калі не, то галаву далоў.

Тады кароль сказаў:

- Дастаўлю.

Выйшаў яго слуга на двор у тых ботах і ў той шапцы, якую ад чарцей адабраў, і гукнуў. Наляцела да яго чарцей і сабралася дванаццаць роўных. Назаўтра прыходзіць каралеўна са сваімі слугамі, дванаццаць дзевак, і просіць караля:

- Дзе твае хлопцы?

Дык ён клікнуў свайго слугу, і слуга яго прыходзіць і прыводзіць адзінаццаць такіх, як сам, і ў той жа час кароль з каралеўнай павянчаліся. Пасля дазналася яна, што ў мужа быў такі слуга, што яму дастаўляў усё, і хацела страціць слугу. Нарбіла моцнай атруты і просіць:

- Каторы старшы віромка, ідзіце на гарэлку.

А той слуга знаў, што там атрута ёсць, і падмовіў усіх тых хлопцаў. Прыбеглі кампаняй, разбілі тую шклянку і вылілі атруту. Тады каралеўна зрабіла такое ложка і прасіла яго, каб ён лёг спаць. Тады ён падмовіў сваіх хлопцаў. Прыбеглі і паламалі ложка. Яна хацела страціць яго на ложку і нічога не зрабіла яму. Кароль і каралеўна паехалі ў сваю краіну, а слугу пакінулі на месцы. Слуга ўзлажыў боты, шапку і сеў на таго каня, якога ад чарцей адабраў. Сеў і паехаў. Абмінуў свайго караля іншай дарогаю і за тры гадзіны прыехаў на месца. Расказаў усё той служанцы, якая выпусціла яго з турмы, як ён рабіў, а сам сеў у турму зноў. Прыехаў кароль у сваё каралеўства з жонкаю, і пачалі яны жыць разам. Служанка расказала каралеўне, што той слуга, які сядзіць у турме, каралю ўсё дастаўляў.

Пасля каралеўна пакахала яго за тое і свайго мужа страціла, а за таго слугу замуж выйшла. Ён і стаў каралём, як некалі прысніў.

13. Два браты

Былі два браты: адзін старэйшы, разумны і багаты, а малодшы бедны, дурань; многа дзяцей у яго было, і пры ім матка яго была. Матка тая памерла; узяў ён каня запрог, матку ўсадзіў у воз нежывую, даў вянок цыбулі ёй у рукі і прыехаў на кірмаш. Сам адышоўся, стаіць і глядзіць. Аж прыходзіць жyd:

- Ну, што ты, баба, кабылу прадаеш?

Яна маўчыць. Як штурхнуў яе жyd, дык яна і паляцела. Тут той сын яе прыляцеў і за жyда:

- За што ты мне матку забіў?!

- Ціха, мой ты галубок, я табе дам грошай многа, шаснастку.

Тады ён нежывую матку схаваў, а грошы прывёз дадому і кажа да жонкі:

- Ідзі ж, жонка, да брата багатага, пазыч шаснастку, нічога не гавары.

Брат даў шаснастку і прыляпіў смалы, каб ведаць, што яны будуць мераць. Аднеслі яны адмераўшы, аж прыліп рубель. Брату стала зайздросна:

- Дзе ён узяў гэтыя грошы, што шаснасткай мералі?

Прыйшоў да беднага брата і гаворыць:

- Дзе ты ўзяў столькі грошай, што шаснасткай мералі?

Дык ён кажа:

- Я меў матку; а як памерла матка, дык я павёз яе на кірмаш, і мне далі шаснастку грошай рублямі.

Багаты брат меў дзяцей; парэзаў, труны парабіў і павёз на кірмаш. Хто прыйдзе, пацеры згаворыць і пойдзе.

Стаяў, стаяў, ніхто не купляе. Ганяюць вон яго:

- Вязі хаваць на могілкі.

Павёз, пахаваў, прыехаў дамоў і плача:

- Як жа, - кажа, - ты сказаў, што плацяць? Мяне прагналі, казалі: "Вязі, хавай на могілкі, на што ж ты прывёз?!" Яшчэ ў турму хацелі ўзяць.

Дурань той меў аднаго бычка і таго бычка зарэзаў; шкуру

высушыў і пайшоў сабе ў свет.

Прыйшоў сабе да адной хаты, просіцца начаваць. Дык гаспадыня кажа:

- Не магу, дзе цябе падзець, у мяне будуць госці тутака.
- От, я сабе хоць за печкаю паляжу.
- Ну, то сабе начуй.

Аж прыязджае да яе госць. Яна таго госця трактуе, з ім бавіцца, гуляе:

- Няма мужа дома, цяпер мы пагуляем крышку, муж паехаў у дарогу.

Той слухаў лежачы за печкаю. Аж, чуюць яны, што муж прыязджае, няма дзе схаватца таму госцю. Дык яна ў кадушку ўсадзіла і падушкай накрыла.

- Жонка, можа ты маеш што з'есці? - пытаецца муж.
- Няма нічога есці! От, яшчэ - есці ды есці!

Тады той дурань, што начаваў, узяў шкурачку сухую сваю і паціскае, а яна трашчыць.

Тады ён кажа:

- Ціха, шкурка, нічога не гавары. Што табе да таго.

Тады гаспадар кажа:

- Што яна гаворыць? На што яе б'еш, няхай гаворыць!
- Яна ўсё ведае, дзе што робіцца, то яна гаворыць.
- Ну, то няхай яна скажа.
- Яна кажа, што гаспадар хоча есці.

А жонка кажа:

- Няма нічога.

А шкурка кажа:

- Ёсць у печы пячэнне і яечня.

Гаспадар пайшоў, паглядзеў:

- Ёсць пячэнне.

Падарожны зноў шкурачку паціснуў: яна трашчыць.

- Ціха, чаго трашчыш, я казаў табе маўчаць.
- Скажы, скажы, што яна кажа, - просіць гаспадар.
- Што яна кажа: пад галавою ў ложку бярылачка гарэлкі стаіць.

Гаспадар глянуў, ажно ёсць гарэлка. Тады зноў шкурка

трашчыць.

- Чаго брэшаш!

- Кажы, кажы, што яна кажа.

- Яна кажа, што жонка скакала, спявала, цяпер ляжыць хвора. Маўчы шкурка!

Гаспадар:

- Няхай, няхай кажа!

- Яна кажа, каб гаспадар узяў бізун перш у рукі, ды кадушку тую павярнуў.

Тады гаспадар узяў бізун у рукі, павярнуў кадушку, аж вылятае госць.

Тады ён тым бізуном па ім і па жонцы зачаў біць.

Гаспадар кажа:

- Мой ты чалавеча, прадай ты шкурку гэтую, то яна мне ўсё скажа, як я паеду ў дарогу, што жонка будзе рабіць.

Тады дурань кажа:

- Не магу інакш прадаць: хіба як шаснастку рублёў дасі, то аддам.

Гаспадар шаснастку рублёў адмераў, даў.

Паехаў той гаспадар у дарогу, шкурцы загадаў:

- Глядзі ты, шкурка, каб ты мне сказала, што тут будзе жонка мая рабіць.

Прыехаў гаспадар з дарогі, пытаецца:

- Шкурка, шкурка, што мая жонка рабіла?

Шкурка нічога не гаворыць. Дык ён б'е, ён цягая яе.

Шкурка нічога не кажа. Ён на кавалкі шкурку пасек і досыць.

Той дурань прыйшоў дамоў і пасылае жонку:

- Ідзі да брата, пазыч шаснастку.

Брат здзівіўся, што ён будзе мераць? Прыляпіў зноў смалы да дна. Яны ўсыпалі тыя грошы. Рубель прыліп. Яны не бачылі і аднеслі шаснастку. Брат багаты глянуў, што рубель:

- Дзе ж ты ўзяў столькі грошай, што мераў шаснасткай?

Ён кажа:

- Я аднаго бычка меў, шкурку зняў і прадаў; шаснастку далі грошай.

Той брат разумны прыйшоў дамоў, парэзаў быдла, колькі

штук меў, шкуры пасушыў і павёз на кірмаш прадаваць. Хто прыйшоў да яго гандляваць шкуру, ён кажа:

- Калі дасі шаснастку грошай за адну, то прадам.

Хто прыйшоў, кажа:

- Дурань ты, хто табе дасць шаснастку.

Тады ён прадаў то па рублю, то па два; няма шаснасткі рублёў. Плача:

- Ах ты, - кажа, - шэльма, ты казаў, за адну шкуру шаснастку ўзяў грошай, а я дзесяць разоў і шаснасткі не ўзяў; згубіў ты мяне, згубіў!

- А што я вінен, што я ўзяў шаснастку за адну шкуру.

Дурань разумнага ашукаў: той дзяцей парэзаў, ніхто не купіў; быдла парэзаў, ніхто не даў шаснасткі грошай.

14. Сястра і брат

Бацька і маці памерлі, засталіся брат з сястрою. Надта сястра тая была прыгожая, брат жа ўсюды выездзіў і такой прыгожай, як сястра, не знайшоў. Кажа:

- Не іначай як з табой, сястра, буду жаніцца.

Дык яна яму ўсялякія загадкі загадвала. Ён ёй усё дастаўляў, што толькі яна хацела. Казала яму:

- Дастань мне такую сукню, як сонца.

Ён і тое ёй знайшоў.

- Глядзі, спраў мне чаравікі, скрозь золатам вышытыя.

Такія ён дастаў.

- Зараз мне дастань вянок з-за мора з заморскага зёлка.

Ён і тое дастаў.

- Цяпер мне вылі абручык з чыстага золата і дарагога камення.

Усё багацце сваё, усенькае страціў, каб яе ўзяць.

- Зараз, сястра, я ўжо ўсё табе справіў, прыбірайся да шлюбу.

- Скажы ж, каб мне напалілі лазню, пайду купацца перад

шлюбам.

Ён і тое казаў зрабіць:

- Ідзі, сястра, купацца.

Яна пайшла, дык ён кажа:

- Можа, возьмеш слугу з сабою?

Яна кажа:

- Мне не трэба, я адна буду мыцца.

Мыецца яна адну гадзіну, другую, ён чакае.

- Што ж ты, сястра, так доўга купаешся! Ідзі ўжо.

- Яшчэ, яшчэ не ўмылася.

А сама ўсё плача:

- Зямлічка, расстань пада мною, каб я пайшла наскрозь зямлі.

Упала ўжо па калена ў зямлю.

Зноў яе кліча брат:

- Што, ты, сястра, так доўга мыешся?

Дык яна зноў:

- Зямлічка, зямлічка, вазьмі мяне, бо брат з сястрою вянчаецца.

Ужо ў пояс упала. Дык зноў брат кліча:

- Што ты доўга купаешся, ідзі ўжо.

Яна зноў:

- Зямлічка, зямлічка, расставайся пада мною, бо брат з сястрою да шлюбам выбіраюцца.

Так яна ўпала скрозь зямлю. Ідзе, ідзе, нідзе няма нікога, нічога. Хадзіла, хадзіла, аж знайшла хатку. Зайшла да той хаты, аж сядзіць дзеўка і кросны тчэ (ажно гэта ведзьмы дачка).

Ведзьмы дачка кажа:

- Мая ты дзевачка, скуль ты ўзялася, мая матка - ведзьма, яна цябе раздзярэ і з'есць.

Дык яна кажа:

- Мая ж ты дзевачка, ды што ж мне рабіць? Я брата мела, дык хацеў брат за мною жаніцца; я ўсё клялася і прасіла, каб скрозь зямлю прайсці.

Аж чуюць, ляціць ведзьма ў ступе з таўкачамі. Ведзьмы дачка тую дзеўку, што скрозь зямлю прыйшла, іголкай зрабіла

і ў сцяну ткнула. Ведзьма ўляцела ў хату, знюхала:

– Што тут прэсная душа смярдзіць?

Дачка кажа:

– Нікога тут не было і няма.

Дык яна села ў ступу і зноў папёрлася. Дачка выняла іголку са сцяны і зрабіла зноў дзеўкаю. Тады яна кажа:

– Мая дзевачка, мая дарагая, што ж я буду рабіць?

Ведзьмы дачка кажа:

– Ці маеш ты шкаплеры*?

Яна кажа:

– Маю.

– А ці ёсць у цябе пярсцёнак?

– Ёсць.

– А можа ты маеш грэбень?

– Маю.

Аж чуюць: зноў ведзьма ляціць у ступе. Дык тая ведзьмы дачка іголку ўзяла і ўткнула ў сцяну (зрабіла яе іголкаю).

Ведзьма ўляцела ў хату.

– Што тут смярдзіць прэсная душа?

– Няма ж нікога ў мяне.

Ведзьма села ў ступу і зноў паехала. Ведзьмы дачка выняла іголку са сцяны і зрабіла яе дзеўкай. Ведзьмы дачка кажа:

– Уцякай цяпер, бо як матка мая за трэці раз прыляціць, дык ужо цябе не схавваю, яна цябе з’есць.

Узяла ведзьмы дачка шчотку, шклянку і пайшлі. Ідуць, ідуць... Эх, ляціць ведзьма ў ступе, гоніцца за імі: за дочкаю і за дзеўкай. Тады ўзяла ведзьмы дачка, як кінула шчотку ў тыл: лазняк зрабіўся такі густы, што ані камар носу не ўткне. А яны далей і далей у ногі. Ведзьма грызла, грызла лазіну і прабілася праз тую лазіну. Відаць, што яна зноў даганяе.

Кінула ведзьміна дачка шклянку, аж гара такая вялікая, шкляная зрабілася. Ведзьма біла, біла таўкачамі тую гару, прабілася праз гару. Даганяе зноў іх. Аглянуліся яны: яна тут

* Шкаплер - ладанка.

ужо за імі. Ведзьмы дачка кажа:

– Кідай шкаплеры.

Як кінула шкаплеры, вялікае возера вады стала. Яны зрабіліся качкамі і паплылі па возеры. Дык ведзьма кажа на сваю дачку:

– Пачакай жа, я табе зраблю, што ты будзеш цэлы век плаваць качкаю па гэтым возеры.

Ведзьмы дачка кажа:

– А я табе зраблю, што ты будзеш каля возера гэтага цэлы век у ступе з таўкачамі сядзець.

Ведзьма на дачку сказала:

– Ідзі ты, куды хочаш, я цябе не буду заклінаць, а ты мяне не заклінай.

Ведзьмы дачка кажа на дзеўку тую:

– Кідай грэбень.

Як кінула тая дзеўка грэбень, дык яны зрабіліся зноў дзеўкамі і пайшлі. Ішлі, ішлі. Тая ведзьміна дачка кажа:

– Глядзі ж ты мне, каб ты мяне не кідала нідзе ад сябе, бо я цябе выбавіла ад смерці, мая маці ведзьма, цябе была б з’ела.

– Не буду я цябе кідаць, да смерці будзеш ты пры мне.

Ішлі, ішлі ўдваіх і прыйшлі да брата. Сястра кажа:

– Баюся ісці да свайго брата роднага.

Зайшлі да суседа. Ведзьмы дачка была такая прыгожая, як сястра. Як прыйшлі да суседа, дык суседзі кажучь:

– Яся сястра, што хацеў з ёю жаніцца.

– Ну, пазнайце каторая з нас сястра?

Прышоў Ясь, брат яе. Не пазнаў, каторая сястра: хопіцца да адной:

– Сястра!

– Не, – кажа, – не сястра.

Хопіцца да другой – не пазнае. Што тут рабіць? Радзіцца ў суседзяў, як пазнаць, каторая сястра. Навучылі яго суседзі так:

– Зарэж авечку і набяры крыві ў што, кліч іх да сваёй хаты і прасі іх: “Прызнайцеся, каторая сястра мая. Як не

прызнаецца, каторая сястра, то я сябе праб'ю нажом”.

Яны сабе сядзяць у сеньях, а ён уляцеў да хаты, за нож хваціў:

– Праб'ю сябе!

Схапіў кроў тую, абліў сябе і ўпаў. Не датрымала сястра родная, убегла і закрычала, рукі заламала:

– Ах, мой братка!

Тады ён схапіў яе і крыкнуў:

– То ты - мая сястра!

Тады яна кажа:

– Я - твая сястра, але за цябе не пайду.

Ён кажа:

– Не вазьму я цябе, калі такую прывезла, якая, як ты сама, прыгожая для мяне.

Тады сястра кажа:

– Бяры ж яе да сябе, яна мяне выбавіла з таго свету; яе матка была б мяне пажэрла, а яна мяне схавала; я дакляравала, што з ёй буду да смерці; цяпер табе будзе жонка, мусіць я ў Бога ўпрасіла; калі ты хацеў са мною шлюб браць, пайшла я ў лазню ўбірацца, зачала Бога прасіць і прайшла скрозь зямлю.

– Мая сястра роднёнькая, а гэта будзе мая жонка!

Узялі яе, ахрасцілі, і ажаніўся Ясь; шлюб узяў з ведзьмінай дачкою.

15. Дзедава і бабіна дачкі

Дзед быў, баба была, яны пажаніліся. У дзеда была дачка, і ў бабы была дачка. Баба кажа на дзедаву дачку:

– Падчарка, гані ты кароўку пасвіць у поле, вазьмі з сабою работу.

Дала ёй баба кудзелю вялікую прасці.

– Глядзі ж, спрадзі гэтую кудзелю, аснуй, вытчы і выбялі палатно тое, у сувойчык скачай; пакуль напасеш, каб гэта ўсё зрабіла.

Дзедава дачка плача, гоніць кароўку пасвіць.

– Мая ж ты каровушка, ты еш травушку, а я буду прасці

кудзельку.

Плача да кароўкі:

– Мая ж ты каровушка, што я зраблю, бедная: мачыха загадала мне такую работу.

Кароўка кажа:

– Ціха, дзеўка, не плач, хадзі ты да мяне, паглядзі ў правае вушка маё, што ты там бачыш?

Дзеўка паглядзела, аж тамака прадуць, снуюць, ткуць.

Потым зноў кароўка кажа:

– Дзеўка, глянь у левае вушка маё.

Дзеўка глянула:

– Ужо выткана, выбелена, у сувойчык скручана.

Дзеўка ідзе, пад пахай нясе тое палатно. Баба выйшла.

– А што ж, дачушка, усё зрабіла? Спрала, выбеліла і ў сувойчык скруціла. Пачакай жа, заўтра ўжо мая дачка пагоніць кароўку пасвіць.

Тады яна кажа:

– Ну, вазьмі ж і ты так, як дзедава дачка зрабіла.

Бабіна дачка кароўку б’е, кляне:

– Каб цябе воўк з’еў, я за табою не зраблю нічога.

Кароўка кажа:

– Пачакай жа, ты нічога не зробіш без мяне; дзедава дачка добрая была, мяне не кляла, і не біла, і ўсё добра зрабіла.

Бабіна дачка кажа:

– Пачакай жа ты, карова, як прыганю дадому, то скажу сваёй матцы, каб цябе зарэзалі.

Кароўка ідзе смутная дадому, бабіна дачка кудзелю нясе: не спрала.

– От, матулька, як дзедавай дачцэ, дык кароўка дапамагала, а як мне, дык нічога не дапамагала.

Тады баба крычыць на дзеда:

– Дзед, зарэж карову!

Дзед ужо прыбіраецца ісці рэзаць карову. Дзедава дачка пайшла да каровы, абняла і плача:

– Мая ж ты кароўка, ужо цябе зарэжуць.

Кароўка кажа:

– Ну, як мяне зарэжуць, то ты вазьмі кішкі, ідзі на рэчку, вымывай; будзеш вымываць кішкі і знойдзеш два зярняткі: адно залатое, а другое срэбнае; то пасадзі каля варотаў з аднаго боку і з другога зярняты тыя: срэбнае зярня – будуць срэбныя яблыкі, а залатое зярня – будзе студня, а ў той студні будзе віно.

Дзед зарэзаў карову. Ехаў кароль праз вароты, запахлі яблыкі яму. Кароль зачаў прасіць:

– Дайце мне яблыкаў.

Баба выслала дачку, каб усыпала яблыкаў.

Як яна хоча рукой узяць, дык яблыкі ў гару, не даюцца ўзяць. Выскачыла дзеда дачка і ўсыпала яблыкаў. Зачарпнула са студні таго віна кубак і дала каралю. Кароль яблыкі ўзяў, і віна выпіў, і дзедаву дачку забраў з сабою. За імі пайшла яблыня срэбная і студня з віном. Кароль з дзедавай дачкой ажаніўся.

Захацела яна прыехаць у госці да дзеда і да бабы. Баба ўзяла камень. Да шыі прывязала і ў ваду яе ўтапіла, а дачку сваю ў тое адзення ўбрала і выправіла да караля. У дзедавай дачкі было дзіця. Як дзіця тое захоча есці, лёкай бярэ, нясе да рэчкі і кліча:

– Матка, дзіця плача, цыцкі хоча.

Яна з вады адзваецца:

– Бягу, лячу! Вада вочы залівае, раса ножкі абвівае.

Прыляціць да берага рэчкі, возьме дзіця, пакорміць, і зноў лёкай панясе дамоў. Кароль бачыць, што да маткі дзіця ішло, а цяпер не ідзе. Лёкай пайшоў да рэчкі з тым дзіцем і кліча:

– Матка, матка, дзіця плача...

Яна зноў у вадзе адзваецца:

– Бягу, лячу, пясок вочкі засыпае, раса ножкі абвівае.

Выйшла на бераг, аж кароль з-за кустоў схапіў яе.

– На што ж ты так дазволілася, што тая баба-ведзьма цябе ўтапіла, а сваю дачку за цябе прыслала?

Тады кароль узяў бабы дачку і бабу на жалезную барану, і расцягнулі іх. Дзеда да сябе ўзяў.

16. Юрка - пісар

Сышліся хлопы* і пачалі гаварыць, каб на аканом скаргу напісаць да пана, а адзін адазваўся, што ўмее пісаць. Узяў паперку і пачаў пісаць, а другі глядзіць і кажа:

– Юрка! Юрка! Кепска будзе, не так пішаш, як аканом. Ён, як на авёс піша, дык дробна садзіць, а як на вала ці на барана, то піша, піша і закруціць, піша, піша і закруціць:

– Ой, Юрка! Юрка! Кепска будзе, нядобра будзе.

Як пачуў аканом гэта, дык сеў на каня, ды паехаў да пана і пераказаў усё пану. Прыйшлі хлопы да двара, шапкі паздымалі, а пан як убачыў іх, дык выйшаў на ганак. Яны пачалі рукі, ногі цалаваць пану і падалі паперку гэтую. Пан глянуў на паперку, што нічога няма там напісанага, а адны толькі завітушкі, ды кажа на аканом:

– Як ты іх добра знаеш іхняе пісанне, то можа, пазнаеш, што яны тут пішуць?

Тады аканом узяў паперку ў рукі і пачаў чытаць, што Юрка прывядзе вала пану гасцінца, што Юзік барана для пана даруе, Янук карову прывядзе для пана гасцінца, Вінцук дзесяць фунтаў воўны прынясе для пана дараваць, што Імпаліт пірог прынясе. А пан усё да кожнага адвернецца і пытае, ці праўда, а кожны кажа, што прывядзём, прынясём; пан кожнаму дзякуе.

Як ужо ж выйшлі мужыкі за вароты, як накінуцца на Юрку, што ён сказаў, але не сабака брахаў, што ўсё піша, піша і закруціць, піша, піша і закруціць, што гэта на вала і на барана так аканом піша.

- Як ты пішучы закруціў, каб так цябе скруціла!

17. Птушынае піва

Захацелі піва рабіць верабей, варона і сарока. Як знайшлі адно зярнятка ячменю, вышукалі ад кола пясту, укінулі ячмень

* Хлопы - мужыкі.

і пачалі ваду насіць. Насілі колькі дзён і не маглі нанасіць: усё як гіне вада, так і гіне. Тады пачалі сваім голасам крычаць.

Сарока кажа:

– Ці не цячэ? Ці не цячэ?

Верабей кажа:

– Чым, чым, чым, чым!

Варона кажа:

– Праўда, сапсаваў, сапсаваў!

І не зрабілі піва, і кожнае ў свой бок паляцелі.

18. Варона

Захацела варона паляцець за мяжу даведацца, што і якія там птушкі. Прыляцела яна туды, аж птушкі абступілі яе і пачалі пытацца, скуль яна, што ў Вільні чуваць, ці прыгожыя маюць пёркі і якія галасочкі. А варона ўсё слухае і прыглядваецца, як яны лятаюць. Адна птушка кажа, што яна чула, што ў вашай старане ёсць птушка, называецца салавей, што ён мае гучны і прыгожы галасочак, ці гэта праўда. Тады яна кажа:

– Я - бабка! Я - бабка!

Як пачулі яе голас брыдкі, як пачалі яе шчыпаць, дык яна не магла вытрываць і зноў да Вільні прыляцела. Пачала гняздо віць, пачала яйкі нясці. Аж як яе не было ў гняздзе, дык прыляцела каршуніха і знесла сваё яйка. Варона не пазнала і выседзела ўсе яйкі. Як прыгледзелася, што не такі адзін, як усе, дык зачала крычаць:

– Будзе кароль, будзе кароль!

Як гэтыя дзеці яе падраслі, малады каршун захацеў есці. Адзін раз, як яна ў свой час не прыляцела, дык каршун узяў ды і паеў яе дзяцей. Калі яна сама прыляцела і знайшла, што яе дзеці паедзены, то пачала крычаць на каршуна, што ён вырадак! вырадак!.. А ён толькі што яе не задраў. Тады яна паляцела на раку Вілію, села на камені і глядзіць у ваду, а каля яе другая варона сядзіць і ў ваду глядзіць, ці не ўбачыць рыбу ці рака, каб з'есці. Вось першая злавіла рака і хацела яго з'есці, а рак дык пачаў гаварыць:

– Якая ты прыгожая пані! Ты будзеш у карэце ездзіць, якія твае прыгожыя пёркі, а я чуў, які твой прыгожы галасок; як пачнеш спяваць, дык на цэлы свет чуваць! Ты будзеш надта багатая!

Тады яна і пачала крычаць:

– Праўда, праўда!

Як толькі раззвіла дзюбу, дык упаў рак у ваду і схавалася. Як агледзіцца яна, што рак уцёк, ашукаў яе, дык толькі аглядаецца і ўсе кліча:

– Саўлюк, саўлюк! Саўлюк!

А другая варона кажа:

– Было калупаць, было калупаць!

* * *

Толькі трэба прыслухацца, дык праўда: яны заўжды так крычаць.

19. Д’ябал

Было ў маткі тры сыны: два разумныя, а трэці дурань. Матка яго ўзяла ды выгнала з хаты службыць. Ідзе дарогай, спатыкае яго нейкі пан. Куды ты ідзеш? А ён кажа:

– Іду шукаць службы.

Тады пан кажа:

– Служы ў мяне цэлы год, я табе заплачу сто рублёў, толькі хто да цябе будзе гаварыць і пытацца, то ты больш нічога не гавары, як толькі: “Мы”.

Выслужыў год, дастаў сто рублёў, прыйшоў да маткі і аддаў тья грошы. Матка пытаецца, што рабіць з грашыма. Тады ён кажа:

– Мы.

А матка думала, што мыць, шараваць. Тады яна вымыла і зноў яго больш пытаецца, а ён усё кажа:

– Мы.

Бачыць яна, што ён здурэў, дык схавала грошы, выслала

другога сына на службу. І ён пайшоў. Ідзе дарогай і спатыкае гэтага пана. Пан пытаецца:

– Куды ідзеш?

А ён кажа:

– Службы шукаю.

Пан кажа:

– Служы ў мяне цэлы год, я табе дам сто рублёў, толькі як хто будзе да цябе гаварыць, то ты ўсё кажы: “Ні за тое, ні за сёе”.

Выслужыў год, атрымаў грошы, прыйшоў дахаты. Хто да яго гаворыць, усё ён кажа:

– Ні за тое, ні за сёе.

Бачыць матка, што і гэты здурнеў, адабрала грошы і паслала трэцяга сына службыць. Ідзе і трэці сын дарогай і спатыкае гэтага самага пана. Пан узяў яго на год баранаваць, толькі калі да яго будзе хто гаварыць, каб ён усё гаварыў бы: “Як захочаш, так і будзе”.

Выслужыў год, узяў сто рублёў і прыйшоў дахаты. Матка што не зачне пытацца, дык ён ёй кажа:

– Як захочаш, так і будзе.

Матка зразумела, што і гэты здурэў, адабрала грошы ад яго і ўсіх трох выгнала. Ідуць яны па дарозе і каля дарогі знайшлі забітага чалавека. Надыходзіць пан і пытаецца, хто яго забіў. Тады адзін кажа:

– Мы.

Пан пытаецца:

– За што?

– Ні за тое, ні за сёе.

Пан гаворыць:

– Скажу, каб вас забілі за тое, што вы страцілі чалавека.

А трэці кажа:

– Як захочаш, так і будзе!

Тады пан узяў і забіў усіх трох. А гэты пан быў д’ябал, і ён так іх вучыў, каб службышы так гаварылі, каб мог іх душу для сябе забраць, за трыста рублёў.

20. Залаты маждзер*

Быў дзед з дачкою, і надта былі бедныя. Пайшоў дзед гараць і выгараў залаты маждзер. Ён прыносіць той маждзер дамоў і кажа да дачкі:

– От, дзетка мая, даў мне Бог спосаб, знайшоў я залаты маждзер, панясу да караля, от, будзем мець, што-кольвеч.

– Не нясі, татулька, бо толькі бяды набярэшся, скажа яшчэ і тлучка** шукаць.

– А можа, не скажа, панясу, паспрабую.

Прыносіць да караля і кажа:

– Няхай будзе пахвалёны Езус Хрыстус.

– А што скажаш, мой міленькі?

– Прынёс, найяснейшы кароль, маждзер, знайшоў.

– А дзе ж ты яго знайшоў?

– Гараў і выгараў.

– Ну, дык ідзі, шукай і тлучок, бо ведаеш, што без тлучка нічога з маждзера не будзе.

– Ах, праўду мая дачка казала!

– А што яна казала табе?

– Казала: не нясі маждзер, бо скажа кароль і тлучок шукаць.

– Ну, калі дачка твая такая разумная, то занясі ёй жменю лёну, няхай яна напрадзе штуку*** нітак з гэтага лёну і вытча мне хустачак да носу.

– Ах, трапіў я ў бяду вялікую!

Прыходзіць дамоў, а дачка кажа:

– Што ж табе, татулька, Бог даў?

– А што ж, у бяду сам трапіў і цябе ўцягнуў.

– Што ж такое?

– А што ж, з адной жмені лёну кажа кароль выткаць штуку хустачак.

* Маждзер - ступка.

** Тлучок - таўкачык.

*** Штука - тут сувой, рулон.

– Не бялуйся, татулька!

Выламала трэсачку ясянёвую.

– На, татулька, занясі да караля, няхай, – кажа, – зробіць калаўротак з гэтага матэрыялу і варштат, то я яму выпраду і вытку хустачак.

Прыходзіць дзед да караля.

– Што ж скажаш, мой міленькі?

Вымае з-за пазухі трэсачку:

– Найяснейшы кароль, прыслала мая дачка матэрыял, каб зрабіць калаўротак і варштат, бо не мае на чым ні прасці, ні ткаць хустачак.

– Ну, калі твая дачка такая хітрая, скажы ты ёй, каб яна да мяне ні прыйшла, ні прыехала, ні ўдзень, ні ўночы, ні голая, ні апранутая.

Прышоў бацька да хаты. Дачка пытае:

– Што ж ты там чуў?

– Ой, кепска чуў. Казаў кароль, каб ты да яго ні прыйшла, ні прыехала, ні ўдзень, ні ўночы, ні голая, ні апранутая.

– Ідзі ж ты, татулька, у поле і злаві ты мне казла вялікага з рагамі вялікімі, ідзі ж ты, татулька, налаві мне мяшок катоў, бо ў яго такія сабакі лядашчыя*, што ніхто дайсці не можа, пайдзі ты, татулька, прынясі мне сетку тую, што рыбу ловяць.

Як пачало сонейка заходзіць, то яна ўсенька з сябе паскідала, узлажыла сетку і села на казла конна, узяла поўны мяшок катоў на плечы і прыязджае да караля ў браму. Як кінуліся да яе сабакі, дык яна выпусціла катоў. Тут усе сабакі за катамі, а яна хутчэй пад ганак пад'язджае, бо былі такія лядашчыя сабакі, ніхто не мог ні дайсці, ні даехаць. Аж выходзіць лёкай і бачыць перад сабой такое страшыдла.

– Чаго ты прыехала, пудзіла ты гарохавае.

– Я да караля маю патрэбу; папрасі, няхай кароль да мяне выйдзе.

Кароль пытаецца:

– Скуль ты, страшыдла такое?

* Лядашчыя - злыя.

– А ці ж ты, кароль, мяне не пазнаў? Гэта тая прыехала, якой кароль загадаў, што каб ні прыйшла, ні прыехала.

– Ці ты дзеда дачка?

– Дачка.

– Я ж табе казаў ні прыйсці, ні прыехаць, а ты прыехала.

– Як жа ж я прыехала, калі ногі да зямлі датыкаюцца.

– Дык ты прыйшла!

– Як жа ж я прыйшла, калі я конна сяджу.

– Дык ты прыехала.

– Ні прыйшла, ні прыехала.

– А я табе казаў ні голай, ні апранутай, а ты голая.

– Як жа ж я голая, калі на мне ніці ёсць.

– То ты апранутая!

– Як жа ж я апранутая, калі цела відно.

– Ну праўда, што ты разумная, усё даказала, што я казаў; цяпер я з табою ажанюся.

І запрасіў яе кароль да пакою, і казаў дарагія шаты на яе ўзлажыць. Пачынае ўжо кароль па-польску яе вучыць.

– А што ж я з табой ужо ажанюся, толькі, калі ажанюся, нічым не распараджайся, бо адразу дам развод, як хоць адзін раз згледжу, што ты распарадзілася.

– Ну добра, няхай так будзе, як кароль кажа.

– Па-якому ты са мною размаўляеш, ці гэта заўсёды так будзе?

Ажаніўся кароль. Аж аднаго разу здарыўся кірмаш у тым мястэчку, дзе быў кароль. Прыехалі два мужыкі на кірмаш, узялі яны супольна спрагліся: аднаго брычка, а другога кабыла; але таго мужыка была кабыла жарэбная, і на кірмашы тая кабыла ажарабілася. Прыходзяць яны абодва, знаходзяць жарабя, што пад каламажкай ляжыць. Адзін кажа:

– Мая каламажка ажарабілася!

А другі кажа:

– Мая кабыла.

– Як жа ж, каб твая кабыла ажарабілася, то ляжала б жарабя пад кабылаю, а то пад маёю каламажкаю, значыць мая каламажка ажарабілася.

– Дурань ты, яно ад сонца хавалася, дык падлезла пад каламажку.

Той кажа:

– Як сабе хочаш, а я жарабя табе не аддам.

– Ну, то пойдзем да караля на суд.

Прыходзяць яны да караля.

– Ну, што вы мне скажаце?

– Найяснейшы кароль, прыйшлі мы на суд.

– Ну, што такое?

– От, прыехалі мы абодва на кірмаш, і ажарабілася мая кабыла, а ён кажа, што гэта яго каламажка.

– А дзе ж вы жарабя знайшлі? – кароль пытаецца.

– Пад каламажкаю.

– Ну, то яго каламажка ажарабілася.

А каралева ўсё тое чуе, але кароль не бачыць, што яна чуе. Выбегла каралева наперад іх і вучыць:

– Я табе скажу, як ты дачакаеш нядзелі, то пайдзі, сядзь на пяску, дзе пясок чысты вее і вазьмі тую вудку, што рыбу ловяць. Будзе кароль ехаць да касцёла, будзе пытацца ў цябе: “Што ты, хаме, робіш?”. “А што ж, рыбу лаўлю”. А ён будзе казаць: “Дзе ж ты, дурань, бачыў, каб на пяску рыба была!”. А ты так скажы: “Калі магла каламажка ажарабіцца, то можа на пяску і рыба вадзіцца”.

Кароль кажа:

– То ўжо ты распарадзілася, як прыедзеш дадому, дык возьмем развод.

– Добра, воля твая; як прыедзем дадому, вып’ем гарбаты, збяруся да сябе.

Прыехалі дамоў, казалі лёкаю паставіць самавар. Наліла рому да гарбаты і напіла караля. Кажа кароль:

– Забірай сабе, што наймільшага, і выязджай.

Заснуў кароль ад рому.

Каралева казала фурману коні залажыць, казала караля вынесці ў карэту, і сама ўселася. Кажа на фурмана:

– Паязджай хутчэй.

Прыязджае да сваёй убогай хаткі, кажа:

– Ну, татулька, я зноў да цябе прыехала, але не адна, а з мужам; прынясі, татулька, салому і пасцялі мяккую пасцель на зямлі.

Казала ўнесці караля да сваёй хаты, а на фурмана кажа:

– Едзь дамоў.

Тады скінула дарагія шаты, апранула свой дзявоцкі кажушок, запаліла ў печы і хату зачыніла, каб караля сваім напоем напайць, каб помніў, што быў у бацькі ў гасцях. Як абудзіўся кароль, напіўшыся горкага дыму:

– Ах, я няшчасны, дзе ж гэта я?

– Ціха, ціха, не бойся, пры мне.

– А я табе гаварыў ад'езджаць адной.

– Няпраўда, што адной, бо сказаў браць, што наймільшае.

– Чаму ж не брала, што наймільшае, а мяне забрала.

– Што ж мне можа быць наймільшым за цябе? Што мне было наймільшым, тое я забрала.

– Ах, праўда, што ты разумная; пасылай хутчэй па коней, ужо цяпер і я тебе не пакіну тут, і распараджайся цяпер, як ты сама разумееш, ужо ад гэтага часу працівіцца табе не буду, бо ты разумнейшая за мяне; пераканаўся, было срэбра, золата, а ты на нішто не паквапілася.

21. Сірата

Была ў дзеда дачка, была ў бабы дачка. Дзед з бабай ажаніліся. Баба дзедавай дачцэ нічога не дала, не адзявала. Прасілася яна да касцёла, мачыха нічога не дала адзецца. Дзяўчына пагнала кароў у поле каля рэчкі; скінула з сябе бялізну і памыла, а назаўтра да касцёла ў тым пайшла. Заплакала, што мачыха не дала ўбрацца:

– Хоць заткну я гэтую кветку да касцёла ідучы.

Рве кветкі пад пустою хаткаю. Сядзяць дзве асобы* пад тою хаткаю пустою, пытаюцца яе:

– Чаго ты плачаш, сірата?

* Дзве асобы - два чалавекі.

– Ды як жа ж мне не плакаць, калі мне маці нічога не дала, каб ісці да касцёла.

Тады яны памеркаваліся і перламі яе абдарылі: каб, калі яна заплача, перлы сыпаліся. Вось яна прыйшла з касцёла, села абедаць. Уздыхнула цяжка, што яе мачыха сёння згатаванае сама з’ела з мужам і дачкой, а ёй учарашня дала. Яна заплакала, і пасыпаліся перлы. Мачыха пачала пытаць:

– Хто цябе так абдарыў перламі?

Яна кажа:

– Я пад пустою хаткаю кветкі рвала да касцёла ідучы, там сядзелі дзве асобы, яны мяне абдарылі перламі.

Тады яна кажа на сваю дачку:

– Ты на другую нядзелю прыбярэшся хораша, і як пойдзеш да касцёла, вазьмі кветак пад пустою хатаю.

Яна кветкі рве, а тыя дзве асобы пытаюцца:

– Куды ідзеш?

– На кірмаш.

– Нашто табе кветкі, калі хораша адзета?

– Каб малайцы мяне любілі, каб прыгожая была.

Тыя асобы да сябе гавораць:

– Трэба яе абдарыць жабамі: каб, калі яна засмяецца, жабы падалі з рота.

Прыйшла яна з касцёла і пачала смяцца: жабы так і пападалі з рота. Матка спужалася і пытаецца:

– Хто цябе так абдарыў?

– Дзве асобы пад пустою хаткаю сядзелі, яны мяне абдарылі.

Мачыха пачала сірату яшчэ горш крыўдзіць, што хораша абдорана не яе дачка, а мужава.

Быў у яе брат, сышліся яны ўдваіх, пачалі плакаць, што няма жыцця ніякага.

– Ты, сястра, жыві тут, цябе Бог перламі абдарыў, а я пайду да цара служыць.

І пайшоў ён у дарогу. Зайшоў на магілу пацеры па бацьках сваіх згаварыць:

– У гэты край я ўжо не вярнуся.

Пачаў пацеры гаварыць кленчачы і заснуў. Прысніў загад: як прачнешся, што знойдзеш на магіле, дык бяры з сабою. Калі ён прачнуўся: на мацяры магіле ўбачыў партрэт сястры. Згаварыў ён пацеры і пайшоў да цара службыць.

Узяў яго цар за вартаўніка. Глядзіць ён, па садзе ходзячы, на партрэцік сястрын. Цар шпацыраваў па садзе, згледзеў яго:

– Што там глядзіш, пакажы мне.

Брат паказаў. Паглядзеў цар на партрэт, спадабаў і кажа:

– Пішы пісьмо, каб твая сястра прыехала сюды, я буду з ёю жаніцца.

Брат напісаў да сястры:

– Прыезджай, будзе цябе цар замуж браць.

Мачыха пашкадавала, што сірата замуж за цара пойдзе, паехала сама і забрала сваю дачку. Цераз рэчку едучы ачаравала сірату: зрабіла яе качачкаю і пусціла на ваду, а сваю дачку павязла ды і замуж аддала за цара. Цар на яе брата сказаў:

– Партрэт прыгожы, а сястра твая непрыгожая.

Цар павянчаўся з ёю. Як з вянца прыйшла, засмяялася; жабы пападалі з рота на падлогу. Пайшоў цар да вартаўніка і кажа:

– Ты мяне падмануў, гаварыў, што сястра перламі плача, а яна жабамі смяецца.

Галаву яму ссек і занёс да касцёла. Потым ноччу прыйшоў цар да труны, аж перламі асыпана труна. Пачаў пільнаваць. Аж прылятае на другую ноч качачка, устрапянулася ў дзвярах, пер’ечкі спусціліся, і стала прыгожаю дзеўкаю, і пачала па брату плакаць. Тады цар яе забраў сабе, з ёю жыў, а бабе і дачцэ голавы ссек. Брату харошае пахаванне зладзіў.

22. Баба стогадовая

Была баба старэнькая і мела шмат грошай: панчохі насыпала грашыма і ўсё срэбрам. Мела сваю свіначку, выгадала сабе свіначку маленечкую і назвала дачушачкай сваёю.

– Хто з ёй жаніцца будзе, то я яму аддам грошы, і сама галоўку прытулю пры зяціку і пры дачушцы сваёй.

Аж прыехаў сват, малады хлопец, жаніцца са свіначкай. Дык баба рада, за стол садзіць са свіначкай. Ён абнімае, пытаецца:

– Ці пойдзеш за мяне? Ой, ой, ці не?

Баба яечню пячэ, сватоў частуе; на запаведзь дае. Тры тыдні прайшлі, дык баба вяселле робіць. Тым часам хлопец не свіначку, але бярэ дзеўку другую, а бабу так свіначкай ашукаць мяркуецца. Бярэ ўжо свіначку да шлюбу, баба жагнае свінку сваю, выпраўляе да шлюбу.

– Давай, баба, панчоуху грошай!

Баба дала і грошы, і свінку. Паехаў да шлюбу. Дык ён бярэ шлюб з дзеўкай, а свінка на возе ляжыць, з ёй шлюбу не бярэ. Прыехаў дадому, свінку закалоў і вяселле гуляе з дзеўкай. За тыдзень прыязджае да бабы з жонкаю. Баба спатыкае:

– Едзе мая дачушачка з зяцікам, а дзе ж мая дачушачка?

А жонка яго цалуе бабе ў руку і кажа:

– Матулечка мая.

А яна кажа:

– Ты - не дачушачка мая?

А ён кажа:

– Як на шлюб ставілася, дык зрабілася дзеўкаю, то твая гэта дачушка! Едзь з намі, бабка, мы цябе да смерці дахаваем.

Баба забрала ўсе манаткі, хатку прадала, паехала, і да смерці яе дахавалі.

23. Дурны сын

Адзін цар меў трох сыноў: адзін дурны, а два разумныя. Як паміраў іх бацька, казаў ім прыходзіць па адной ночы кожнаму начаваць на магілу. Першую ноч старэйшаму. Старэйшы не пайшоў, дурнога паслаў. Прышоў дурны на магілу, а бацька пытае:

– Каторы прыйшоў?

А ён кажа:

– Дурны.

Бацька даў яму палачку і сказаў:

– Як махнеш гэтай палачкай, што захочаш, тое будзеш мець.

На другую ноч зноў трэба было ісці серадольшаму, а той не хоча, і зноў дурны пайшоў.

Як лёг ён, дык бацька пытаецца:

– Каторы прыйшоў?

Дык ён кажа:

– Дурны.

Даў яму другую палачку:

– Як махнеш, што захочаш, тое будзеш мець.

На трэцюю ноч трэба было дурному ісці. Прыйшоў, лёг на магіле. Бацька пытае:

– Каторы прыйшоў?

Кажа:

– Дурны.

Даў яму трэцюю палачку:

– Як махнеш, што захочаш, тое будзеш мець.

У іншым каралеўстве, у іншага караля была дачка. Кароль яе засадзіў на трэцяе пентра* і сказаў:

– Хто даскочыць на трэцяе пентра, дык палову каралеўства атрымае і жаніцца будзе з дачкою караля.

Кароль задаў баль і прасіў усіх, каб прыязджалі. Дык тыя браты два прыбраліся і паехалі на той баль. Брат іх, той дурны, выйшаў за браму і махнуў палачкай: і яму конь асядланы, і ён прыбраны. Сеў на каня, дагнаў сваіх братоў, па тры разы бізуном даў, і сам паехаў наперад. Прыехаў да каралеўны і скочыў на першае пентра з канём. На другі дзень браты зноў коней асядлалі і паехалі. Дурны зноў выйшаў за браму, махнуў палачкай: яму конь асядланы, і ён прыбраны. Сеў, паехаў, дагнаў сваіх братоў і зноў па тры разы бізуном ім даў. Прыехаў туды і скочыў

* Трэцяе пентра - чацвёрты паверх.

на другое пентра. А браты ўбачылі і паехалі назад. Ён дагнаў іх і зноў даў па тры разы бізуном. Калі прыехалі дадому, дурны пытаецца ў іх, што там чулі. Яны кажуць:

– Дурны, ты не кажы нікому, нас нейкі чужаземец як дагнаў, як забіў.

На трэці дзень сядлаюць коней, і браты едуць. Дурань выйшаў за браму, махнуў палачкай: яму конь асядланы, і ён прыбраны. Сеў, паехаў, дагнаў братоў і зноў па тры разы бізуном даў. Прыехаў да каралеўны і даскочыў на трэцяе пентра. Каралеўна яму прыбіла пячатку на лобе. Пасля кароль задае баль і просіць усіх на баль, каб знайсці таго, катораму каралеўна прыбіла пячатку на лобе. Усюды шукалі і не найшлі. Прыехалі да дурнога, знялі шапку, знайшлі пячатку на лобе і пазналі, што гэта той, які даскочыў на трэцяе пентра, і забралі яго, і павезлі да караля. Далі яму кватэру, кароль не меў часу рабіць вяселле, бо падходзіў непрыяцель.

Кароль мусіў ісці біцца з непрыяцелем, ваяваць. А той дурны выйшаў за браму і махнуў палачкай: і яму конь асядланы, і ён прыбраны. Паехаў ваяваць. Як махнуў палачкай – забраў у палон непрыяцеляў. На другі дзень пайшоў кароль ваяваць.

Дурань выйшаў за браму, махнуў палачкай: яму конь асядланы, ён прыбраны. Сеў і паехаў. Прыехаў, махнуў палачкай і забраў непрыяцеляў у палон. Гэтага дурнога прасілі на абед. Ён сказаў:

– Не маю часу, я з далёкіх краёў, трэба ехаць дахаты.

На трэці дзень зноў ваюе кароль. Дурань выйшаў за браму, махнуў палачкай: конь асядланы, ён прыбраны. Сеў і паехаў. Прыехаў, аж караля забіраюць у палон.

Ён як махнуў палачкай, забраў непрыяцеля ў палон. Але секануў казак палашом і расцяў дурному ногу. Тады кароль скінуў хустку з шыі і абвязаў тую ногу. Прыехаў дурны дахаты і лёг у сваім пакоі. Задае кароль баль. Сабраліся ўсе, і пасылае кароль па дурнога на абед. Ён кажа:

– Не магу ісці, бо сек у жыда дровы і пасек ногу.

Кароль збірае казакоў, ідзе да дурнога клікаць на абед. А ён кажа:

– Не магу ісці, бо пасек ногу.

Кароль пытае:

– А дзе ты яе пасек?

– Сек у жыда дровы і пасек ногу.

Кароль кажа:

– Пакажы ногу.

Ён паказаў ногу, а там каралеўская хусцінка завязана каля нагі. Тады кароль узрадаваўся, пацалаваў яго. Казаў запрэгчы коней, прывезці яго на балі і сказаў усім:

– Мой зяць адагнаў непрыяцеляў.

На гэтым балі кароль сказаў:

– Прашу я ўсіх на вяселле: буду выдаваць дачку; хоць ён дурны, а не зробіць таго і разумны.

Зрабіў кароль вяселле, і ўсе былі на балі. Падабраславіў кароль маладых і здаў каралеўства на дурнога.

ЗМЕСТ

Уступ Яна Карловіча ... 5

PODANIE BIALORUSKIE ... 13

I. Курачка і пеўнік ... 14

II. Мазур ... 16

III. Тры сыны ... 17

IV. Прамудры Салямон ... 19

V. Варабей ... 24

VI. Тромсын ... 26

VII. Сынкі з месяцам у лобе ... 31

VIII. Лёкай-камень ... 35

IX. Воўк ... 38

X. Дванаццаць сыноў-сакалоў ... 42

XI. Лёкай і каралеўна ... 45

XII. Слуга стаў каралём ... 48

XIII. Двух брацей ... 52

XIV. Сястра і брат ... 55

XV. Дзедава і бабіна дачка ... 59

XVI. Юрка - пісар ... 62

XVII. Пташачча піва ... 63

XVIII. Варона ... 63

XIX. Д'ябал ... 65

XX. Залаты маждзер ... 66

XXI. Сірата ... 71

XXII. Баба сталетня ... 74

XXIII. Дурны сын ... 75

Асноўныя прынцыпы апрацоўкі тэкстаў казак ... 78

Беларускія паданні ... 81

1. Курачка і пеўнік ... 82

2. Мазур ... 83

3. Тры сыны ... 84
4. Прамудры Салямон ... 85
5. Верабей ... 91
6. Тромсын ... 93
7. Сынкі з месяцам у лобе ... 100
8. Лёкай-камень ... 102
9. Воўк ... 105
10. Дванаццаць сыноў-сакалоў ... 109
11. Лёкай і каралеўна ... 111
12. Слуга стаў каралём ... 114
13. Два браты ... 117
14. Сястра і брат ... 120
15. Дзедава і бабіна дочкі ... 124
16. Юрка - пісар ... 127
17. Птушынае піва ... 127
18. Варона ... 128
19. Д'ябал ... 129
20. Залаты маждзер ... 131
21. Сірата ... 135
22. Баба стогадовая ... 137
23. Дурны сын ... 138

**Беларускія паданні, сабраныя Уладзіславам Вярыгам
з прадмовай Яна Карловіча.**

На беларускай мове. Фармат А-5. Папера офісная.
Друк RISO. Гарнітура Таймс. 144 с. Наклад: 120 асобнікаў.
Друкарня ПУП “Пружмень”, г. Ліда.

